

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
SOCIĀLO ZINĀTŅU NODAĻA

UKRAINAS ROBEŽU JAUTĀJUMS ATTIECĪBĀS AR
KAIMIŅVALSTĪM (POLIJAS UN KRIEVIJAS PIEMĒRI)

MAĢISTRA DARBS

Autors: Ļevs Sudarenko

Studenta apliecības Nr.: 17008

Darba vadītājs: vadošais pētnieks Dr.phil. Juris

Rozenvalds

RĪGA 2025

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma ir "Ukrainas robežu jautājums attiecībās ar kaimiņvalstīm (Polijas un Krievijas piemēri)". Darba mērķis ir analizēt, kā robežu jautājumi ietekmē Ukrainas un Polijas un Ukrainas un Krievijas attiecību raksturu un dinamiku, kā arī identificēt galvenos faktorus, kas veido šo valstu atšķirīgās nostājas attiecībā pret Ukrainu. Pētījuma teorētiskā ietvara pamatā ir politiskās ģeogrāfijas, suverenitātes, teritoriālās integritātes un starptautisko tiesību jēdzieni. Metodoloģija ietver vēsturisko un hronoloģisko pieeju, sistēmas analīzi, kā arī Krievijas un Polijas amatpersonu un sabiedriskās domas retorikas salīdzinošo analīzi. Īpaša uzmanība tiek pievērsta robežu vēsturiskajai attīstībai, ģeopolitisko faktoru ietekmei un robežu kā drošības instrumenta (Polijas gadījumā) un kā imperiālās varas atjaunošanas līdzekļa (Krievijas gadījumā) uztverei. Darbā tiek aplūkoti gan robežu formalizācijas juridiskie aspekti sākot ar Krievijas Impērijas sabrukumu un beidzot ar PSRS sabrukumu, gan ideoloģiskās nostādnes, kas ietekmē mūsdienu starpvalstu attiecības. Analīzes rezultāti liecina, ka Polijai neatkarīga Ukraina darbojas kā buferis pret Krievijas ekspansiju, savukārt Krievijai tā ir ģeopolitiskās pārskatīšanas objekts. Tādējādi Ukrainas robežas kļūst ne tikai par teritoriālās organizācijas jautājumu, bet arī par starptautiskās stabilitātes faktoru Eiropā.

Atslēgvārdi: Ukraina, valsts robežas, Polija, Krievija, ģeopolitika, teritoriālā integritāte

ANNOTATION

The topic of the Master's thesis is "The issue of Ukraine's borders with its neighbors (examples of Poland and Russia)". The aim of the thesis is to analyse how border issues affect the nature and dynamics of relations between Ukraine and Poland and Ukraine and Russia, as well as to identify the main factors that shape the divergent positions of these countries towards Ukraine. The theoretical framework of the study is based on the concepts of political geography, sovereignty, territorial integrity and international law. The methodology includes historical and chronological approaches, systemic analysis, and comparative analysis of the rhetoric of Russian and Polish officials and public opinion. Particular attention is paid to the historical development of borders, the influence of geopolitical factors and the perception of borders as a security instrument (in the case of Poland) and as a means of restoring imperial power (in the case of Russia). The work examines both the legal aspects of the formalisation of borders, starting with the collapse of the Russian Empire and ending with the collapse of the USSR, and the ideological frameworks influencing contemporary inter-state relations. The results of the analysis show that for Poland an independent Ukraine acts as a buffer against Russian expansion, while for Russia it is an object of geopolitical revision. Ukraine's borders thus become not only a question of territorial organisation, but also a factor of international stability in Europe.

Keywords: Ukraine, state borders, Poland, Russia, geopolitics, territorial integrity

АНОТАЦІЯ

Тема магістерської роботи — "Питання кордонів України з її сусідами (прикладі Польщі та Росії)". Метою магістерської роботи є аналіз впливу прикордонних питань на характер і динаміку відносин між Україною і Польщею та Україною і Росією, а також виявлення основних чинників, які формують розбіжності у позиціях цих країн щодо України. Теоретична основа дослідження базується на концепціях політичної географії, суверенітету, територіальної цілісності та міжнародного права. Методологія включає історичний та хронологічний підходи, системний аналіз, порівняльний аналіз риторики російських і польських офіційних осіб та громадської думки. Особливу увагу приділено історичному розвитку кордонів, впливу геополітичних чинників та сприйняттю кордонів як інструменту безпеки (у випадку Польщі) і як засобу відновлення імперської влади (у випадку Росії). У роботі розглядаються як правові аспекти формалізації кордонів, починаючи з розпаду Російської імперії і закінчуючи розпадом СРСР, так і ідеологічні рамки, що впливають на сучасні міждержавні відносини. Результати аналізу показують, що для Польщі незалежна Україна виступає буфером проти російської експансії, тоді як для Росії вона є об'єктом геополітичного перегляду. Таким чином, кордони України стають не лише питанням територіального устрою, але й фактором міжнародної стабільності у Європі.

Ключові слова: Україна, державні кордони, Польща, Росія, геополітика, територіальна цілісність

SATURS

IEVADS	6
1. ROBEŽU IZPĒTES TEORĒTISKIE PAMATI POLITIKAS ZINĀTNĒ	10
1.1. Robežas fenomens	10
1.2. Robežu izmaiņu politiskie aspekti	13
1.3. Teritoriālie strīdi un to atrisināšana	17
2. UKRAINAS UN POLIJAS ATTIECĪBAS ROBEŽU JAUTĀJUMA KONTEKSTĀ	22
2.1. Vēsturiskā konteksta ietekme uz attiecībām	22
2.2. Attiecību dinamika mūsdienās	28
2.3. Ģeopolitiskie aspekti un drošība	33
3. UKRAINAS UN KRIEVIJAS ATTIECĪBAS ROBEŽU JAUTĀJUMA KONTEKSTĀ	41
3.1. Vēsturiskā konteksta ietekme uz attiecību veidošanos	41
3.2. Attiecību dinamika 21. gadsimtā	51
3.3. Ģeopolitiskie aspekti un drošība	62
4. POLIJAS UN KRIEVIJAS POZĪCIJU SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE	70
4.1. Polijas un Krievijas amatpersonu retorika	70
4.2. Polijas un Krievijas sabiedriskās domas analīze Ukrainas robežu jautājumā	78
SECINĀJUMI	82
PATEICĪBAS	86
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS	87
PIELIKUMI	113

IEVADS

Valsts robežu jautājums ir viens no galvenajiem starptautisko attiecību un valsts teritoriālās suverenitātes aspektiem. Ukrainai, kas atrodas Austrumeiropā, ir sarežģīta robežu veidošanās vēsture. Šis jautājums ir īpaši aktuāls attiecībās ar divām kaimiņvalstīm — Krieviju un Poliju, ar kurām Ukrainai ir atšķirīga savstarpējo attiecību vēsturiskā pieredze. No 18. gadsimta beigām līdz Pirmā pasaules kara beigām ievērojama daļa tagadējās Polijas un Ukrainas teritoriju atradās Krievijas Impērijas sastāvā. Vēlāk, 1922. gadā, Ukraina (kaut arī daļēji) kļuva par daļu no Padomju Savienības, savukārt Polija, neraugoties uz to, ka Otrā pasaules kara rezultātā zaudēja daļu savu zemju, formāli saglabāja savu neatkarību, kuru tomēr būtiski ierobežoja PSRS politiskā ietekme. Pēdējo gadsimtu laikā Krievija, Polija un Ukraina ir vairākkārt iesaistījušās bruņotos konfliktos.

No vienas puses, Ukrainas attiecības ar Krieviju pēdējās desmitgadēs ir piedzīvojušas būtiskas pārmaiņas, sākot ar robežu atzīšanu pēc PSRS sabrukuma un beidzot ar pilnvērtīgu iebrukumu un Maskavas vēlmi iznīcināt Ukrainas valstiskumu. Šo notikumu rezultātā Krievija anektēja ievērojamas Ukrainas teritorijas. Lai gan aneksiju *de iure* nav atzinusi starptautiskā sabiedrība, Krievija aktīvi cenšas kultivēt ideju, ka tā ir atguvusi savas vēsturiskās zemes. To visu veicina naratīvs, ka krievi un ukraiņi ir viena tauta un Ukraina ir mākslīga valsts.

No otras puses, arī starp Ukrainu un Poliju ir sarežģītas attiecības, kas saistītas ar teritoriālām izmaiņām, galvenokārt 20. gadsimtā, bet mūsdienās abas valstis ievēro oficiāli atzītas robežas, bet Polija ir viena no lielākajām gan militārās, gan humānās palīdzības sniedzējām Ukrainai kara ar Krieviju kontekstā. Nācijās šķēļ arī vēsturiskās atmiņas jautājumi, viens no tiem — Volīnijas traģēdija.

Ukrainas robežu izpētes **aktualitāte** attiecībās ar kaimiņvalstīm ir saistīta ar vairākiem faktoriem. Ņemot vērā pēdējo gadu notikumus, Ukrainas teritoriālās integritātes problēma ir kļuvusi par vienu no centrālajiem valsts ārpolitikas un drošības elementiem, kā arī par valsts *de facto* izdzīvošanas faktoru. Patlaban Ukrainas nācijai ir divas iespējas — vai nu saglabāt savu valstiskumu, vai pārvērsties par nāciju bez valsts. Teritoriālie strīdi un robežu jautājumi ir tieši saistīti ar starptautisko tiesību normām, kā arī suverenitātes un robežu neaizskaramības principiem, starptautiski atzītu demokrātisku valstu robežu pārskatīšana autokrātisku režīmu militārās varas ietekmes rezultātā 21. gadsimtā būtu nopietns precedents, kas nākotnē varētu

mudināt citus režīmus uz agresiju. Turklāt aktuāla kļūst acīmredzamā atšķirība starp Polijas un Krievijas nostājām attiecībā uz Ukrainu, neraugoties uz to, ka vēsturiski un kulturāli Ukraina ir vairāk saistīta ar Krieviju.

Darba mērķis ir izvērtēt Ukrainas robežu jautājumu ar tādām kaimiņvalstīm kā Krievija un Polija. Pētījums ir vērsts uz to, lai noteiktu galvenos faktorus, kas ietekmē abu valstu atšķirīgās nostājas attiecībā uz Ukrainu.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, tika formulēti sekojošie **uzdevumi**:

- izanalizēt robežu studiju teorētiskos pamatus politikas zinātnē;
- izpētīt Ukrainas un Polijas attiecības robežu jautājuma kontekstā;
- izpētīt Ukrainas un Krievijas attiecības robežu jautājuma kontekstā;
- veikt Polijas un Krievijas pozīciju salīdzinošo analīzi.

Definētā problēmsituācija, kā arī izvirzītais pētījuma mērķis un uzdevumi ļauj precīzi definēt maģistra darba pētniecisko bāzi. Lai novērtētu robežas jautājuma ietekmi uz Ukrainas attiecībām ar kaimiņvalstīm, šī pētījuma ietvaros tiek izvirzīts šāds **pētnieciskais jautājums**:

- Kā valsts robežas jautājums ietekmē Ukrainas divpusējo attiecību ar Poliju un Krieviju raksturu un dinamiku?

Ukrainas robežas ir stratēģiskas izvēles jautājums gan Polijai, gan Krievijai: ja Polijai neatkarīgas Ukrainas pastāvēšana ir tās robežu drošības jautājums (Ukraina kā buferzona starp Poliju un Krieviju), tad Krievijai Ukrainas iznīcināšana ir daļa no vēsturisko robežu atjaunošanas procesa — Krievijas Impērijas robežas.

No ģeopolitikas skatupunkta, Polijai Ukrainas pastāvēšana ir eksistenciāls nosacījums tās pašas drošībai, proti, neatkarīga un proeuropeiska Ukraina, kas atdala Poliju no Kremļa ietekmes sfēras, ir ģeogrāfiska garantija pret tiešu sadursmi ar Krieviju. No tā izriet, ka Varšavas atbalsts Kijivai ir nevien solidaritātes izpausme ar kaimiņvalsti, bet arī ilgtermiņa stratēģijas īstenošana.

Pamatojoties uz izvirzīto mērķi, pētījums ir orientēts uz Ukrainas robežu jautājuma analīzi attiecībās ar divām kaimiņvalstīm — Krieviju un Poliju, lai identificētu galvenos faktorus, kas ietekmē šo valstu atšķirīgās nostājas attiecībā pret Ukrainu. Lai dziļāk izprastu šo pozīciju būtību un to veidošanās mehānismus, ir nepieciešams apkopot šajā pētījumā izmantotās pieejas.

Šī maģistra darba metodoloģiskā bāze ir balstīta uz zinātniskās objektivitātes un starpdisciplināras pieejas principiem. Īpaša uzmanība tiek pievērsta starptautiski tiesiskajiem, vēsturiskajiem, politiskajiem un ģeopolitiskajiem aspektiem.

Darba izstrādes procesā tiek izmantotas šādas zinātniskās metodes:

- Vēsturiski hronoloģiskā metode — tiek izmantota, lai analizētu Ukrainas robežu veidošanās posmus,
- Sistēmas analīzes metode — ļauj aplūkot robežu jautājumu kā plašas starptautisko attiecību sistēmas elementu.

Turklāt pētījuma metodoloģijas pamatā ir divdimensiju pieeja pētāmajai tēmai. No vienas puses, darbā detalizēti pētīts Ukrainas valsts robežu jautājuma veidošanās process attiecībās ar Krievijas Federāciju un Poliju. Šajā kontekstā tiek aplūkots vēsturiskais fons, robežu evolūcija 20.–21. gadsimtā un robežu starptautiski tiesiskā noformēšana pēc PSRS sabrukuma. No otras puses, tiek veikta Krievijas un Polijas oficiālo pozīciju robežu jautājumā salīdzinoša analīze. Tiek analizēta retorika, suverenitātes un teritoriālās integritātes interpretācija.

Ukrainas–Polijas attiecību analīze robežas jautājuma kontekstā ir balstīta uz vēsturisko notikumu, politisko paziņojumu un oficiālo dokumentu analīzi. Šāda pieeja ļauj novērtēt Polijas nostājas attīstību attiecībā uz Ukrainas kā partnera uztveri.

Ukrainas–Krievijas attiecības tiek analizētas līdzīgā veidā — ņemot vērā galvenos notikumus abu valstu attiecību vēsturē, ideoloģisko komponentu (kas atspoguļojas arī Krievijas Federācijas politiskās elites oficiālajā retorikā) un ģeopolitisko analīzi. Ņemot vērā šodienas Krievijas un Ukrainas kara realitāti, ir acīmredzams, ka liela nozīme ir ģeogrāfijai kā tādai — frontes līnijas garums. Šajā sakarā atkal aktuāls kļūst Frīdriha Ratcela ģeopolitiskā determinisma jēdziens, kas liecina, ka ģeogrāfiskie apstākļi (reljefs, klimats, resursu pieejamība u. c.) neizbēgami ietekmē valstu uzvedību un līdz ar to arī to spēju izdzīvot, t. i., mūsdienu izpratnē, vismaz saglabāt esošās, starptautiski atzītās robežas. Austrumukrainas plašās atklātās telpas atvieglo manevrēšanas kaujas operācijas, savukārt dabiskie un cilvēka radītie šķēršļi (terikoni, mežaini apvidi) un urbanizētās teritorijas citās frontes zonās apgrūtina karaspēka virzīšanos, kā arī veicina pozicionālo karadarbību.

Maģistra darbs sastāv no 4 nodaļām un secinājumiem. Maģistra darba pirmajā nodaļā tiek aplūkoti robežu izpētes teorētiskie pamati politikas zinātnē, tostarp galvenie jēdzieni,

pieejas un izaicinājumi, kas saistīti ar robežu izmaiņām un teritoriālajiem strīdiem, analizēts pats robežas jēdziens kā politiski teritoriāls un sociokulturāls fenomens. Otrajā nodaļā tiek aplūkotas Ukrainas un Polijas attiecības robežu jautājumā ne tikai divpusējā formātā, bet arī plašākā Austrumeiropas drošības un Eiropas Savienības politikas kontekstā. Svarīgi, ka abu mūsdienu valstu attiecības būtiski ietekmē vēsturiskais fons. Trešā nodaļa ir veltīta visaptverošai Ukrainas un Krievijas attiecību analīzei robežu kontekstā, aptverot gan vēsturisko fonu, gan mūsdienu ģeopolitiku. Īpaša uzmanība tiek pievērsta ģeopolitiskajiem faktoriem un, kas ir būtiski, valstu izpratnei par savstarpēji diametrāli pretējām idejām. Ceturtajā nodaļā sniegta Polijas un Krievijas pozīciju salīdzinoša analīze robežu uztveres kontekstā. Secinājumos tiek analizēts, kā valsts robežas jautājums ietekmē Ukrainas divpusējo attiecību ar Poliju un Krieviju raksturu un dinamiku, tādējādi sniedzot atbildi uz izvirzīto pētniecisko jautājumu.

1. ROBEŽU IZPĒTES TEORĒTISKIE PAMATI POLITIKAS ZINĀTNĒ

1.1. Robežas fenomens

Valstu robežu izpētei ir bagātas tradīcijas. Cilvēces vēsture ir karu vēsture, bet lielākajā daļā karu mērķis ir bijis no jauna noteikt robežas. Tomēr robežu fenomens kā tāds tiek interpretēts diezgan plaši. Sakarā ar to, ka robežas netiešā formā radās jau pirmajos cilvēku mēģinājumos sadalīt apdzīvoto zemi, robežu jēdziens ģeogrāfijā pastāv jau no tās veidošanās pirmsākumiem. To rašanās ir saistīta ar to, ka cilvēki realitāti uztver diskrēti — neraugoties uz prasmi abstrakti uztvert pasauli un vispārināt, cilvēki mēdz nodalīt objektus un attiecīgi strukturēt telpu.¹ Kā rakstīja politiskās ģeogrāfijas pamatlicējs Frīdrihs Ratzels: "Robežas ir valsts dzīvie orgāni, tās mainās līdz ar tās attīstību."² Respektīvi, robežas nav kaut kas nemainīgs un nekustīgs. Tās veidojas ārējo un iekšējo faktoru ietekmē, mainās līdz ar valsts attīstību, līdzīgi kā dzīvs organisms, valsts aug, novājinās vai pārveidojas, un tās robežas atspoguļo šos procesus, paplašinās, sašaurinās vai maina savu stāvokli.³

Pretējs viedoklis apgalvo, ka robežas ir stabilas un nemainīgas līnijas, kas noteiktas ar starptautiskiem līgumiem un tiesību normām. Jāatzīmē, ka šie viedokļi nav pretrunīgi, jo raksturo dažādus robežu izpratnes līmeņus — pirmais uzsver robežu dinamisko dabu laikā un uztverē, bet otrs — to formāli juridisko funkciju pašreizējā brīdī. Šīs nostājas piekritēji uzskata, ka robežas nodrošina stabilitāti, kārtību un novērš konfliktus. Franču ģeogrāfs Žans Gotmans (*Jean Gottmann*) apgalvoja, ka robežas galvenokārt ir politiskas un juridiskas konstrukcijas, ko nosaka valstu savstarpēji noslēgti līgumi, tās ir veidotas nevis, lai mainītu, bet gan regulētu mijiedarbību starp valstīm.⁴

Nacionālisma pētnieks Benedikts Andersons apgalvoja, ka valstu robežas pastāv ne tik daudz fiziski, cik cilvēku iztēlē.⁵ Viņaprāt, nācijas ir "iedomātas kopienas", un arī robežas, kas tās šķir (nācijas, nevis valstis), ir mākslīgas kultūras un politikas radītas konstrukcijas:

- tās atbalsta valsts institūcijas (izglītība, likumi),
- tās veido kopīgi mīti, simboli un naratīvi,

¹ Trope, Y., & Liberman, N. (2010). Construal-level theory of psychological distance. *Psychological Review*, 117(2), 440–463

² Ratzel, F. (1903). *Lebensraum: Eine biogeographische Studie*. Stuttgart: Verlag von W. Spemann.

³ *Ibid.*

⁴ Gottmann, J. (1973). *The Significance of Territory*. Charlottesville: University Press of Virginia.

⁵ Anderson, B. (1991). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*.

- tās var mainīties atkarībā no politiskās gribas un vēsturiskajiem apstākļiem.⁶

Piemēram, Eiropas valstu robežas vēstures gaitā vairākkārt tika pārskatītas, savukārt pēc Padomju Savienības sabrukuma 1991. gadā radās daudzas jaunas nacionālas valstis (dažas tika atjaunotas uz legālās pēctecības pamata). Līdz ar to Benedikts Andersons nenoliedz, ka vēsturiski robežas ir veidojušās politisko procesu, karu, kolonizācijas un diplomātijas rezultātā, turklāt robežas var mainīties ģeopolitisku pārmaiņu rezultātā, piemēram, sabrūkot impērijām vai izveidojoties jaunām valstīm.⁷

Imanuels Kants debatēs par robežām ieviesa filozofisku dimensiju, saistot tās ne tikai ar valsts kontroli, bet arī ar tautu tiesībām, tāpēc savā darbā "*Zum ewigen Frieden*" Kants uzsvēra, ka robežām jāņem vērā taisnīguma principi, nevis jābūt tikai spēka instrumentam.⁸ Šī ideja vēlāk atspoguļojās nāciju pašnoteikšanās teorijās, kas kļuva īpaši aktuālas 20. gadsimtā, kad koloniālo impēriju sabrukums un jaunu nacionālo valstu veidošanās noveda pie robežu pārskatīšanas.

Iepriekš minētie termina "robeža" definīcijas piemēri atspoguļo tā filozofisko, kultūras un, kas ir ne mazāk svarīgi, aksioloģisko (vērtību) izpratni. Šī aksioloģiskā robežas izpratne nozīmē, ka robežas ne tikai sadala, bet arī piešķir jēgu kopienu pastāvēšanai, veidojot to identitāti, vērtības un normas. Šādā kontekstā robežas kļūst ne tikai par fiziskām līnijām kartē, bet gan par simboliskām konstrukcijām, kas nosaka piederību, nošķirtību un attiecības starp "savējiem" un "svešiniekiem".

Robežas juridiskā nozīmē ir noteikta precīza līnija, kas atdala vienas valsts teritoriju no tās kaimiņvalstīm, tās ir noteiktas ar starptautiskiem līgumiem un atzīmētas uz zemes ar robežzīmēm.⁹ Robežu jēdziens juridiskā nozīmē aizsākās jau antīkajā pasaulē. Senatnē valstu robežas noteica dabiski šķēršļi (upes, kalni, jūras) vai militāros iekarojumos noteiktas ietekmes zonas. Piemēram, senajā Romā ar terminu "*limes*" apzīmēja nocietinātas robežzonas, kas atdalīja impēriju no barbaru pārvaldītajām zemēm.¹⁰ *Limes* atšķīrās no mūsdienu robežām ar to, ka tā nebija precīza līnija, bet gan teritorija, kurā romiešu administrācija kontrolēja cilvēku un preču kustību.¹¹

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ Kant, I. (2006). *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History* (P. Kleingeld, Ed.). Yale University Press.

⁹ Shaw, M. N. (2017). *International Law*. Cambridge University Press.

¹⁰ Breeze, D. J. (2011). *The Frontiers of the Roman Empire*. Edinburgh University Press.

¹¹ *Ibid.*

Viduslaikos robežas turpināja būt neskaistas. Valstīm nebija precīzu karšu, bet robežas noteica feodāļu ietekme, vasaļu attiecības un dabas šķēršļi. Sākot ar 11. gadsimtu, Eiropā sāka slēgt līgumus, lai norobežotu valdījumus starp karalistēm (piemēram, Parīzes līgums starp Angliju un Franciju 1259. gadā).¹²

Robežu izpratnē pagrieziena punkts bija Vestfālenes miera noslēgšana (1648), kas nostiprināja valstu teritoriālās suverenitātes principu. Robežas sāka fiksēt starptautiskos līgumos un kartēs, sākās robežu delimitācijas un demarkācijas prakse, proti, to juridiska un fiziska iezīmēšana. 18. un 19. gadsimtā valstis sāka izmantot ģeodēziju, lai precīzi noteiktu robežas, un koloniālās lielvalstis aktīvi norobežoja teritorijas Āfrikā un Āzijā (1884.–1885. gada Berlīnes konference, kas noteica Āfrikas kolonizācijas noteikumus).

No ekonomiskā viedokļa valsts robežas ir ne tikai teritoriālās robežas, bet arī šķēršļi vai, gluži pretēji, tirdzniecības, investīciju un darbaspēka mijiedarbības punkti.¹³ Tās nosaka valsts ekonomikas politikas jomu, tostarp muitas nodevas, nodokļus, valūtas maiņas kontroli un migrācijas plūsmu regulējumu. Ekonomisko robežu jēdziens veidojās līdz ar tirdzniecības un valstiskuma attīstību. Tā, piemēram, senās civilizācijas (Šumera, Ēģipte, Ķīna) regulēja tirgotāju robežu šķērsošanu, noteica nodevas un kontrolēja stratēģisko preču importu.¹⁴ Senatnē tika izveidota muitas nodokļu sistēma (Romā — *portorium*).¹⁵

Attīstoties Ādama Smita ("Pētījums par tautu bagātības būtību un cēloņiem"¹⁶ un Deivida Rikardo ("Par politekonomijas un taksācijas principiem", 1817) idejām, valstis sāka samazināt tirdzniecības barjeras. 1834. gadā Vācijas Muitas savienība (*Zollverein*) apvienoja vācu zemju ekonomiskās robežas, kas veicināja rūpniecības.¹⁷ Apvienotajā Karalistē 1846. gadā tika atcelti Maizes likumi (protekcionalisma likumi, kas Apvienotajā Karalistē pastāvēja kopš 1815. gada, lai regulētu graudu importu, nosakot augstus nodokļus graudu importam, kas izraisīja paaugstinātas maizes cenas vietējā tirgū), kas bija solis brīvās tirdzniecības.¹⁸

Mūsdienu politiskās pārvaldības teorētiķiem ir raksturīga nostāja, ka robeža ir sarežģīts sociālpolitiskais fenomens, kas atspoguļo mijiedarbības procesus starp varas iestādēm,

¹² Sumption, J. (1990). *The Hundred Years War: Trial by Battle*. University of Pennsylvania Press.

¹³ Krugman, P., & Obstfeld, M. (2018). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson.

¹⁴ Morris, I., & Manning, J. G. (Eds.). (2005). *The Ancient Economy: Evidence and Models*. Stanford University Press.

¹⁵ Smith, W. (2006) *Portorium* URL:

https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Portorium.html

¹⁶ Smith, A. (1776). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. London: W. Strahan and T. Cadell.

¹⁷ Henderson, W. O. (1984). *The Zollverein*. Cambridge University Press.

¹⁸ Schonhardt-Bailey, C. (2006). *From the Corn Laws to Free Trade: Interests, Ideas, and Institutions in Historical Perspective*. MIT Press.

sabiedrību un dažādiem globālās telpas dalībniekiem, tā, piemēram, igmunts Bauman savā darbā "*Globalization: The human consequences*" norāda, ka robeža nav tikai ģeogrāfiska robeža, bet gan sarežģīts sociāls mehānisms, kas nosaka, kurš tiek iekļauts sistēmā un kurš paliek ārpus tās.¹⁹ No tā izriet, ka pastāv divas dažādas un savstarpēji papildinošas jēdziena "robeža" izpratnes: plašā un šaurā. Plašā izpratne par robežu ietver ne tikai tās fizisko esamību, bet arī tās simbolisko, kultūras un politisko nozīmi. Šādā nozīmē robežas ir sociālās identitātes, politiskās kontroles un ekonomiskās mijiedarbības instruments. Tās var būt gan materiālas, gan iedomātas konstrukcijas, kas veido attiecības starp valstīm, sabiedrībām un atsevišķām grupām. No otras puses, šaura jeb specializēta izpratne par robežu aplūko to galvenokārt no juridiskā, administratīvā un ģeopolitiskā viedokļa. Šajā kontekstā robežas ir juridiski noteiktas līnijas, kas nosaka valstu teritoriālo suverenitāti, regulē cilvēku, preču un kapitāla apriti un nodrošina valsts drošību.

Tādējādi robežas ir sarežģīta un mainīga parādība, ko maina politiskie, ekonomiskie un sociālie faktori. Robežas ir jebkuras teritoriālas valsts neatņemama iezīme, kas nosaka tās suverenitāti un teritoriālo integritāti. Bez skaidri definētām robežām valsts pastāvēšana nebūtu iespējama. Politiskajām robežām ir vairākas būtiskas iezīmes, piemēram, garums, izcelsme, vēsturiskā attīstība, stabilitātes pakāpe, caurlaidība un strīdus teritoriju klātbūtne.

1.2. Robežu izmaiņu politiskie aspekti

Robežu izmaiņas, ko izraisa kari, diplomātiski nolīgumi vai iekšējās pārmaiņas, neizbēgami ietekmē spēku līdzsvaru, iedzīvotāju identitāti un starptautiskās tiesību normas. Var izdalīt vairākus robežu izmaiņu veidus:

- aneksija,
- secesija,
- koloniālais mantojums,
- diplomātiskie nolīgumi,
- administratīvās reformas.

Aneksija ir citas valsts teritorijas piespiedu pievienošana, kas ir starptautisko tiesību pārkāpums. Termins ir atvasināts no latīņu valodas vārda "*annexio*", kas nozīmē "pievienošana". Ieņemto teritoriju oficiāli iekļauj agresorvalsts sastāvā, ko pavada tās juridiskā statusa maiņa un, kā likumsakarība, iebrucēja pilsonības un likumu uzspiešana.²⁰ Šo metodi parasti pavada starptautisks nosodījums un sankciju pasākumi, kas tika novērots,

¹⁹ Bauman, Z. (1998). *Globalization: The human consequences*. Columbia University Press.

²⁰ Annexation URL: <https://www.britannica.com/topic/annexation>

piemēram, gadījumā ar iebrukumu Krimā 2014. gadā. Aneksiju bieži vien pamato ar apgalvojumiem, ka teritorija iepriekš piederējusi agresorvalstij un tās atgriešana ir vēsturiskā taisnīguma atjaunošana.

Turpretī secesija ir atdalīšanās un jaunu valsts veidojumu rašanās process, kā tas notika Dienvidsudānā 2011. gadā.²¹ Pasaules pieredze rāda, ka atdalīšanās var notikt vai nu miermīlīgi, savstarpēji vienojoties un saskaņā ar starptautiskajām tiesību normām, vai arī bruņota konflikta ceļā. Gadījumos, kad pretrunas starp centrālo valdību un reģionu, kas vēlas atdalīties, izslēdz kopīgas nākotnes iespēju, labākais risinājums abām pusēm ir savlaicīga un abpusēja vienošanās par atdalīšanos, izvairoties no atklātām militārām sadursmēm, cilvēku un ekonomiskiem zaudējumiem. Otra atdalīšanās iespēja ir karadarbības apstākļos. Piemēram, 1971. gadā sarežģījumi starp Pakistānas valdību un Austrumpakistānas līderiem noveda pie Bangladešas neatkarības kara, kura rezultātā Austrumpakistāna kļuva par suverēnu Bangladešas valsti.²² Austrumpakistānas atdalīšanās no apvienotās valsts tika īstenota ar Indijas militāro atbalstu.²³ Ir salīdzinoši maz piemēru, kad pēc veiksmīgas atdalīšanās sekoja oficiāla starptautiska atzīšana.

Dažos gadījumos robežu izmaiņas tiek veiktas ar diplomātiskiem nolīgumiem, piemēram, Honkongas nodošana Ķīnai 1997. gadā, saskaņā ar līguma noteikumiem Honkonga saglabāja savu tiesisko un ekonomisko sistēmu, brīvības, neatkarīgu tiesu sistēmu un starptautiskā finanšu centra statusu.²⁴

Savukārt koloniālais mantojums robežu izmaiņu kontekstā ir robežu noteikšanas un nostiprināšanas process, ko kolonizācijas laikā īstenoja koloniālās varas, bieži vien neņemot vērā vietējo iedzīvotāju etniskās, kultūras un vēsturiskās īpatnības. Šāda veida robežas bieži kļuva par pamatu turpmākajām neatkarīgajām valstīm pēc dekolonizācijas. 20. gadsimta vidū, kad daudzas valstis ieguva neatkarību, šīs mākslīgi noteiktās robežas kļuva par jauno valstu oficiālajām robežām. Kā piemēru var minēt koloniālo teritoriju sadalīšanu Rietumāfrikā un Centrālāfrikā, kur līdztekus pozitīvajiem aspektiem (suverēnu valstu izveide) pastāvēja arī etniskās dalīšanas problēmas. Valdības šādos apstākļos ir spiestas izmantot to materiālu, kas tām ir, tāpēc praksē gadījumi, kad valstis apmainījās ar teritorijām, lai "līdzsvarotu" etnisko

²¹ BBC (2011) South Sudan referendum: 99% vote for independence URL:

<https://www.bbc.com/news/world-africa-12317927>

²² The Independence of Bangladesh in 1971 URL:

<https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/the-independence-of-bangladesh-in-1971/>

²³ *Ibid.*

²⁴ Joint Declaration on the question of Hong Kong URL:

https://en.wikisource.org/wiki/Joint_Declaration_on_the_question_of_Hong_Kong

sastāvu, nav bijuši. Jāatzīmē, ka pat ANO daudzos gadījumos faktiski neņem vērā etnisko ainu, piemēram, 2006. gadā nododot Bakassi pussalu Kamerūnai, tika ignorēts fakts, ka oronu ciltis tiks atdalītas no savām ciltsbiedriem Nigērijā.²⁵

Viens no būtiskākajiem robežu izmaiņu aspektiem ir to ietekme uz iedzīvotāju identitāti. Teritorijas valstiskuma maiņa izraisa izmaiņas institucionālajā struktūrā, tiesību normās, valodas politikā un izglītības sistēmā. Polija ir spilgts šādu pārmaiņu vēsturisks piemērs, gan saistībā ar Polijas–Lietuvas kopvalsts teritorijas sadalīšanu 1772., 1793. un 1795. gadā starp Krieviju, Austriju un Prūsiju impērijā, kā rezultātā Polijas valsts pazuda no Eiropas politiskās kartes uz 123 gadiem, gan saistībā ar robežu izmaiņām Otrā pasaules kara rezultātā.²⁶ Tas viss nesa sev līdz gan iedzīvotāju pārvietošanu, gan būtiskas izmaiņas palikušo iedzīvotāju identitātē, to apstiprina Benedikta Andersona tēzi par "iedomāto kopienu" lomu valstiskuma zaudēšanā: valodas, vēsturiskās atmiņas un reliģiskās prakses (katoļticības) saglabāšana kļuva par nacionālās konsolidācijas pamatu sadalīšanas periodā.²⁷

Piemēram, pēc Polijas valsts sadalīšanas 18. gs. beigās Austrijas Galīcijā poļu muižnieki saglabāja ietekmi, arī poļu kultūrai netika noteikti ierobežojumi, bet galvenos administratīvos amatus kontrolēja no Vīnes ieceltie administrātori.²⁸ Krievijas impērijā, turpretim, poļu valoda un katolicisms tika ierobežoti, īpaši pēc 1830. un 1863. gada sacelšanās.²⁹ Prūsijā vācu varas iestādes īstenoja pārvācošanas politiku, tostarp aizliedza poļu valodu skolās (1873. gadā, *Kulturkampf*).³⁰

Neraugoties uz to, poļu tautai izdevās saglabāt savu identitāti un kultūru. Pēc neatkarības atgūšanas 1918. gadā Polija saskārās ar uzdevumu integrēt etniski daudzveidīgos iedzīvotājus (aptuveni 35 % bija ukraiņi, baltkrievi, ebreji un vācieši), kas savukārt noteica jaunās valsts iekšējo politiku.³¹ 1939. gadā saskaņā ar Molotova–Ribentropa pakta slepeno protokolu Vācija un Padomju Savienība savā starpā sadalīja Polijas teritoriju, kas noveda pie

²⁵ PRC.cm (2013) Cameroon assumes full sovereignty over Bakassi URL:

<https://www.prc.cm/en/news/336-cameroon-assumes-full-sovereignty-over-bakassi>

²⁶ Lukowski, J., Zawadzki, H. A Concise History of Poland. Cambridge University Press, 2006.

²⁷ Anderson, B. (1983) Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. Verso.

²⁸ Ein Kompromiss mit Wien: Die polnische Autonomie in Galizien URL:

<https://www.l.habsburger.net/de/kapitel/ein-kompromiss-mit-wien-die-polnische-autonomie-galizien>

²⁹ Rუსyfikacija URL:

<https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/powstanie-styczniowe-150-rocznica/aktualnosci/rusyfikacja>

³⁰ Kulturkampf i walka o polskość w zaborze pruskim (1871-1914) URL:

[https://jedylnka.polskieradio.pl/artukul/2903793,Kulturkampf-i-walka-o-polskość-w-zaborze-pruskim-\(1871-1914\)](https://jedylnka.polskieradio.pl/artukul/2903793,Kulturkampf-i-walka-o-polskość-w-zaborze-pruskim-(1871-1914))

³¹ Davies, N. God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present. Oxford University Press, 2005.

tās okupācijas no abām pusēm, ar to sākās Otrais pasaules karš.³² Pēc Jaltas un Potsdamas konferencēm Polija zaudēja savas austrumu teritorijas (Volīniju, Grodņu, Ļvivu) un ieguva rietumu zemes, kas agrāk piederēja Vācijai (tas ietvēra Silēziju, daļu Pomerānijas un daļu Austrumprūsijas).³³

No Padomju Savienībai nodotajām austrumu teritorijām tika deportēti aptuveni 1,5 miljoni poļu, un aptuveni 7 miljoni vāciešu pameta tagadējās Polijas rietumu un ziemeļu teritorijas.³⁴ Katrā ziņā šajās teritorijās vēsturiski ir bijis jaukts iedzīvotāju sastāvs — gadsimtiem ilgi tur kopā dzīvoja poļi, ukraiņi, baltkrievi, ebreji un citas tautas. tagad ir monoetniska valsts (2023. gadā veidojot vairāk nekā 97 %).³⁵

Robežu izmaiņu juridiskie aspekti ir nozīmīgi arī no starptautisko tiesību viedokļa. Robežu neaizskaramības princips (*uti possidetis juris*) bieži ir pretrunā ar tautu tiesībām uz pašnoteikšanos, kas izraisa juridiskas pretrunas un konfliktus, kā tas redzams, piemēram, Kosovas situācijā.³⁶ Valsts sistēmas necieņa pret tautas daļu (etnisko minoritāti), kas vēlas īstenot savas pašnoteikšanās tiesības, bieži noved pie bruņotiem konfliktiem, kas nereti beidzas ar to, ka tauta, kas vēlas iegūt neatkarību, beidzot to iegūst, ko starptautiskā sabiedrība vai nu atzīst, kā Eritrejas atdalīšanās no Etiopijas gadījumā, vai neatzīst, kā arī atzīst daļēji.

Gadījumos, kad ir nepieciešams kvalificēt konkrētu politisko procesu starptautisko tiesību kontekstā, bieži tiek sajaukti jēdzieni "aneksija", "atdalīšanās" un "okupācija". Saskaņā ar mūsdienu interpretāciju okupācija ir bruņoto spēku veikta ienaidnieka teritorijas pagaidu ieņemšana. Tajā pašā laikā okupācijas ceļā ir iespējams, bet nav pieļaujams iegūt teritoriju. Aizliegums vardarbīgi ieņemt svešu teritoriju ir svarīgākā teritoriālās integritātes principa sastāvdaļa. ANO Drošības padome savā 242. rezolūcijā skaidri definēja, ka teritorijas iegūšana ar militāriem līdzekļiem nav pieļaujama, tādējādi norādot, ka nav iespējama teritoriju aneksija okupācijas ceļā kā militāras darbības sekas (šī rezolūcija uzlika Izraēlai

³² Molotov–Ribbentrop Pact URL: https://en.wikisource.org/wiki/Molotov–Ribbentrop_Pact

³³ Norman, D. God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present. Oxford University Press, 2005.

³⁴ Snyder, T. Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin. Basic Books, 2010.

³⁵ BUSINESS INSIDER (2023) Narodowy Spis Powszechny. Ilu mieszkańców Polski to Polacy? URL: <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/narodowy-spis-powszechny-ilu-mieszkancow-polski-uwaza-sie-za-polakow/ntc1g0q>

³⁶ Hasani, E. (2003) *Uti Possidetis Juris: From Rome to Kosovo*

pienākumu atdot dažas no kara laikā ieņemtajām teritorijām (Rietumkrastu, Sīnāja pussalu un Golānas augstienes) apmaiņā pret mieru un tās tiesību uz eksistenci atzīšanu)³⁷.

Jēdziens "aneksija" prarasti (bet ne vienmēr) tiek uzvertts negatīvi, jo ir tiešs starptautisko tiesību pamatprincipu, jo īpaši ANO Statūtos noteikto, pārkāpums (piemēram, ANO Statūtu 2. panta 4. punktu, kas aizliedz izmantot spēku pret jebkuras valsts teritoriālo integritāti vai politisko neatkarību), savukārt jēdziens "okupācija" izraisa sarežģītākas interpretācijas.³⁸ Saskaņā ar definīciju okupācija ir īslaicīga, bet nav precizēts tās ilgums.³⁹ Tāpat ir diskutējams, vai ir nepieciešams bruņots konflikts starp okupējošo un okupēto pusi, lai situāciju kvalificētu kā okupāciju, līdz ar ko rodas jautājums: vai miera uzturēšanas bruņoto spēku ieviešana, kuru mērķis ir, piemēram, nošķirt konfliktējošās puses, ir uzskatāma par okupāciju? Šādām miera uzturēšanas operācijām, neraugoties uz to, ka tajās nav konfrontācijas, ir daudzas okupācijas pazīmes un naidīgums nav obligāta okupācijas pazīme. Ir labi zināmi miera laika okupācijas piemēri ar mērķi kontrolēt vietējo pārvaldi, piemēram, Vācijas teritorijas sadalīšana pēc Otrā pasaules kara.⁴⁰

1. 3 Teritoriālie strīdi un to atrisināšana

Termins "teritoriālais strīds" attiecas uz starptautisku konfliktu starp valstīm par noteiktas teritorijas juridisko piederību.⁴¹ Šādiem strīdiem starp valstīm ir bijusi un joprojām ir būtiska ietekme uz cilvēces vēstures gaitu. Tādas impērijas kā Romas, Osmaņu un Lielbritānijas impērijas paplašināja savas teritorijas, pakļaujot citas tautas un mainot to kultūras un ekonomikas modeļus. Šos konfliktus daļēji var uzskatīt par robežstrīdiem, taču biežāk tie izpaužas plašāk — kā teritoriāli konflikti. Viduslaiku Eiropā dinastiju un valstu likteni noteica konflikti starp karaļvalstīm par pierobežas teritorijām, bet jaunajos laikos teritoriālās ambīcijas noveda pie daudziem koloniālajiem kariem un pēc to noslēgšanās — pie ilgstošiem konfliktiem par patvaļīgi noteiktām robežām. 20. gadsimtā pasaules kari, Aukstais karš un dekolonizācijas procesi mainīja pasaules politisko karti, bet teritoriālās pretenzijas, kādas tās ir, nepazuda. Samuels Hantingtons darbā "Civilizāciju sadursme" teritoriālos strīdus uzskata par daļu no plašāka konflikta starp civilizācijām, apgalvojot, ka pasaulē pēc Aukstā

³⁷ S/RES/242 (22.11.1967) URL:

<https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/ip-s-res-242.php>

³⁸ Purposes and Principles of the UN (Chapter I of UN Charter) URL:

<https://main.un.org/securitycouncil/en/content/purposes-and-principles-un-chapter-i-un-charter#rel2>

³⁹ Military Occupation URL:

<https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0077.xml>

⁴⁰ Allied Occupation of Germany, 1945-52 URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/107189.htm>

⁴¹ Shaw, M.N. International Law. 8th ed. Cambridge University Press, 2017. p. 342–345.

kara teritoriālos strīdus aizvien biežāk skaidro ne tikai ar nacionālajām interesēm, bet arī ar civilizāciju identitāti.⁴²

Efektīvu mehānismu un metožu trūkums teritoriālo konfliktu novēršanai un risināšanai, kā arī starptautisko tiesību nepilnības vēl vairāk pasliktina situāciju un palielina konfliktu globālās spriedzes līmeni. Vienlaikus vēsture ir bagāta gan ar pozitīviem, gan negatīviem šīs problēmas risinājumiem. Turklāt šāda veida strīdi vienmēr ir ietekmējuši valstu iekšpolitiku un ārpolitiku, nosakot to stratēģiskās prioritātes. Attīstoties starptautiskajai sadarbībai un pieaugot diplomātijas lomai, ir kļuvis acīmredzams, ka teritoriālie jautājumi iegūst jaunas formas, jo milzīgu teritoriju valdījums un pastāvīga teritoriālā ekspansija vienkārši nav izdevīga, taču atteikties no vēsturiskās atmiņas nav viegli.

Nemot vērā strīda objektu kā klasifikācijas kritēriju, pastāv īpaša kategorija — starptautiskie teritoriālie strīdi, kuru objekts ir tiesības, kas saistītas ar teritorijas tiesiskā režīma un īpašumtiesību noteikšanu. Šādi strīdi var attiekties uz sauszemes un jūras robežām, salu teritorijām, kontinentālo šelfu un pat gaisa telpu. Sauszemes teritorijai kā strīda objektam ir vislielākā nozīme valstij, kopā ar iedzīvotājiem tā ir valsts pastāvēšanas materiālais pamats, kas veido pamatu tās ekonomiskajai un politiskajai attīstībai.

Pastāv nepieciešamība nošķirt juridiski definētus strīdus un plašākas starptautisko strīdu kategorijas. ANO Statūtu 33. pantā (strīdā iesaistītajām pusēm uzliek pienākumu strīdu atrisināt miermīlīgā ceļā) un 34. pantā (pilnvaro ANO Drošības padomi izmeklēt jebkuru situāciju, kas var izraisīt starptautisku konfliktu) ir minēts termins "situācija", kas var izraisīt starptautiskas nesaskaņas vai pāraugt strīdā.⁴³ Tomēr šo pantu formulējumos nav skaidri nošķirti jēdzieni "strīds" un "situācija". Tā vai citādi ir skaidrs, ka jēdziens "situācija" aptver plašāku parādību loku nekā jēdziens "strīds", jo tas ietver ne tikai pašas domstarpības, bet arī to priekšnoteikumus. Tas nozīmē, ka strīds starptautiskajās tiesībās ir konkrētas domstarpības starp valstīm par kādu juridisku vai faktisku jautājumu, kad viena puse izvirza prasību, bet otra to noliedz, šī definīcija citstarp tika sniegta Pastāvīgās starptautiskās tiesas spriedumā *Mavrommatis Palestine Concessions* lietā (1924), kurā Tiesa atzina, ka pastāv starptautisks strīds starp Grieķiju un Lielbritāniju par Lielbritānijas atteikumu atzīt koncesijas, kas tika piešķirtas Grieķijas pilsonim Palestīnā.⁴⁴ Situācija ir plašāks jēdziens, kas ietver potenciālu vai

⁴² Huntington, S. P. *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster, 1996. pp. 40–48

⁴³ La Charte des Nations Unies URL: <https://www.un.org/fr/about-us/un-charter>

⁴⁴ The Mavrommatis Palestine Concessions URL:

<https://archives.ungeneva.org/les-concessions-mavrommatis-en-palestine-cour-permanente-de-justice-internation>

pastāvošu spriedzi, kas var pāraugt strīdā vai konfliktā, bet izskatīšanas brīdī nav obligāti pieņēmusi konkrēta strīda formu. Jāpiebilst, ka teritorijas un tās statusa noteikšanas problēma teritoriālā strīdā ir pretrunīga un ir vairākkārt aktualizēta zinātnieku darbos. Piemēram, britu jurists Ians Braunlijs (*Ian Brownlie*) savos darbos uzsvēra, ka starptautiskajās tiesībās ne vienmēr ir skaidri definēts strīdus teritoriju statuss, un vairākos gadījumos šis jautājums praksē tiek risināts ar diplomātijas un faktiskās kontroles palīdzību.⁴⁵

Lieta starp Vācijas Federatīvo Republiku un divām kaimiņvalstīm — Dāniju un Nīderlandi — ir piemērs veiksmīgam teritoriālā strīda par kontinentālā šelfa robežu noteikšanu atrisinājumam. Neraugoties uz atšķirīgajiem strīda priekšmetiem (dažādām valstīm piederoši šelfa apgabali), domstarpību priekšmets palika identisks — taisnīgu robežu noteikšana Ziemeļjūras kontinentālajā šelfā. Puses neiebilda pret lietas izskatīšanu vienā tiesas procesā, kas ļāva ANO Starptautiskajai tiesai apvienot abas lietas un pieņemt kopīgu spriedumu. Tiesvedība sākās 1967. gada 20. februārī pēc tam, kad tiesas sekretariātā tika iesniegti divi atsevišķi nolīgumi — viens starp Vāciju un Dāniju^{46[OBJ]} otrs starp Vāciju un Nīderlandi^{47[OBJ]} pēc tam 1968. gada 26. aprīlī tiesa nolēma abas lietas izskatīt kopīgi. Starptautisko jūras tiesību principu piemērošana, jo īpaši ekvidistances principa īstenošana, kā arī reģiona ģeogrāfiskās īpatnības bija galvenie aspekti, kas tika ņemti vērā tiesas procesā^{48[OBJ]}. Šī lieta bija nozīmīgs precedents starptautiskajās jūras tiesībās un parādīja, ka sarežģītus teritoriālos strīdus ir iespējams atrisināt miermīlīgi, izmantojot tiesiskus mehānismus (katrā ziņā militāra konfrontācija tobrīd jau nešķīta tik ticama).

Papildus strīdā iesaistītajām pusēm tajā var piedalīties arī citi aktori, tostarp trešās valstis, kuras lietas izskatīšanas laikā neizvirza prasības, bet kuru intereses var tikt skartas lietas izskatīšanas gaitā. Teritoriālo strīdu risināšanas praksei, no vienas puses, ir raksturīga ievērojama pozitīva pieredze, kas ļauj to izmantot starptautiskās kopienas darbībā, lai veidotu stabilu pasaules politisko karti, no otras puses, mūsdienu teritoriālo strīdu pārvarēšanas process vairākos gadījumos ir pretrunā ar starptautisko tiesību normām, kuru galvenais pārkāpums ir spēka izmantošana. Tādējādi teritoriālais strīds rodas pušu atšķirīgās nostājas dēļ attiecībā uz to starptautisko tiesību normu esamību, kas nosaka konkrētas teritorijas daļas

ale-la-haye-transmet-soixante-exemplaires-de-larret-de-la-cour-n-3-rendu-le-30-aout-1924-sur-lexception-dinco
mpetence-soulevee-par-le-gouvernement-anglais-e

⁴⁵ Brownlie, I. (1966) *Principles of Public International Law*. Oxford University Press.

⁴⁶ North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark) URL: <https://www.icj-cij.org/case/51>

⁴⁷ North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands) URL: <https://icj-cij.org/case/52>

⁴⁸ *Ibid.*

juridiskās īpašumtiesības. Jāuzsver, ka teritoriāla strīda atzīšana nozīmē arī to, ka tiek atzīts, ka pastāv konkrēta teritorija, kuras juridiskās īpašumtiesības nav precīzi vai galīgi noteiktas.

Savukārt 2014. gada (kā arī 2022. gada) Krievijas un Ukrainas gadījums demonstrē situāciju, ko var uzskatīt par mākslīgi radītu teritoriālu strīdu. 2014. gadā Krievija anektēja Ukrainas Krimu, rīkojot pussalā kvazilegālu referendumu, ko starptautiskā sabiedrība nosodīja kā starptautisko tiesību pārkāpumu.⁴⁹ Tajā pašā gadā savu neatkarību pasludināja arī tā sauktā Doneckas Tautas Republika (DTR) un Luhanskas Tautas Republika (LTR): 11. maijā abās republikās notika referendumi par reģionu "neatkarību".⁵⁰ Šo procesu nav iespējams saukt par brīvu gribas izpausmi: nebija vēlētāju sarakstu, un vēlšanu biļeteni varēja saņemt jebkurš, kas atradās uz ielas.⁵¹ Tika atvērti tikai daži vēlšanu iecirkņi, to kontrolēja cilvēki ar ieročiem, netika kontrolēta arī balsu skaitīšana un liels noslēpums bija tas, kā kaujinieki ātri saskaitīja un naktī paziņoja rezultātus un vēlētāju aktivitāti — 89% par neatkarību, piedaloties 75% iedzīvotāju⁵². Jau 2022. gadā Krievija anektēja ne tikai Ukrainas Doneckas, Luhanskas, bet arī Zaporīžjas un Hersonas apgabalus, sarīkojot tajos līdzīgus referendumus, kas no starptautisko tiesību viedokļa arī bija nelikumīgi, un pasludināja šīs teritorijas par Krievijas Federācijas sastāvdaļu, un šo aneksiju starptautiskā sabiedrība atzina par nelikumīgu.⁵³ Galvenā atšķirība starp konstruētu teritoriālo strīdu un klasisku teritoriālo strīdu ir tā, ka šādu darbību iniciators nepaļaujas uz savstarpēji atzītiem diplomātiskiem mehānismiem, lai atrisinātu teritoriālo jautājumu, bet izmanto spēku un politiskus instrumentus, lai radītu "realitāti", kurā strīds šķietami pastāv. Ukraina un starptautiskā sabiedrība neuztver aneksiju kā strīdu juridiskā nozīmē, jo sākotnēji neatzīst Krievijas pretenziju uz šīm teritorijām leģitimitāti. Arī pirms 2014. gada (pirms Krimas aneksijas) Ukrainai un Krievijai bija skaidri noteiktas valsts robežas, tāpēc teritoriju vēlākā aneksija nebija kāda ilgstoša strīda attīstības sekas (vēl 1954. gadā PSRS Augstākās padomes prezidijs nolēma nodot Krimas apgabalu no Krievijas PFSR Ukrainas PSR sastāvā (KPFSR Augstākās padomes Prezidija sēdes protokols Nr. 41), ko oficiāli pamatoja ar "Krimas apgabala un Ukrainas PSR ekonomikas kopību,

⁴⁹ ĀM (2023) Devīni gadi kopš Krievijas rīkotā nelegitimā referenduma Krimā URL:

https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/devini-gadi-kops-krievijas-rikota-nelegitima-referenduma-krima?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F

⁵⁰ BBC (2022) "Референдум" про незалежність Донбасу. Як це було насправді в 2014-му URL:

<https://www.bbc.com/ukrainian/features-60480947>

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

⁵³ International Foundation for Electoral Systems (2022) Світ засуджує незаконні та нелегітимні фіктивні референдуми Росії щодо суверенної території України URL:

<https://www.ifesukraine.org/diyalnist/demokratychni-vybory/svit-zasudzhuye-nezakonni-ta-nelegitymni-fiktyvni-referendumi-rosiyi-shhodo-suverennoyi-terytoriyi-ukrayiny/>

teritoriālo tuvumu un ciešo ekonomisko un kultūras saikni".⁵⁴ 1994. gadā saskaņā ar Budapeštas memorandu Krievija atkārtoti atzina Ukrainas suverenitātes un teritoriālās integritātes ievērošanu apmaiņā pret Ukrainas atteikšanos no kodolieročiem).⁵⁵

⁵⁴ Протокол № 41 засідання Президії Верховної Ради РРФСР від 5 лютого 1954 року URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Протокол_№_41_засідання_Президії_Верховної_Ради_РРФСР_від_5_лютого_1954_року

⁵⁵ Memorandum on Security Assurances in connection with Ukraine's accession to the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons URL: https://en.wikisource.org/wiki/Ukraine_Memorandum_on_Security_Assurances

2. UKRAINAS UN POLIJAS ATTIECĪBAS ROBEŽU JAUTĀJUMA KONTEKSTĀ

2.1. Vēsturiskā konteksta ietekme uz attiecībām

Starptautiskie apstākļi 1918. gadā, ņemot vērā Centrālo lielvaru sakāvi un revolūciju Krievijā, sekmēja Polijas valstiskuma atjaunošanu. 1918. gada 11. novembrī Polija pasludināja neatkarību, bet par valsts galvu kļuva J. Pilsudskis.⁵⁶ Viens no galvenajiem jaunās valsts mērķiem bija noteikt tās robežas.⁵⁷ Polija centās iekļaut teritorijas, kas iepriekš atradās Vācijas Ķeizārvalsts sastāvā, piemēram, Poznaņu, Pomerāniju, Gdaņsku, Augšsilēziju rietumos.⁵⁸ Tomēr būtisks izaicinājums bija austrumu robežas, kur sākās karš ar boļševikiem: pirmās sadursmes notika tagadējās Baltkrievijas teritorijā, kad Polijas karaspēks uzbruka boļševiku ieņemtajām teritorijām.⁵⁹ Dienvidos, pašreizējā Ukrainas teritorijā, situācija bija tikpat saspringta: poļu karaspēks uzsāka ofensīvu Galīcijā un Volīnijā. Šajos reģionos vienlaikus darbojās Rietumukrainas Tautas Republikas (RTR) spēki, kas pēc Austroungārijas impērijas sabrukuma bija pasludinājuši neatkarību.⁶⁰ Cīņas beidzās ar Polijas uzvaru un strīdīgo teritoriju iekļaušanu Polijas Otrajā republikā. Šajā laikā arī radās ideja par ukraiņu tautas suverenitāti.⁶¹

No 1917. līdz 1920. gadam Ukrainā notika vairākas valdības maiņas: tika pasludināta Ukrainas Tautas Republika (UTR), P. Skoropadska Hetmanāts, Direktorijs, kā arī boļševiku, balto, poļu un anarhistu iejaukšanās.⁶²

1920. gada aprīlī tika parakstīts Varšavas līgums starp Poliju un UTR, kas tika proklamēta 1917. gada 20. novembrī.⁶³ Saskaņā ar līguma noteikumiem Polijas valdība apmaiņā pret militāro palīdzību atteicās no pretenzijām paplašināt valsti līdz 1772. gada

⁵⁶ Odezwa wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza do Polaków URL:

https://pl.wikisource.org/wiki/Odezwa_wielkiego_księcia_Mikołaja_Mikołajewicza_do_Polaków

⁵⁷ Poland, Europe, World after World War I (revision URL:

<https://zpe.gov.pl/a/poland-europe-world-after-world-war-i-revision/>

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ Centek, J. Polish-Soviet War 1920-1921 URL:

<https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/polish-soviet-war-1920-1921/>

⁶⁰ Проголошення Західно-української народної республіки (ЗУНР) URL:

<https://lib.if.ua/exhib/1540824102.html>

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Сергійчук, В. (1999) Українська соборність: Відродження українства в 1917—1920 роках.

⁶³ Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Ukraińskiej Republiki Ludowej 21 kwietnia 1920 URL:

https://pl.wikisource.org/wiki/Umowa_między_rządem_Rzeczypospolitej_Polskiej_a_rządem_Ukraińskiej_Republiki_Ludowej_21_kwietnia_1920

Polijas–Lietuvas kopvalsts robežām, proti, līdz Polijas–Lietuvas kopvalsts pirmajam sadalījumam, kā arī atzina boļševiku okupēto Piedņepras Ukrainas teritoriju par UTR, kā arī atzina Ukrainas un Polijas robežu gar Zbručas upi un tālāk gar Pripeti līdz tās grīvai.⁶⁴ Polijai bija jāatdod Austrumgalīcija un pieci Volīnijas apriņķi.⁶⁵ S. Petļuras valdībai nācās piekāpties un atzīt Polijas tiesības uz teritorijām, kuras kontrolēja Polijas karaspēks.⁶⁶ Tas nozīmēja atteikšanos no vairākiem ukraiņu apdzīvotiem reģioniem.

1920. gada 25. aprīlī poļu karaspēks kopā ar ukraiņu vienībām uzbruka Sarkanās armijas pozīcijām un līdz 28. aprīlim ieņēma teritoriju līdz Rumānijas robežai.⁶⁷ Savukārt Polijas armijas maršals Pīlsudskis Žitomirā uzrunāja ukraiņu tautu, uzsverot, ka ukraiņiem ir tiesības uz savu neatkarīgu valsti.⁶⁸ Maija sākumā Sarkanās armijas vienības atkāpās no Kijivas, tomēr jau 14. maijā padomju Rietumu fronte sāka ofensīvu Baltkrievijā un 12. jūnijā Sarkanā armija atkal iegāja Kijivā un devās tālāk uz Varšavu.⁶⁹ Kaujā pie Varšavas padomju karaspēks cieta sakāvi un sāka atkāpties, savukārt Polijas armija atkārtoti uzsāka pretuzbrukumu, atgūstot kontroli pār iepriekš zaudēto teritoriju.⁷⁰ Visbeidzot, 1921. gada martā tika noslēgts Rīgas miera līgums starp Padomju Krieviju, Ukrainas PSR un Poliju, kas Polijai paredzēja ievērojamas austrumu teritorijas, tostarp tagadējās Ukrainas un Baltkrievijas rietumu daļas.⁷¹ Ukrainas Tautas Republika kā reāls valsts veidojums beidza pastāvēt. Tādējādi Padomju Krievijas un Polijas kara rezultātā Polijas sastāvā nonāca vairākas teritorijas, kur ukraiņi veidoja iedzīvotāju vairākumu vai ievērojamu daļu, tai skaitā Austrumgalīcija, Holmas novads, Lemku novads, Rietumvolīnija, Rietumpoļesje, Sjanas augštece un Podlasje (sk. 1. pielikumu).⁷²

Jaunizveidotajā valstī, pēc 1921. gada datiem, ievērojama iedzīvotāju daļa bija mazākumtautību pārstāvji: no 27 miljoniem iedzīvotāju ukraiņi veidoja vairāk nekā 5

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ Magocsi, P. R. (2010) *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples*. 2nd ed., University of Toronto Press.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Davies, N. (2003). *White eagle, red star: The Polish–Soviet War 1919–20* (New ed.). London: Pimlico.

⁶⁸ Iszczuk, W. (2015) *Sojusz Orła z Tryzubem* URL:

<https://jagiellonia.org/sojusz-orla-z-tryzubem-dlaczego-pilsudski-walczył-o-niepodległa-ukrainę/>

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ Zamoyski, A. (2020). *Warszawa 1920. Nieudany podbój Europy. Klęska Lenina*. Kraków: Znak.

⁷¹ *Treaty of Peace between Poland, Russia and the Ukraine* URL:

https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Peace_between_Poland,_Russia_and_the_Ukraine

⁷² Дрозд Р. (2013) *Історія українців у Польщі в 1921-1989 роках* / Р. Дрозд, Б. Гальчак, І. Мусієнко ; пер. з пол. І. Мусієнко. – 3-тє вид. випр., допов. – Харків : Золоті сторінки.

miljonus (aptuveni 15 % no kopējā iedzīvotāju skaita).⁷³ Pārējie bija ebreji, baltkrievi, vācieši un citi.⁷⁴ Šāda situācija neapšaubāmi prasīja regulējumu.

Ukraiņu autonomijas solījums Austrumgalīcijas un citu reģionu ar pārsvarā ukraiņu tautības iedzīvotājiem bija daļa no starptautiskiem nolīgumiem, kas bija priekšnoteikums Antantes gatavībai atzīt Polijas teritoriālās prasības.⁷⁵ Polijas Konstitūcija (*Konstytucja marcowa*), ko Seims pieņēma 1921. gada 17. martā, paredzēja nacionālo minoritāšu tiesību nodrošināšanu. Saskaņā ar tās noteikumiem valsts apņēmas aizsargāt visu pilsoņu dzīvību, brīvību un īpašumu neatkarīgi no viņu izcelsmes, tautības, valodas, rases vai reliģijas (95. pants).⁷⁶ Konstitūcija garantēja visu pilsoņu vienlīdzību likuma priekšā un uzlika valsts iestādēm pienākumu vienlīdzīgi izturēties pret visu pilsoņu tiesībām (96. pants).⁷⁷ Jo īpaši tas ļāva katram pilsonim saglabāt savu nacionālo identitāti, attīstīt savu valodu un kultūru, pamatojoties uz likumiem, kas nodrošina to brīvu attīstību, izmantojot autonomas minoritāšu organizācijas vietējās pašpārvaldes ietvaros (109. pants).⁷⁸ Tāpat Polijas pilsoņiem, kas pieder pie mazākumtautībām, tika piešķirtas tiesības dibināt un vadīt labdarības, reliģiskās un sociālās organizācijas, skolas un izglītības iestādes, kā arī lietot savu valodu un praktizēt savu reliģiju šajās organizācijās (110. pants).⁷⁹

Tomēr reālie pasākumi, ko Polijas valdība veica, lai nodrošinātu šīs tiesības, bija tālu no deklarētajiem. Gluži pretēji, tika likvidētas visas iepriekš izveidotās Rietumukrainas demokrātiskās institūcijas, aizliegti nosaukumi "Rietumukraina" un "Austrumgalīcija", aizliegti vārdi, kas varēja saistīties ar ukraiņu tautību, to vietā ieviests termins "rutēnis".⁸⁰ Daudzām ukraiņu skolām tika piešķirts "jauktās" skolas statuss, par dominējošo valodu kļūstot poļu valodai.⁸¹ Lai apspiestu ukraiņu pretestību, pēc Polijas premjerministra J. Pilsudska iniciatīvas Gacīcijā tika veikta "pacifikācija" jeb masveida apspiešanas kampaņa pret ukraiņiem, ko īstenoja ar armijas un policijas palīdzību.⁸² Līdztekus uzbrukumam politiskajai, sociālajai un kultūras dzīvei notika aresti, ukraiņu kooperatīvu un dažādu iestāžu grautiņi.⁸³

⁷³ Ковач, Л. (2019) Національне питання у міжвоєнній Польщі: аналіз основних концепцій URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/kovach_natsionalne.pdf

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Snyder, T. (2003) *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*. New Haven: Yale University Press.

⁷⁶ Konstytucja marcowa (1921) URL: [https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja_marcowa_\(1921\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja_marcowa_(1921))

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ Субтельний, О. (1991) *Україна: Історія*. – Київ: Либідь.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Скакун, Р. (2012) «Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині lpp. 43

⁸³ *Ibid.*

"Ukraiņu jautājums" ieguva aktualitāti arī starptautiskajā arēnā, jo jau 1924. gada septembrī beidzās divu gadu termiņš, kurā bija jāīsteno likums par vojevodistes pašpārvaldi.⁸⁴ Saskaņā ar šo likumu Polijai, pildot savas starptautiskās saistības, bija pienākums piešķirt Austrumgalīcijai teritoriālās autonomijas tiesības, šo problēmu nesakārtotība uzsvēra nepieciešamību rast adekvātu nacionālā jautājuma risinājumu.⁸⁵ Tāpēc V. Grabska valdība veica vēl vienu mēģinājumu izstrādāt saskaņotu valsts politikas programmu — par savu galveno uzdevumu valdība pasludināja valsts integritātes saglabāšanu, daļēji piekāpjoties mazākumtautībām, līdz ar ko valsts asimilācijas programma atkal tika pasludināta par valsts oficiālo politiku.⁸⁶

Viena no akūtākajām problēmām, ar ko 1924. gada vasarā un rudenī saskārās jaunā valdība, bija sociālās un politiskās spriedzes pieaugums austrumu vojevodistēs: sarežģītā ekonomiskā situācija austrumu zemēs, kara izraisītie postījumi, Polijas varas iestāžu diskriminējošā politika pret ukraiņiem un baltkrieviem izraisīja pretvalstisku noskaņojumu pieaugumu vietējo iedzīvotāju vidū, radikālie politiskie spēki, vispirms Rietumbaltkrievijas Komunistiskā partija un Rietumukrainas Komunistiskā partija, intensificēja savu darbību. Daudzviet darbojās 1920. gadā dibinātās nelegālās nacionālistiskās Ukrainas militārās organizācijas ukraiņu diversantu un nemiernieku grupas, tās īstenoja virkni teroraktu, tostarp 1921. gada 25. novembrī veica neveiksmīgu atentātu pret J. Pilsudski.⁸⁷

Līdz 1923. gadam Vīnē darbojās Rietumukrainas Tautas republikas valdība E. Petruševiča vadībā, tomēr Antante vēlējās, lai tai būtu spēcīga robeža ar Padomju Krieviju, līdz ar to tā bija ieinteresēta spēcīgā Polijā. Polijas Seims 1923. gada 12. februārī, vēršoties pie Rietumvalstīm, pieprasīja legalizēt 1921. gada 18. marta Rīgas līguma nosacījumus (jo īpaši Polijas suverenitātes atzīšana pār teritorijām, kas tika iegūtas saskaņā ar šo līgumu), vienlaikus, V. Sikorska valdība nāca klajā ar deklarāciju, kurā, pamatojoties uz 1921. gada konstitūciju, solīja sakārtot situāciju Austrumgalīcijā un aizstāvēt minoritāšu tiesības.⁸⁸ 1923. gada 15. martā Parīzē sanāca lielvaru vēstnieku padome, kas beidzot atzina Polijas suverenitāti pār Austrumgalīciju.⁸⁹

⁸⁴ Крамар, Ю. В. (2015) Західна Волинь 1921–1939 рр.: національно-культурне та релігійне життя. 54 лрр.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.* 56-57

⁸⁸ Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння (2003) URL: history.org.ua/LiberUA/966-02-2291-2/966-02-2291-2.pdf

⁸⁹ *Ibid.*

Sociālpolitiskie apstākļi noveda pie ukraiņu politiskās kustības sadalīšanās vairākos virzienos, daži no tiem par prioritāti uzskatīja normālu attiecību atjaunošanu ar Polijas varas iestādēm un plānoja aizstāvēt ukraiņu tiesības ar Polijas demokrātisko institūciju starpniecību (Ukrainas Nacionāldemokrātiskā apvienība).⁹⁰ Šīs organizācijas minimālā programma bija ukraiņu zemju autonomijas panākšana Polijas sastāvā.⁹¹ Citi saskatīja Ukrainas perspektīvu Padomju Savienības sastāvā un atbalstīja sadarbību ar to (Rietumukrainas Komunistiskā partija).⁹² Savukārt Ukraiņu nacionālistu organizācija J. Konovalca vadībā ieņēma radikālu nostāju, aicinot aktīvi cīnīties par Ukrainas valsts neatkarību, tostarp izmantojot visas pieejamās metodes.⁹³ J. Konovalcu 1938. gadā nogalināja padomju diversants P. Sudoplatovs, un viņa vietu ieņēma A. Meļņiks, kurš uzskatīja par nepieciešamu orientēties uz nacionālsociālistisko Vāciju un plānoja ar tās palīdzību atbrīvot Ukrainu no Polijas, Rumānijas, Čehoslovākijas un PSRS varas.⁹⁴ Arī Ukrainas nacionālistu organizācija vēlāk sašķēlās divās grupās: S. Banderas OUN(B) un A. Meļņika OUN(M).⁹⁵

Otrais pasaules karš sākās 1939. gada 1. septembrī ar Vācijas uzbrukumu Polijai. Saskaņā ar 1939. gada 23. augustā parakstīto Molotova–Ribentropa pakta slepeno protokolu PSRS un nacistiskā Vācija bija iepriekš vienojušās sadalīt ietekmes sfēras Austrumeiropā.⁹⁶ 1939. gada 17. septembrī Sarkanā armija iebruka Polijas austrumos, pamatojot savu rīcību ar nepieciešamību aizsargāt ukraiņu un baltkrievu iedzīvotājus, okupējot Rietumukrainas un Rietumbaltkrievijas teritorijas.⁹⁷ Turpmāk šīs zemes tika oficiāli anektētas PSRS un pievienotas Ukrainas PSR, bet to iedzīvotāji tika pakļauti masveida deportācijām un represijām.

Pēc Vācijas uzbrukuma Padomju Savienībai vācu karaspēks okupēja ievērojamas teritorijas, tostarp lielāko daļu Ukrainas. 1943. gadā Sarkanās armijas triecienu rezultātā Vācija sāka atkāpties, kā rezultātā vācu kontrole pār okupētajām teritorijām pavājinājās, radot

⁹⁰ Карпов, В. (1998) До проблеми історіографії становлення легальних українських політичних партій Західної України в 20–30-ті роки ХХ ст. Науковий вісник Чернівецького університету.

⁹¹ *Ibid.*

⁹² Рубльов О. (2024) Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914 – 1939). – К.: Ін-т історії України НАН України. С. 235.

⁹³ Ковальчук, М. На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917—1921 рр. К., 2010. С. 157

⁹⁴ *Ibid.* 260-262

⁹⁵ Косик, В. (1992) Україна і Німеччина у другій світовій війні

⁹⁶ Molotov–Ribbentrop Pact URL: https://en.wikisource.org/wiki/Molotov–Ribbentrop_Pact

⁹⁷ Вторжение в Польшу, осень 1939 года URL:

<https://encyclopedia.ushmm.org/content/ru/article/invasion-of-poland-fall-1939>

t. s. "varas vakuumu".⁹⁸ Ukrainas nemiernieku armija nolēma izmantot šo situāciju, lai nodibinātu savu kontroli pār reģionu un īstenotu etnisko tīrīšanu politiku pret poļu iedzīvotājiem.⁹⁹ Nemiernieku armijas vadība uzskatīja, ka, ja ukraiņi neizdzīs poļus no Volīnijas, poļi pēc kara beigām atgriezīsies un atjaunos pirmskara reģiona kā "poļu" zemes statusu, līdz ar to tika pieņemti lēmumi veikt agresīvas darbības pret poļu civiliedzīvotājiem.¹⁰⁰ Šo darbību, kas pazīstamas kā Volīnijas tragēdija (vai Volīnijas slaktiņš), rezultātā saskaņā ar dažādām aplēsēm gāja bojā no 40 000 līdz 60 000 poļu civiliedzīvotāju.¹⁰¹ Polijas pagrīde, galvenokārt *Armia Krajowa*, atriebās ukraiņu ciemiem, organizējot tā sauktos "pašaizsardzības" un atbildes uzbrukumus, tomēr šo atbildes darbību mērogs parasti bija mazāks nekā Ukrainas nemiernieku armijas veiktajām darbībām.¹⁰²

Pēc kara beigām 1945. gadā Polijas robežas tika pārskatītas. Pēc Jaltas un Potsdamas konferences valsts zaudēja PSRS pakļautās austrumu teritorijas, bet pretī saņēma bijušās vācu zemes rietumos un ziemeļos, tostarp Silēziju, Rietumprūsiju un daļu Pomerānijas.¹⁰³ Šo pārmaiņu rezultātā miljoniem cilvēku tika padzīti no savām mājām: poļi no austrumu reģioniem pārcēlās uz jaunajām teritorijām, bet vācieši tika masveidā deportēti no Polijas uz Vāciju.¹⁰⁴

1947. gadā Polijas varas iestādes īstenoja operāciju "Visla", kuras laikā aptuveni 140 000 ukraiņu, kā arī rutēņu un lemku tika piespiedu kārtā pārcelti no Polijas dienvidaustrumu reģioniem uz valsts rietumu un ziemeļu teritorijām, kas iepriekš piederēja Vācijai.¹⁰⁵ Operācijas mērķis bija vājināt ukraiņu nacionālo kustību un likvidēt atbalstu Ukrainas nemiernieku armijai.¹⁰⁶ gada novembrī Polijas 2023. gadā Polijas Nacionālās atmiņas institūts izbeidza operācijas "Visla" izmeklēšanu, norādot, ka tai bija "preventīvs un aizsardzības" raksturs un tās mērķis nebija iznīcināt ukraiņu iedzīvotājus.¹⁰⁷

⁹⁸ Filar, W. (2003) Wołyń 1939–1944. Eksterminacja czy walki polsko-ukraińskie. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Motyka, G. (2011) Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła”. Warszawa: Wydawnictwo Literackie. lpp 102-105.

¹⁰¹ *Ibid.* 178–179.

¹⁰² *Ibid.* 179–182

¹⁰³ Norman, D. (2005) God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present. Oxford University Press.

¹⁰⁴ Klafkowski, A. (1970) Granica polsko-niemiecka po II wojnie światowej. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

¹⁰⁵ Operation “Vistula” — Deportations of the Ukrainian Population from Poland URL:

<https://deportation.org.ua/operation-vistula-deportations-of-the-ukrainian-population-from-poland/>

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ The Opinion regarding the decision of the Institute of National Remembrance of Poland to stop the investigation in the case of the “Vistula” campaign URL: <https://cdvr.org.ua/30759/2023/12/06/>

2.2. Attiecību dinamika mūsdienās

Demokrātisko spēku nākšana pie varas Polijā 1989. gadā un Ukrainas neatkarības pasludināšana 1991. gadā no jauna radikāli mainīja Ukrainas un Polijas attiecības 20. gadsimtā. Polijas vadībai, politiskajām partijām, sabiedriskajām kustībām un sabiedrībai kopumā radās uzdevums ne tikai pārskatīt savu nostāju "ukraiņu jautājumā", bet arī izstrādāt ilgtermiņa stratēģiju attiecībā uz jauno kaimiņvalsti.

Pēc PSRS sabrukuma Polija kļuva par vienu no pirmajām valstīm, kas atzina Ukrainas neatkarību 1991. gada 2. decembrī, pēc kā tika nodibinātas diplomātiskās attiecības. Tomēr vēl agrāk, 1989. gada rudenī, Polijas parlamentāriešu grupa piedalījās partijas "Ukrainas Tautas kustība" pirmajā kongresā.¹⁰⁸ Šī kongresa laikā Polija aktīvi atbalstīja Ukrainas nacionāldemokrātisko spēku tiekšanos pēc neatkarības.

1992. gadā starp Ukrainu un Poliju tika parakstīts līgums par valsts robežu.¹⁰⁹ Tā galvenais mērķis bija juridiski nostiprināt pastāvošo robežu starp Ukrainu un Poliju, kas nebija mainījusies kopš Otrā pasaules kara beigām. Galvenie līguma noteikumi bija robežas atzīšana par galīgu un neaizskaramu, jebkādu teritoriālo pretenziju izslēgšana un "miera un labu kaimiņattiecību robežas" noteikšana.¹¹⁰ Tika paredzēti arī vairāki pasākumi, lai attīstītu pierobežas sadarbību, vienkāršotu robežas šķērsošanu pierobežas reģionu iedzīvotājiem un apkarotu nelegālo migrāciju. Svarīgs aspekts bija ekonomiskā sadarbība pierobežas zonās, tostarp tirdzniecības un humanitāro kontaktu attīstība.¹¹¹ Ir svarīgi atzīmēt, kāpēc robežu pārskatīšana nesekoja. Pēc Otrā pasaules kara Eiropas valstu robežas tika noteiktas ar starptautiskiem nolīgumiem, jo īpaši ar 1975. gada Helsinku aktu, kas garantēja robežu neaizskaramību Eiropā.¹¹² Pēc gadu desmitiem ilgušas spriedzes vēsturisko konfliktu dēļ puses izvēlējās atstāt robežas nemainīgas un pievērsties partnerattiecību veidošanai. Dokumentam bija liela nozīme savstarpējas uzticēšanās veidošanā — tas novērsa iespējamus konfliktus par teritoriāliem strīdiem un ļāva koncentrēties uz citiem sadarbības aspektiem.

¹⁰⁸ 1989 – відкрився Установчий з'їзд «Народного руху України за перебудову» URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/8/1989-vidkryvsya-ustanovchyy-zyezd-narodnogo-ruhu-ukrayiny-za-perebudovu>

¹⁰⁹ Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_208#Text

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² Helsinki Final Act URL: https://en.wikisource.org/wiki/Helsinki_Final_Act

Par Polijas valsts ārpolitiskās darbības galveno virzienu kļuva paneiropisms.¹¹³ Polijas politiķu īpašais un tūlītējais mērķis bija iegūt pilntiesīgu dalību Eiropas Savienībā un NATO.¹¹⁴ Vienlaikus Varšava bija ieinteresēta attīstīt saites kontinenta austrumos, novērst jaunu barjeru rašanos Eiropā. Tajā pašā laikā Polijas un Ukrainas attiecību jaunais sākums bija neviennozīmīg — no vienas puses, Polija bija pirmā, kas atzina Ukrainas neatkarību, bet, no otras puses, tā neatbalstīja militārās un politiskās savienības izveidi. Kā piemēru var minēt Ukrainas puses ierosinājumu izveidot drošības zonu Centrāleiropā, pamatojoties uz Ukrainas teritorijā esošajiem kodolieročiem.¹¹⁵ Varšava noraidīja šo priekšlikumu, ko sauca par Kravčuka plānu, jo tā īstenošana būtu liegusi Polijai pievienoties NATO un ES.¹¹⁶

Polijai ir bijusi nozīmīga loma Ukrainas saišu stiprināšanā ar Eiropu, vairākkārt apliecinot savu uzticamas Kijivas sabiedrotās statusu. Polijas politiķi 90. gados aktīvi veicināja Ukrainas integrāciju Eiropas Padomē un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijā — viens no galvenajiem šī procesa atbalstītājiem bija Polijas prezidents A. Kvasņevskis, kurš turpināja atbalstīt Ukrainu arī tad, kad Rietumvalstis no tās distancējās skandāla saistībā ar G. Gongadzes slepkavību un ASV apsūdzībām par radaru sistēmu "Kolčuga" piegādi Irākas Republikai.¹¹⁷

Līdz ar L. Kučmas nākšanu pie varas Ukrainā tika parakstīta Polijas un Ukrainas deklarācija par stratēģisko sadarbību.¹¹⁸ Jau 2001. gadā Polija, atbalstot ES paplašināšanās politiku, piedāvāja ES savu redzējumu par attiecību ar Ukrainu, Baltkrieviju un Krieviju koncepciju, kuras pamatā bija ideja par "draudzīgu valstu loka" izveidi pie ES robežām, ciešāk sadarbojoties politikas, drošības, ekonomikas un kultūras jomā.¹¹⁹

Polijas—Ukrainas attiecības sasniedza augstāko punktu Oranžās revolūcijas laikā 2004. gadā. Atbalstot Rietumiem labvēlīgo kandidātu V. Juščenko, Polija aktīvi atbalstīja Ukrainu tās centienos integrēties Eiropas Savienībā. Polija arī iestājās par to, lai Ukrainai pēc iespējas ātrāk tiktu piedāvāta dalība ES. Pēc V. Juščenko nākšanas pie varas jautājums par atkarību no Krievijas gāzes piegādēm ir kļuvis par vienu no galvenajiem divpusējās

¹¹³ Lane, T., Wolański, M. (2009). European Ideas of Polish Political Parties. In: Poland and European Integration. Palgrave Macmillan, London.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Драус, Я. (2009) Процесс становления та розвиток польско-українських відносін у 1991-2009 роках: політичний дискурс

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ DW (2017) Найгучніші скандали з постачанням української зброї URL:

<https://www.dw.com/uk/найгучніші-скандали-з-постачанням-української-зброї/a-40697042>

¹¹⁸ Спільна декларація Президента України і Президента Республіки Польща URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_088#Text

¹¹⁹ Artun, A. (2007) Polish Foreign Policy Between East and West, 1989-2004. University of Glasgow.

sadarbības tematiem. Turpmākais solis Polijas—Ukrainas attiecību intensifikācijā bija Austrumu partnerības projekta uzsākšana, kas bija saistīts ar ideju palielināt "Eiropas kaimiņattiecību politikas" efektivitāti.¹²⁰

Prezidenti V. Juščenko un L. Kačinskis lielu uzsvāru lika uz izlīgumu un labu kaimiņattiecību stiprināšanu starp Ukrainu un Poliju. Tomēr šis process saskārās ar negaidītiem sarežģījumiem Juščenko prezidentūras beigās, kad 2010. gada 22. janvārī viņš Stepanam Banderam piešķīra Ukrainas varoņa nosaukumu.¹²¹ Šis lēmums izraisīja asas diskusijas gan valstī, gan ārpus tās, jo īpaši Polijā, kur attieksme pret S. Banderu ir neviennozīmīga. Pēc varas maiņas jaunais Ukrainas prezidents V. Janukovičs 2011. gadā šo rīkojumu atcēla.¹²²

Polija pievērsa īpašu uzmanību Austrumu partnerības samitam, kas notika 2013. gada 28. novembrī Viļņā.¹²³ Bija gaidāms, ka tas būs nozīmīgs brīdis Austrumu partnerības dzīvē, jo bija paredzēts parafēt asociācijas nolīgumus ar ES un 6 Austrumu partnerības valstīm (Gruziju, Moldovu, Azerbaidžānu, Ukrainu, Armēniju, Baltkrieviju), tomēr Viļņas samitā tika parafēts ES asociācijas nolīgums un brīvās tirdzniecības zona tikai ar Gruziju un Moldovu, un tika parakstīts nolīgums par vīzu režīma atvieglojumiem starp ES un Azerbaidžānu.¹²⁴ Netika parakstīti dokumenti attiecībā uz Ukrainu, Armēniju un Baltkrieviju. Kijivas lēmumam noraidīt nolīgumu bija ilgtermiņa sekas: masveida protesti Ukrainas pilsētās un Eiromaidans.

2015. gadā Ukrainas Augstākā Rada pieņēma likumu par "dekomunizāciju", kas cita starpā oficiāli atzina Ukrainas nacionālistu organizāciju un Ukrainas nemiernieku armiju par cīnītājiem par Ukrainas neatkarību.¹²⁵ Reaģējot uz to, 2018. gadā Polija pieņēma grozījumus likumā par Nacionālās atmiņas institūtu, kas paredzēja kriminālatbildību par ukraiņu nacionālistu noziegumu pret poļiem noliegšanu.¹²⁶

Kopš iebrukuma sākuma viens no galvenajiem Ukrainas sabiedrotajiem ir Polija, kas ir uzņēmusi miljoniem bēgļu un sniegusi milzīgu militāro un humāno palīdzību. Ukrainas

¹²⁰ Артёмов, I. (2021) Актуальні проблеми зовнішньої політики України

¹²¹ Stephen, M. N. (2014) Ukraine's New Sites of Memory, Part III: The Two Banderas URL:

<https://www.themoscowtimes.com/2014/04/15/ukraines-new-sites-of-memory-part-iii-the-two-banderas-a33983>

¹²² NY Times (2011) 'Hero of Ukraine' Prize to Wartime Partisan Leader Is Revoked URL:

<https://www.nytimes.com/2011/01/13/world/europe/13ukraine.html>

¹²³ LV Portāls (2013) Austrumu partnerība - tās ir kopīgas vērtības URL:

<https://lvportals.lv/norises/259610-austrumu-partneriba-tas-ir-kopigas-vertibas-2013>

¹²⁴ FACTSHEET Eastern Partnership summit Vilnius URL:

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_13_1057

¹²⁵ Wilson Center (2015) Ukraine's Decommunization Laws: Legislating the Past? URL:

<https://www.wilsoncenter.org/event/ukraines-decommunization-laws-legislating-the-past>

¹²⁶ Українська правда (2018) Сенат Польщі ухвалив скандальний закон, де згадано "українських націоналістів" URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/1/7170210/>

valdība ir arī apņēmusies atbildēt, piešķirot Ukrainā dzīvojošajiem poļiem īpašu juridisko statusu, kāds nav piešķirts citiem ārvalstniekiem. V. Zelenskis arī sacīja, ka "nākotnē starp mūsu tautām nebūs robežu: politisku, ekonomisku un, kas ir ļoti svarīgi, vēsturisku".¹²⁷

Apgalvojums, ka visa Polijas sabiedrība vienprātīgi atbalsta Ukrainu, būtu acīmredzams vienkāršojums. Polija ir valsts ar attīstītu demokrātiju, kurā pastāv dažādi viedokļi un politiskas domstarpības. Pašlaik Polijas politikā dominē divi galvenie spēki: liberāli, uz Eiropu orientēti spēki un konservatīvi, pret ES skeptiski noskaņoti spēki. Dažās marginālās publikācijās var atrast revanšistiskus un nostalgiskus materiālus, kas ietver pat teritoriālas pretenzijas pret Ukrainu. Tomēr šādi izteikumi neatspoguļo oficiālo struktūru, vadošo partiju vai autoritatīvu plašsaziņas līdzekļu nostāju.

20. gadsimta sākumā viens no galvenajiem J. Pilsudska politikajiem oponentiem bija poļu nacionālisma ideologs R. Dmovskis, viņaprāt, daudznacionālas federācijas ideja bija zaudējusi savu aktualitāti un katrai valstij būtu jākoncentrējas uz savu labklājību.¹²⁸ Tieši šis viedoklis Polijā kļuva dominējošs. Līdz pat šai dienai valstī joprojām pastāv divas galvenās politiskās koncepcijas — federālistiskā, kas saistīta ar J. Pilsudska mantojumu, un nacionālistiskā, kuras pamatā ir R. Dmovska uzskati. Gan politiķu, gan vienkāršo pilsoņu vidū ir daudz abu pieeju atbalstītāju. Pašlaik viena no pazīstamākajām galēji labējām partijām Polijā ir "Brīvības un neatkarības konfederācija" (*Konfederacja Wolność i Niepodległość*). Pirms pilnvērtīga kara šis spēks ieņēma pozīcijas, ko varētu dēvēt par prokremliski noskaņotām: tas izvirzīja sarežģītus vēsturiskās pagātnes jautājumus Polijas un Ukrainas attiecībās, kritizēja viesstrādniekus no Ukrainas un iestājās pret ES.¹²⁹ Tagad partija uzsver, ka valsts prioritātei jābūt Polijas pilsoņu interesēm un ka palīdzība Ukrainai nedrīkst izvirzīties priekšplānā, jo tā varētu apdraudēt poļu tautu, tomēr partijas ietekme uz valsts politiku ir ierobežota, 2024. gadā Seimā tai bija tikai 16 vietas, kas ir aptuveni 3,5 %.¹³⁰

Arī Krievija ir mēģinājusi aktualizēt pagātnes robežjautājumus Polijā. Vēl 2014. gadā Polijas Seima priekšsēdētājs R. Sikorskis sacīja, ka Krievijas prezidents V. Putins 2008. gadā

¹²⁷ УНІАН (2023) Зеленський у Польщі: У майбутньому між нашими народами не буде жодних кордонів URL: <https://www.unian.ua/world/zelenskiy-u-polshchu-u-maybutnomu-mizh-nashimi-narodami-ne-bude-zhodnih-kordoniv-12206508.html>

¹²⁸ Snyder, T. (2003) *Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*. New Haven: Yale University Press.

¹²⁹ Міхальков, С. (2024) Рупор російської пропаганди в Польщі став голосом протесту фермерів URL: <https://texty.org.ua/articles/111765/rupor-rosijskoyi-propahandy-u-polshi-stav-holosom-protestu-fermeriv/>

¹³⁰ Wybory do Parlamentu Europejskiego 9 czerwca 2024 URL: <https://pe2024.pkw.gov.pl/pe2024/pl/komitet/41138>

toreizējam Polijas premjerministram D. Tuskam piedāvājis sadalīt Ukrainu: pēc R. Sikorska, kurš līdz šā gada septembrim bija Polijas ārlietu ministrs, teiktā, V. Putins izteica šo priekšlikumu premjerministra vizītes laikā Maskavā: "Viņš vēlējas, lai mēs kļūtu par Ukrainas sadalīšanas dalībniekiem.... Tā bija viena no pirmajām lietām, ko Putins teica manam premjerministram D. Tuskam, kad viņš apmeklēja Maskavu."¹³¹ Pēc poļu politiķa teiktā, Putins sacīja, ka Ukraina ir mākslīgi izveidota valsts un ka Ļviva ir Polijas pilsēta¹³². Pēc R. Sikorska, kurš pavadīja D. Tusku viņa braucienā uz Maskavu, teiktā, premjerministrs uz šo ierosinājumu neatbildēja, jo zināja, ka viņa teiktais tiek ierakstīts, taču, kā apgalvo Seima vadītājs, Polija nekad nav izrādījusi interesi pievienoties šai Krievijas operācijai.¹³³

Arī Krievijas citas amatpersonas ne reizi vien ir izvirzījušas līdzīgus jautājumus. Piemēram, 2022. gada 7. jūlijā D. Medvedevs savā *Telegram* kanālā publicēja "Ukrainas nākotnes karti pēc kara" ko esot sastādījuši Rietumu analītiķi.¹³⁴ Saskaņā ar šo karti Krievijai būtu jāaizņem viss Dņepras kreisais krasts, Rumānijai Čerņivcu un Vinicas apgabali, bet Polijai visa Rietumukraina, lai atjaunotu tās "vēsturiskās robežas".¹³⁵

To pašu nostādni aktīvi popularizē KF ārlietu ministrs S. Lavrovs — šie apgalvojumi ir publicēti Krievijas Ārlietu ministrijas tīmekļa vietnē, kur S. Lavrovs intervijā pauda izbrīnu, ka Rietumvalstis nosodījušas Krievijas lēmumu vienkāršot pasu izsniegšanu okupētajās teritorijās, kamēr Polija un Rumānija to pašu nesodīti dara Rietumukrainā.¹³⁶ Pases izsniegšana un mākslīgas etniskās minoritātes veidošana jau sen ir Krievijas ārpolitikas sastāvdaļa. Šī metode tika izmantota, lai attaisnotu karu Gruzijā un Dienvidosetijas un Abhāzijas okupāciju. Neraugoties uz to, ka krievi šajos reģionos, kas juridiski pieder Gruzijai, veido tikai nelielu iedzīvotāju daļu, Krievija izsniedza pases visiem vietējiem iedzīvotājiem. Tad Kremļis sāka popularizēt ideju, ka tas ir nepieciešams, lai aizsargātu savus pilsoņus. Tāda pati metode tiek izmantota okupētajās Ukrainas teritorijās.

¹³¹ ТСН (2022) Ексміністр оборони Польщі розказав, як Путін пропонував полякам поділити Україну і забрати Львів URL: <https://tsn.ua/politika/eksministr-oboroni-polschi-rozkazav-yak-putin-proponuvav-polyakam-podiliti-ukrayinu-i-zabrati-lviv-1985395.html>

¹³² *Ibid.*

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Medvedevs, D. (2022) *Telegram* kanāls URL: https://t.me/medvedev_telegram/150

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ Интервью Министра иностранных дел России С.В.Лаврова информационному агентству ТАСС, Санкт-Петербург, 16 июня 2022 года URL:

https://london.mid.ru/ru/press-centre/intervyu_ministra_inostrannykh_del_rossii_s_v_lavrova_informatsionnom_u_agentstvu_tass_sankt_peterbur/

V. Putins 2023. gada jūlijā paziņoja, ka Polija veido regulāru militāro vienību, ko varētu izmantot "turpmākai teritoriju okupācijai" Rietumukrainā: "Perspektīva ir acīmredzama — ja Polijas vienības ieies, piemēram, Ļvivā vai citās Ukrainas teritorijās, tās tur paliks. Un tās tur paliks uz visiem laikiem".¹³⁷ Putins arī piebilda, ka pašreizējās Polijas rietumu teritorijas "ir Staļina dāvana poļiem".¹³⁸

Krievijas propaganda bieži cenšas sēt nesaskaņas starp ukraiņiem un poļiem, pamatojoties uz vēsturiskām atšķirībām. Šim nolūkam aktīvi tiek izvirzītas tēmas, kas abās tautās izraisa atšķirīgas emocijas. Viens no šādu manipulāciju piemēriem ir viltota anketa, kuru, kā apgalvo propagandisti, ukraiņu bēgļi Polijā esot spiesti aizpildīt, piesakoties vietējam identifikācijas numuram. Kā norāda žurnālists O. Holovatenko, šajā viltotajā dokumentā ir iekļauti jautājumi par S. Banderu un tā dēvētajiem Volīnijas traģēdijas notikumiem.¹³⁹

2.3. Ģeopolitiskie aspekti un drošība

Polija ieņem stratēģiski svarīgu vietu Centrāleiropā, jo atrodas Rietumeiropas un Austrumeiropas krustcelēs, kas lielā mērā nosaka tās ģeopolitisko pozīciju un ārpolitisko kursu. Tā robežojas ar Vāciju, Čehiju, Slovākiju, Ukrainu, Baltkrieviju, Lietuvu un Krieviju (Kaļiņingradas apgabals), un tai ir pieeja Baltijas jūrai. Šī atrašanās vieta padara Poliju par svarīgu tranzīta zemi un lielvaru intereses objektu.

Polija ir ES un NATO dalībvalsts, kas nosaka tās orientāciju uz Rietumiem un sadarbību ar ASV. Viens no galvenajiem Polijas ģeopolitikas aspektiem ir pretestība Krievijas ietekmei. Polijai ir sena un sarežģīta attiecību vēsture ar Krieviju. Gadsimtu gaitā Poliju vairākkārt sadalīja un okupēja Krievijas Impērija (Polijas–Lietuvas kopvalsts sadalīšana 18. gadsimtā), pēc tam tā bija daļa no sociālistiskā bloka, ko kontrolēja PSRS.¹⁴⁰ Polijas 1830. un 1863. gada sacelšanās, Padomju–Polijas karš 1919.–1921. gadā un vēlākā Polijas pakļaušana Maskavai Varšavas pakta ietvaros Polijas politiskajā kultūrā atstāja spēcīgu pretkrievisku noskaņojumu. Polijas sabiedrība uzskata Krieviju par draudu savas valsts suverenitātei, bet Amerikas Savienotās Valstis un NATO — par drošības garantiem, 2025. gada *Opinia24*

¹³⁷ Vedomosti (2023) Президент России поручил следить за планами Польши в отношении Украины URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2023/07/21/986377-prezident-poruchil-sledit-za-planami-polshi>

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ LRT.lt (2022) Факти ЛРТ. Україна. "Польща хоче захопити Україну": чому Росія приписує іншим свої імперські амбіції? URL: <https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1764470/fakti-lrt-ukrayina-pol-shcha-khoche-zakhopiti-ukrayinu-chomu-rosiia-p-ripisuie-inshim-svoyi-impers-ki-ambitsiyi>

¹⁴⁰ Bartosiak, J. (2018) Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju, Wydawnictwo Jacek Bartosiak, Warszawa.

veiktā aptauja liecina, ka 67% poļu tic alianses saistībām (aptaujā piedalījās 1000 poļu vecumā no 18 gadiem).¹⁴¹

Jebkāda Krievijas ietekmes pastiprināšanās reģionā tiek uzverta kā risks atgriezties pie atkarības no Maskavas laikiem.¹⁴² Šajā kontekstā Ukraina ir buferzona starp Poliju un Krieviju.¹⁴³ Šajā gadījumā ir iespējams loģiski pieņemt, ka gadījumā, ja Ukraina būtu pilnīgā Maskavas ietekmē, Polija atrastos konfrontācijas frontes līnijā, tāpēc šajā kontekstā Ukrainas neatkarības atbalstīšana ir Varšavas stratēģiskajās interesēs.

Neraugoties uz sarežģīto vēsturi, kas aprakstīta 2.2. sadaļā, Polijai nav izdevīgi pretendēt uz Ukrainas zemēm vairāku iemeslu dēļ:

- Jebkuras teritoriālas pretenzijas apdraudētu attiecības ar Kijivu un izraisītu negatīvu ES un NATO reakciju. Šāda rīcība nostādītu Poliju vienā rangā ar agresorvalsti Krieviju, kam varētu sekot trieciens Polijas ekonomikai.
- Polija ir ieinteresēta, lai Ukraina paliktu buferzona starp to un Krieviju. Teritoriju aneksija izraisītu destabilizāciju, konfliktu ar Ukrainu un iespējamu Krievijas iejaukšanos.
- Rietumukrainā (pie Polijas robežām) pārsvarā dzīvo ukraiņu tautības iedzīvotāji, un poļu skaits šajā reģionā ir neliels (0,2 % no kopējā iedzīvotāju skaita).¹⁴⁴ Tajā pašā laikā pati Polija jau saskaras ar demogrāfiskām problēmām — zemu dzimstību un iedzīvotāju novecošanu.

Vēl viens svarīgs aspekts ir spēku līdzsvars. No 2024. gada Polijas armijā ir vairāk nekā 200 000 vīru, kas ir trešā lielākā armija NATO pēc ASV un Turcijas.¹⁴⁵ Tajā pašā laikā Ukrainas bruņotie spēki ir ievērojami palielinājušies kopš pilnvērtīga kara ar Krieviju sākuma. Saskaņā ar dažādām aplēsēm kopējais karavīru skaits (ieskaitot mobilizētos karavīrus) pārsniedz 700 000, bet, ieskaitot teritoriālās aizsardzības spēkus, vairāk nekā vienu miljonu. Skaitliski Polijas armija potenciālā konfliktā būtu vajāka par Krievijas armiju.¹⁴⁶ Krievijas armija ir viena no lielākajām pasaulē. Pēc 2022. gadā izsludinātās mobilizācijas Krievijas

¹⁴¹ Gazeta Prawna (2025) Czy NATO ochroni nas przed Rosją? Polacy są pewni [SONDAŻ] URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9742559,czy-nato-ochroni-nas-przed-rosja-polacy-sa-pewni-sondaz.html>

¹⁴² Zięba, R. (2019) Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich URL: https://www.researchgate.net/publication/333654545_Glowne_problemy_w_stosunkach_polsko-rosyjskich_Main_Problems_in_Polish-Russian_Relations

¹⁴³ Zapałowski, A. (2019) Ukraina jako strefa buforowa Rosji, Przegląd Geopolityczny, s. 9-28.

¹⁴⁴ Державний комітет статистики України URL: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/results/>

¹⁴⁵ Notes from Poland (2024) Poland has NATO's third largest military, new figures show URL:

<https://notesfrompoland.com/2024/07/16/poland-has-natos-third-largest-military-new-figures-show/>

¹⁴⁶ Ukraine's battlefield position is deteriorating fast URL: <https://responsiblestatecraft.org/ukraine-battlefield/>

bruņoto spēku skaits pārsniedz 1,3 miljonus, bet, ieskaitot rezerves, vairāk nekā 2 miljonus.¹⁴⁷ 2024. gadā Krievijas militārie izdevumi bija ~ 462 miljardi ASV dolāru.¹⁴⁸ No tā var secināt, ka kara ar Krieviju gadījumā Polija riskē ciest lielus zaudējumus. Turklāt, ja Krievija okupēs Ukrainu, tā noteikti nepalaidīs garām iespēju papildināt savu armiju ar vietējiem iedzīvotājiem, kā tas tika darīts iepriekš okupētajās teritorijās. Saskaņā ar Krievijas ģenerālštāba datiem vēl pirms pilnvērtīgas agresijas sākuma tika mobilizēti aptuveni 80 000 vīru no Krievijas ieņemtajām Donbasa apdzīvotajām vietām.¹⁴⁹ 2023. gada jūnijā tikai okupētajā Doneckas apgabalā šis skaitlis jau bija 140 tūkstoši cilvēku, bet 2024. gada vasarā to skaits jau bija pieaudzis līdz 300 tūkstošiem.¹⁵⁰ Svarīgi ir atzīmēt, ka starp Poliju un Ukrainu nav arī ievērojamu dabisku ģeogrāfisku šķēršļu, piemēram, kalnu grēdu vai lielu ūdens šķēršļu, kas varētu nopietni kavēt pārvietošanos, izņemot Karpatu kalnus.

Polijas ģeopolitiskajā domā joprojām ir saglabājusies Starpjūras konfederācijas (*Intermarium*) ideja, kas radās pēc Pirmā pasaules kara. (sk. 2. pielikumu) Tā paredzēja izveidot starp Baltijas, Melno un Adrijas jūru izvietotu valstu savienību, kas varētu kļūt par trešo spēku starp Vāciju un Krieviju.¹⁵¹ Šis projekts tika uzskatīts par analogu Francijas un Lielbritānijas "sanitārajam kordonam" pret Padomju Krieviju, un tas bija mēģinājums atrisināt ilgstošu ģeopolitisku problēmu.

Tomēr šo ideju neizdevās īstenot galvenokārt tādēļ, ka Austrumeiropas valstis nevēlējās būt Polijas pakļautībā, kā arī iekšpolitisko nesaskaņu un lielvalstu spiediena dēļ. Šīm idejām pielika punktu Rīgas miers 1921. gada martā. Starpkaru koncepcijas vietā J. Pilsudskis bija spiests noslēgt mieru ar boļševikiem. Tā rezultātā Polija pārtrauca atzīt Ukrainas Tautas Republiku un tā vietā atzina Ukrainas Padomju Republiku. Polija bija spiesta spert šo soli, lai izbeigtu karus un teritoriālos konfliktus, kas bija turpinājušies kopš 1914. gada. Galu galā Rīgas miera noteikumi Polijā izraisīja lielas diskusijas. Līdz pat šai dienai Polijā joprojām notiek karstas diskusijas par to, vai nebija iespējams atņemt boļševikiem

¹⁴⁷ Reuters (2024) Putin orders Russian army to become second largest after China's at 1.5 million-strong URL: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-orders-russian-army-grow-by-180000-soldiers-become-15-million-strong-2024-09-16/>

¹⁴⁸ Currenttime.tv (2025) В 2024 году военные расходы России превысили оборонные бюджеты всех стран Европы вместе взятых URL: <https://www.currenttime.tv/a/rossiya-oborony-byudzheta/33312350.html>

¹⁴⁹ Radio1. (2023) В Генштабе заявили о 80 тысячах мобилизованных из Донбасса URL: <https://radio1.ru/news/obschestvo/v-genshtabe-zayavili-o-80-tysyachah-mobilizovannyh-iz-donbassa/>

¹⁵⁰ СВОБОДА (2025) Воюй проти своїх або помри: як Росія насильно мобілізує українців на окупованих територіях URL: <https://uatv.ua/uk/voyuj-proty-svoyih-abo-pomry-yak-rosiya-nasylnno-mobilizuye-ukrayintsiv-na-okupovanyh-teritoriyah/>

¹⁵¹ Dutka, J. (2016) Wpływ realizacji geopolitycznej koncepcji Międzymorza na bezpieczeństwo militarne Polski i Europy wschodniej w XXI wieku, Przegląd Geopolityczny.

vismaz Kamjanecu-Podiļsku, Hmeļnicku un Minsku. Vēl jo vairāk tāpēc, ka 1937. gadā NKVD šajās teritorijās veica masveida poļu slepkavības lielās tīrīšanas ietvaros.¹⁵² Šā iemesla dēļ Rīgas līgums bieži tiek uzskatīts par pamatu Polijas iznīcināšanai nākotnē. Ņemot vērā pieaugošo saspīlējumu Eiropā, pastiprināto Krievijas agresiju un nepieciešamību stiprināt NATO austrumu flangu, ideja par starpjūru telpu kļūst arvien aktuālāka. Polija aktīvi veicina reģionālās sadarbības iniciatīvas, piemēram, "Trīs jūru iniciatīvu", kas zināmā mērā atspoguļo vecās koncepcijas principus, vienīgi jaunā politiskā un ekonomiskā kontekstā.

Starpjūru ideja iekļaujas senā ģeopolitisko projektu tradīcijā, kuru mērķis ir stiprināt Centrāleiropas un Austrumeiropas vienotību. Sākotnēji šī koncepcija paredzēja izveidot neatkarīgu valstu federāciju, kas spētu pretoties gan Vācijas, gan Krievijas ietekmei. Laika gaitā tā ir vairākkārt pārskatīta un pielāgota jaunajiem politiskajiem apstākļiem, un šodien, ņemot vērā mainīgo starptautisko situāciju, tā atkal kļūst aktuāla. Lai gan sākotnējais Starpjūru savienības projekts vairāku pragmatisku iemeslu dēļ cieta neveiksmi, reģionālās integrācijas ideja joprojām ir svarīgs ģeopolitikas elements. Tomēr tās vājā puse bija ne tikai ekonomiskā neefektivitāte un institucionālo mehānismu trūkums, bet arī grūtības panākt vienprātību starp pašiem dalībniekiem. Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā, atšķirībā no 2014. gada situācijas, kļuva skaidrs, ka ideja par Starpjūrniecības savienību, kas iepriekš koncentrējās ap Poliju, ir īstenojama, lai gan pārveidotā formā. Jaunās alianses pamatā būtu citi principi, taču tās galvenais mērķis joprojām būtu imperiālistisko ambīciju ierobežošana — tagad tikai no Krievijas puses.

Tomēr negaidīts drauds šādas alianses izveidei varētu būt nevis ārējs spiediens, bet gan risks, ka ietekme varētu pārmērīgi koncentrēties vienas valsts kontrolē. Ja integrācija būs atkarīga no viena līdera, tā atkārtos pagātnes kļūdas, jo veiksmīga sadarbība ir iespējama tikai uz līdzvērtīgas partnerības pamata. Atšķirībā no 20. gadsimta sākuma projektiem jaunā savienība varētu apvienot Ukrainu, Baltijas valstis, Čehiju, Slovākiju un Poliju, radot ģeopolitisku spēka centru reģionā. Tajā pašā laikā ekonomiskā sadarbība, enerģētiskā neatkarība un militārā sadarbība varētu kļūt par šīs savienības pamatpīlāriem, kas ļautu tai ne tikai pastāvēt, bet arī aktīvi veidot Eiropas nākotni. Bažas, ka NATO varētu neiesaistīties atklātā karā ar Krieviju, lai aizsargātu Austrumeiropas valstis, padara šo koncepciju vēl aktuālāku. Lai gan Ziemeļatlantijas aliance formāli garantē kolektīvo aizsardzību (5. pants), politiski strīdi un nesaskaņas starp Rietumvalstīm ir neizbēgami iespējamā pilna mēroga

¹⁵² Haniewicz, W. (2008) Siberian Tragedy of Bialystok. Pelpin. p. 229.

konfliktā ar kodolvalsti. Pēdējo gadu notikumi ir parādījuši, ka dažas NATO dalībvalstis mēdz būt pārāk piesardzīgas un vilcināties ar izlēmīgu rīcību. Šajā kontekstā Austrumeiropas un Centrāleiropas valstu reģionālā alianse varētu būt nozīmīgs NATO papildinājums, nodrošinot savu militāro un politisko koordināciju.

Turklāt Krievijas draudi jau ir paātrinājuši reģiona militārās integrācijas procesu. Piemēram, Polija ir ievērojami palielinājusi savu militāro budžetu, Baltijas valstis palielina aizsardzības iepirkumus, un Ukraina ir ieguvusi Eiropā unikālu kaujas pieredzi.¹⁵³ Ja šīs valstis spēs izveidot operatīvās sadarbības sistēmu, tās kļūs daudz mazāk atkarīgas no Briseles un Vašingtonas lēmumiem, tādējādi palielinot savu stratēģisko noturību.

Samērā jauna alternatīva starpjūras reģiona idejas īstenošanai ar Ukrainas līdzdalību ir tāda formāta izveide 2020. gadā, kas pazīstams kā Ļubļinas trijstūris. Kopīgo deklarāciju par Ļubļinas trijstūra izveidi 2020. gada 28. jūlijā Ļubļinā parakstīja Lietuvas ārlietu ministrs Linss Linkevičs, Polijas ārlietu ministrs J. Čaputovičs un Ukrainas ārlietu ministrs D. Kuleba.¹⁵⁴ Organizācijas nosaukums izraisa asociācijas ar Austrumeiropā svarīgu vēsturisku notikumu, proti, 1569. gada Ļubļinas ūniju, kas apvienoja Poliju un Lietuvu konfederālā valstī, kura bija pazīstama kā Polijas–Lietuvas kopvalsts.

Ļubļinas trijstūris tika oficiāli izveidots kā platforma trīspusējai sadarbībai politiskajā, ekonomiskajā un sociālajā jomā. Tomēr tā galvenie noteikumi bija skaidri orientēti pret Krievijas ietekmi. Kopīgajā deklarācijā tika uzsvērti pārmēti par agresiju pret Ukrainu un tās teritoriju okupācijas neatzīšanu.¹⁵⁵ Turklāt dalībnieki pauda atbalstu Ukrainas eirotintegrācijai un eirotlantiskajam kursam, apliecināja gatavību veicināt NATO Rīcības plāna nodrošināšanu, kā arī sadarbības attīstību Trīs jūru iniciatīvas un citu struktūru ietvaros. Lai gan vadošā loma šajā formātā piederēja Polijai, kas bija lielākā ekonomika starp dalībniekiem, Ukraina centās aktīvi ietekmēt Ļubļinas trijstūra darba virzību, jo īpaši veicināja ideju par formāta paplašināšanu līdz "kvadrātam", pievienojot Baltkrieviju: Ukrainas ārlietu ministrs 2020. gada jūlija beigās telefoniski sarunājās ar Baltkrievijas ārlietu ministru V. Makeju, aicinot viņu uz gaidāmo ministru sanākumi Ukrainas galvaspilsētā. Tāpat viņi apsprieda iespēju izmantot naftas cauruļvadu Odesa–Brodi, lai dažādotu naftas piegādes.¹⁵⁶

¹⁵³ Intellinew (2024) For the Baltic states, bigger defence spending may never be enough URL:

<https://www.intellinews.com/for-the-baltic-states-bigger-defence-spending-may-never-be-enough-358154/>

¹⁵⁴ TVNET (2020) Izveidots "Ļubļinas trijstūris", kopā cīnīsies pret Krievijas agresiju un Covid-19 URL:

<https://www.tvnet.lv/7027268/izveidots-lublinas-trijsturis-kopa-cinisies-pret-krievijas-agresiju-un-covid-19>

¹⁵⁵ Trójka Lubelski URL: <https://www.umcs.pl/en/lublin-triangle-poland-lithuania-ukraine,22124.htm>

¹⁵⁶ РБК-Україна (2023) Україна запросила Білорусь на засідання "Люблінського трикутника" URL:

<https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-priglasila-belarus-zasedanie-lyublinskogo-1596221246.html>

Ukrainas ārlietu ministrs D. Kuleba toreiz sacīja: "Protams, bez Baltkrievijas Ļubļinas trijstūris ir nedaudz nepilnīgs. Mēs vēlētos, lai demokrātiskā Baltkrievija ar laiku pievienotos un pārvērstu "Ļubļinas trijstūri" par Ļubļinas "kvadrātu". Taču tam vēl nav pienācis laiks. Tajā pašā laikā mēs visi saprotam, ka situācija Baltkrievijā ietekmē ne tikai šīs valsts divpusējās attiecības ar kaimiņvalstīm, bet arī situāciju reģionā kopumā".¹⁵⁷ Tomēr situācijas attīstība Baltkrievijā pēc 2020. gada 9. augustā notikušajām prezidenta vēlēšanām šos plānus izjauca, izraisot vēl lielāku Minskas attiecību atkarību no Maskavas. Rietumvalstis arī atteicās atzīt vēlēšanu rezultātus un noteica sankcijas pret Baltkrievijas amatpersonām un uzņēmumiem, kas noveda pie Baltkrievijas starptautiskās izolācijas.¹⁵⁸ Kremlis, atbalstot Lukašenko, sniedza politisku un ekonomisku palīdzību. Krievija apsolīja 1,5 miljardu ASV dolāru aizdevumu, pastiprināja sadarbību drošības jomā un palīdzēja Baltkrievijas režīmam risināt protestus.¹⁵⁹ Apmaiņā pret to Lukašenko bija spiests piekāpties, padziļinot integrāciju ar Krieviju savienības valstī un samazinot neatkarīgas ārpolitikas iespējas.¹⁶⁰

Dalībvalstu valdošās aprindas uzskata, ka Ļubļinas formāts ir alternatīva uz Krieviju orientētiem integrācijas projektiem un "krievu pasaules" idejai. Līdz ar Krievijas iebrukumu 2022. gadā Polijas un Ukrainas sadarbība, tostarp ar Ļubļinas trijstūra starpniecību, ir iegājusi jaunā posmā. Polijas iestādes un politiskie spēki kontaktos ar Ukrainas partneriem regulāri uzsvēra kopīgu vēstījumu: neraugoties uz radušajām grūtībām, Polija turpinās atbalstīt Ukrainu konfrontācijā ar Krieviju.¹⁶¹ Polija turpināja deklarēt savu atbalstu Ukrainai dažādu Ļubļinas trijstūra pasākumu ietvaros, piemēram, 2022. gada 14. martā Varšavā notikušajā sanāksmē Ļubļinas trijstūra valdību vadītāji nosodīja Krieviju un pauda gatavību palielināt militāro palīdzību Kijivai.¹⁶² Polijas premjerministrs Mateušs Moraveckis (*Mateusz Morawiecki*) sacīja, ka ES noteiktie sankciju pasākumi pret Krieviju ir nepietiekami, jo "ir oligarhi, kas tieši sadarbojas ar Putinu un uz kuriem sankcijas neattiecas".¹⁶³

¹⁵⁷ Radio svoboda (2021) Кудеба вважае «Люблінський трикутник» без Білорусі «трохи неповним» URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-lublinskyi-trykutnyk-bilorus/31076313.html>

¹⁵⁸ U Sanctions Against Belarus in 2020–2022: Time for a Reappraisal URL:

<https://sceeus.se/en/publications/eu-sanctions-against-belarus-in-2020-2022-time-for-a-reappraisal/>

¹⁵⁹ Currenttime.tv (2020) Путин пообещал Лукашенко выделить Беларуси кредит в \$1,5 млрд URL:

<https://www.currenttime.tv/a/belarus-putin-lukashenko-kredit/30837997.html>

¹⁶⁰ DW (2021) Что Беларусь получает и теряет от интеграции с Россией URL:

<https://www.dw.com/ru/25-let-integracii-hto-belarus-poluchaet-i-terjaet-ot-sblizhenija-s-rossiej/a-59132841>

¹⁶¹ PREZYDENT.PL (2025) Польська допомога для України URL:

<https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-dopomoha-dlia-ukrainy,94337>

¹⁶² LB.ua (2022) Україні Люблінського трикутника закликали Росію вивести війська, а ЄС - надати Україні статус члена за прискороною процедурою URL:

https://lb.ua/news/2022/03/14/509457_kraini_lyublinskogo_trikutnika.html

¹⁶³ *Ibid.*

2023. gada janvārī Trīsstūra samītā Ļvivā Polijas, Ukrainas un Lietuvas prezidenti parakstīja kopīgu deklarāciju, kurā puses apsolīja stiprināt sadarbību vairākās civilajās un militārajās jomās cīņā pret "tirāniju no Austrumiem".¹⁶⁴ Polijas prezidents A. Duda ir paziņojis, ka Ukraina starptautiskās koalīcijas izveides ietvaros saņems tanku "Leopard" vienību.¹⁶⁵ Tajā pašā laikā Polijas, Ukrainas un Lietuvas prezidentu paziņojumi par viedokļu vienotību virknē trīspusējo attiecību jautājumu, kā vēlāk izrādījās, nebūt neatspoguļoja reālo attiecību stāvokli. Galvenais faktors, kas nopietni izjauca trīspusējo mijiedarbību, bija Krievijas izstāšanās no Melnās jūras iniciatīvas — 2023. gada 17. jūlijā Krimas tilta spridzināšanas kontekstā Krievijas puse paziņoja par graudu līguma izbeigšanu.¹⁶⁶ 18. jūlijā tika likvidēts arī Krievijas, Turcijas, Ukrainas un ANO Apvienotais koordinācijas centrs.¹⁶⁷ Vēl pirms tam, 2023. gada aprīlī, Polija uz laiku aizliedza Ukrainas produktu importu.¹⁶⁸

Krievijas izstāšanās no graudu nolīguma ir saasinājusi Polijas jau tā saspīlētās attiecības gan ar Eiropas Komisiju, gan Ukrainu. Neskatoties uz Ukrainas premjerministra D. Šmihaļa brīdinājumiem par iespējamām nopietnām sekām Ukrainas ekonomikai un globālajai pārtikas drošībai kopumā, Ukrainas un Polijas lauksaimniecības politikas ministri 2023. gada 19. jūlijā nāca klajā ar paziņojumu par nodomu līdz gada beigām pagarināt 4 veidu graudaugu importa aizliegumu no Ukrainas: šis lēmums tika pieņemts neatkarīgi no turpmākiem Eiropas Komisijas lēmumiem attiecībā uz šo aizliegumu.¹⁶⁹ ¹⁷⁰ Tā kā Melnās jūras iniciatīva vairs nepastāv un humānais jūras koridors Ukrainas graudiem vairs nedarbojas, Varšavas

¹⁶⁴ Армія Inform (2023) Спільна декларація Президентів Люблінського трикутника за результатами другого саміту URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/11/spilna-deklaracziya-prezydentiv-lyublinskogo-trykutnyka-za-rezultatami-drugogo-samitu/>

¹⁶⁵ NV.ua (2023) Україна отримає роту танків Leopard у рамках міжнародної коаліції — Дуда URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ukraina-poluchit-rotu-tankov-leopard-v-ramkah-mezhdunarodnoy-koalicii-du-da-50296870.html>

¹⁶⁶ РБК-Україна (2023) У Росії заявили про припинення дії "зернової угоди" URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/rosiyi-zayavili-pro-privinennya-diyi-zernovoyi-1689584457.html>

¹⁶⁷ Obozrevatel (2023) Росія припиняє дію зернової угоди з 18 липня, координаційний центр розформують: реакція України, ЄС та ООН URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts/ofitsijno-zernovu-ugodu-prodovz-hili-sche-na.htm>

¹⁶⁸ ТСН (2023) Польща тимчасово заборонила імпорт українських продуктів: що увійшло до переліку URL: <https://tsn.ua/groshi/polscha-timchasovo-zaboronila-import-ukrayinskih-produktiv-scho-uviyshlo-do-pereliku-23-08804.html>

¹⁶⁹ ГЛАВКОМ (2023) Ембарго на українське зерно: уряд запропонував компроміс Польщі, Угорщині та Словаччині URL: <https://glavcom.ua/economics/business/embarho-na-ukrajinske-zerno-urjad-zaproponuvav-kompromis-polshchi-uhorshchini-ta-slovachchini-957387.html>

¹⁷⁰ Суспільне (2023) П'ять держав ЄС хочуть продовжити заборону на імпорт українського зерна URL: <https://suspilne.media/559029-pat-derzav-es-hocut-prodovziti-zaboronu-na-import-ukrainskogo-zerna/>

apliecinājumi, ka lauksaimniecības produktu importa blokāde no Ukrainas neattiecas uz to tranzītu, Kijivai, iespējams, šķita kā Ļubļinas trijstūra ideālu nodevība.¹⁷¹ Diplomātiskajai divcīņai starp Varšavu un Kijevu Ukrainas graudu jautājumā kļūstot arvien asākai, Polijas un Ukrainas attiecībās parādījās skaidras krīzes tendences, kas draudēja galīgi iedragāt ticību visu to noteikumu īstenošanai, kurus Ļubļinas trijstūra dalībnieki vairākkārt bija deklarējuši. Lietuvas transporta un sakaru un lauksaimniecības ministri 2023. gada 24. jūlijā vēstulē ES pārvaldes iestādēm ierosināja organizēt alternatīvu maršrutu Ukrainas lauksaimniecības produktu eksportam, kurā tiktu iesaistīta Baltijas valstu ostu, dzelzceļa un autoceļu infrastruktūra, lai mazinātu spriedzes līmeni starp Poliju un Ukrainu.¹⁷² Tranzīts tika uzsākts tā paša gada oktobrī.¹⁷³

Polija demonstrē stingru uzticību savām nacionālajām interesēm, kas apgrūtina sadarbību ar Ukrainu, jo īpaši lauksaimniecības jomā. Pat labvēlīga scenārija gadījumā abu valstu ilgtermiņa mijiedarbībai ir diezgan grūti iedomāties, ka ekonomiskās saites spēš iemiesot "trijstūra" līderu iepriekš paustās ambiciozās cerības.

¹⁷¹ Інтерфакс-Україна (2023) Польща не має наміру знімати ембарго на постачання сільгосппродукції з України - прем'єр URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/923811.html>

¹⁷² LSM.lv (2023) Lietuva aicina atvieglot Ukrainas graudu eksportu caur Baltijas ostām URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/25.07.2023-lietuva-aicina-atvieglot-ukrainas-graudu-eksportu-caur-baltijas-ostam.a517745/>

¹⁷³ Gabrieliuss, L. (2023) URL: <https://x.com/GLandsbergis/status/1709181909236961292>

3. UKRAINAS UN KRIEVIJAS ATTIECĪBAS ROBEŽU JAUTĀJUMA KONTEKSTĀ

3.1. Vēsturiskā konteksta ietekme uz attiecību veidošanos

Austrumslāvu valsts veidojums 9.–13. gadsimtā, Kijivas Krievzeme, bija kopīgs vēsturiskais pamats gan Ukrainas, gan Krievijas veidošanai.¹⁷⁴ Nozīmīgs posms kopīgas reliģiskās un kultūras identitātes veidošanā bija kristietības pieņemšana 988. gadā kņaza Volodimira Svjatoslaviča laikā.¹⁷⁵ Savukārt 1240. gadā Kijivas Krievzemi skāra mongoļu iebrukums, kas noveda pie tās teritoriju sadrumstalotības.¹⁷⁶ Ziemeļaustrumu daļa, topošā Maskavija, nonāca Zelta Ordas politiskajā un ekonomiskajā kontrolē, bet dienvidu zemes, kas atbilst mūsdienu Ukrainai, kļuva par Lietuvas Lielkņazistes un vēlāk arī Polijas daļu.¹⁷⁷

14.–15. gadsimtā Maskava kļuva par austrumslāvu zemju konsolidācijas centru, Maskavas kņazi pārmantoja uz Ordas institūcijām balstītu pārvaldes sistēmu, kas veicināja autokrātiskas valsts iekārtas veidošanos.¹⁷⁸ Pēc Bizantijas bojā ejas Ivana III laikā Maskava uzsāka sevi pozicionēt kā Bizantijas tradīciju pēcteci, leģitimizējot savu varu ar ideju par Maskavu kā "Trešo Romu". Ivans IV 1547. gadā pieņēma cara titulu, kas iezīmēja autokrātiskas Krievijas valsts veidošanos.¹⁷⁹ Viņa valdīšanas periodu raksturoja militāra ekspansija, masu represijas (*опричнина*) un sabiedrības militarizācija. Maskavas valsts pārņēma Āzijas despotiskās pārvaldes praksi, tostarp absolūtu kontroli pār iedzīvotājiem un jebkāda veida opozīcijas apspiešanu. Turpmākajos gadsimtos Krievija paplašināja savas robežas, iekļaujot Sibīriju, Volgas reģionu un Mežonīgo Lauku (*Дике Поле*; tradicionālais nosaukums Melnās jūras stepēm 16. un 17. gadsimtā), izmantojot piespiedu kolonizācijas un etnokulturālās unifikācijas metodes.¹⁸⁰ Reaģējot uz Maskavijas "viskrievu" pretenzijām, Polijas karaliste un Lietuvas Lielkņaziste izstrādāja politisko koncepciju, kas pretstatīja

¹⁷⁴ Грушевський, М. (1898–1933) Історія України-Руси / М. С. Грушевський. — Львів : Наукове товариство ім. Шевченка.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Швец, Ю. (2010) Монголо-татарское нашествие XIII в. и его влияние на Русь // Известия АлтГУ. №4-3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mongolo-tatarskoe-nashestvie-xiii-v-i-ego-vliyanie-na-rus>

¹⁷⁷ Ibid.

¹⁷⁸ Гусейнов, Р. (2019) Влияние монголо-татарского ига на развитие российского государства и права // Вопросы российской юстиции. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-mongolo-tatarskogo-iga-na-razvitie-rossiyskogo-gosudarstva-i-prava>

¹⁷⁹ Принц из Бухова, Д. Начало и возвышение Московии, 1877.

¹⁸⁰ Аблицов В. (2014) Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля? URL:

http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0009719.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0

Krievzemi Maskavai, tādējādi ne tikai apstrīdot Maskavas valdnieku tiesības uz Kijivas Krievzemes zemēm, uz kurām tie uzstāja, bet arī izslēdzot tos no pretendentiem vispār (pats termins "Krievzeme" Lietuvas dokumentos tika attiecināts uz zemēm, kas bija Lietuvas Lielkņazistes (tagadējās Ukrainas un Baltkrievijas) daļa, bet ne uz Maskavu).¹⁸¹

Tomēr Kijivas Krievzemes mantojums nav tik vienojams. Īpaši tas ir redzams saistībā ar pašu jēdzienu "Kijivas Krievzeme", proti, pats jēdziens vēsturiskajā zinātnē 19. gadsimta vidū parādījās šaurā ģeogrāfiskā nozīmē, lai apzīmētu Kijivas reģionu. Tā to sāka lietot vēsturnieks S. Solovjovs, 1851. gada darba "Krievijas vēsture no senākajiem laikiem" autors.¹⁸² Viņš jo īpaši nošķīra "Kijivas Krievzemi", "Černihivas Krievzemi" un "Rostovas Krievzemi".¹⁸³ Tāda pati izpratne atrodama arī M. Kostomarovā 1872. gada darbā "Krievu vēsture tās ievērojamāko personību biogrāfijās", kurš arī lietoja jēdzienu "Novgorodas Krievzeme", ar to saprotot šī Ziemeļkrievijas eksklāva ar Novgorodu un Pleskavu atsevišķu politisko funkcionēšanu no Maskavas līdz pat Ivana III iekarošanai 1478. gadā.¹⁸⁴ Tolaika ukraiņu vēsturnieki, Krievijas cenzūras ietekmē izmantoja kompromisa terminu: par Ukrainas zemēm viņi rakstīja kā par "Dienvidkrievijas" vai "Dienvidrietumu Krievzemes" zemēm.

Tādējādi kļūst skaidrs, ka austrumslāvu valstiskuma vēsturē pastāvēja trīs galvenie piesaistes centri:

- Lietuvas dižkunigaitija ar īpašu valstiskuma modeli, kas apvienoja Rietumeiropas institūcijas ar pareizticīgo tradīcijām, un tiesisko sistēmu, kas izpaudās Lietuvas statūtos, kas savā laikā bija viens no progresīvākajiem tiesību kodeksiem.¹⁸⁵
- Novgorodas un Pleskavas republikas — unikālas feodālās demokrātijas formas ar vēlēšanu elementiem.¹⁸⁶

¹⁸¹ Мойсієнко, В. Кого називали людьми руськими у Великому князівстві Литовському? (До історії вживання етно- та лінгвономена "руський" в україністиці, білорусістиці та русістиці)

¹⁸² Соловьев, С. М. История России съ древнѣйшихъ временъ. 1895-1896 879 lpp. URL: https://archive.org/details/solovev_kn_1/mode/2up?view=theater

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ Костомаров, Н. (1873—1888) Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей URL: https://imwerden.de/pdf/kostomarov_russkaya_istoriya_v_zhizneopisaniyakh_kn3_1992_text.pdf

¹⁸⁵ Статутъ великого князства литовского URL: litopys.org.ua/statut2/st1566_01.htm

¹⁸⁶ Зубаиров М. (2020) Выборные органы власти и управления Новгородской и Псковской феодальных республик // Правовое государство: теория и практика. №1 (59). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vyborye-organy-vlasti-i-upravleniya-novgorodskoy-i-pskovskoy-feodalnyh-respublik> (дата обращения: 11.05.2025).

- Maskavija, kas sākotnēji bija viens no daudziem kņazu centriem, ar laiku kļuva par galveno vienojošo kodolu ar stingru centralizētu varu, kas lielā mērā izmantoja Zelta Ordas despotiskās varas tradīciju.¹⁸⁷

Jēdziena "Kijivas Krievzeme" nostiprināšana valsts politiskajā izpratnē notika tikai padomju laikā. Proti, padomju historiogrāfijā uzskatīja, ka Kijivas Krievzemes pastāvēšanas laikā izveidojās senkrievu tautība, kas vēlāk kļuva par pamatu trīs "brālīgo tautu" — krievu, ukraiņu un baltkrievu — veidošanai. Mirgorodā dzimušais akadēmiķis Boriss Grekovs prezentēja tādus darbus kā "Kijivas Krievzeme" un "Kijivas Krievzemes kultūra", kas saņēma Staļina prēmijas. B. Grekovs, sekojot M. Hruševskim, lietoja terminu "Kijivas valsts", taču pirmo reizi to identificēja ar Kijivas Krievvalsti: "Uzskatu par vajadzīgu vēlreiz norādīt, ka savā darbā es runāju par Kijivas Krievzemi nevis šaurā teritoriālā nozīmē (Ukraina), bet tieši plašā nozīmē "Rurika impērija", kas atbilst Kārļa Lielā Rietumeiropas impērijai — ietverot plašu teritoriju, uz kuras vēlāk izveidojās vairākas neatkarīgas valsts vienības...".¹⁸⁸ B. Grekovs tieši noliedza jēdziena "Kijivas Krievzeme" pirmsrevolucionāro lietojumu, kā arī norādīja, ka plašās Kijivas valsts teritorijas, kur tagad atrodas Maskava, bija atpalikušas un tikai vēlāk sāka patstāvīgu attīstību, līdzīgi kā Francija un Vācija pēc Karolingu impērijas sabrukuma.¹⁸⁹

1654. gadā Perejaslavas Radas rezultātā daļa Ukrainas zemju nonāca Krievijas Impērijas sastāvā, ko noteica militārie un politiskie apstākļi, kā arī nepieciešamība aizsargāties pret Polijas ekspansiju. Tomēr Ukrainas integrāciju Krievijas impērijā pavadīja pakāpeniska tās autonomijas likvidēšana, kas veicināja nacionālās pašapziņas pieaugumu. Katrīna II 18. gadsimtā galu galā likvidēja Hetmanātu (*Гетьманщина*) un Zaporīžjas Seču, bet vietējie kazaki tika deportēti uz Kubāņu.¹⁹⁰ 19. gadsimtā sākās aktīva etnolingvistiskās

¹⁸⁷ Кочегаров, К. (2022) Россия и политическое наследие Золотой Орды: научные оценки и парадигмы общественного сознания // НП/НР. 2022. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-i-politicheskoe-nasledie-zolotoy-ordy-nauchnye-otsenki-i-paradigmy-ob-shestvennogo-soznaniya> (дата обращения: 24.05.2025).

¹⁸⁸ Греков Б. Д. Киевская Русь, 1953. 347 лрр.

¹⁸⁹ *Ibid.*

¹⁹⁰ 5.ua (2024) Кубань: як землі, заселені українцями, опинилися у складі РФ URL: <https://www.5.ua/kultura/kuban-ia-k-zemli-zaseleni-ukraintsiamy-opynyls-u-skladi-rf-mashyna-chasu-321170.html>

асиміляції політика, тож українську мову заборонили офіційних документах і освітніх закладах (1863. г. Валюєва циркуляр,¹⁹¹ 1876. г. Емса указ¹⁹²).

Криєвії і України стосунки Криєвії Імперії розвалювалися (1917—1922) були причиною конфлікту між різними державами, які претендували на Україну. 20. листопада 1917. г. Центральної Рада проголосила Українську Народну Республіку (УНР) як частину федеративної Криєвії, але відмовилася від більшовицької влади. Відповідаючи на це, Радянська Криєвія запропонувала відмовитися, але після відмови УНР почала боротьбу. 1917. г. грудні Червоною армією була окупована Україна, і 1918. г. січня більшовики вже окупували Київ. Тоді після Брестського мирного договору 1918. г. березні Радянська Криєвія скасувала УНР.

Після Брестського мирного договору Україна потрапила під німецький протекторат.¹⁹³ 1918. г. квітні з німецькою допомогою була створена Центральної Рада, але її владу не визнали ні німці, ні більшовики. Павло Скоропадський (після 1917. г. лютого революції Скоропадський активно діяв в Україні, очолюючи армію) був призначений командувачем Української армії.¹⁹⁴ 1918. г. літні між Україною і Радянською Криєвією був підписаний мирний договір, але кордонів і умов мирного договору не було виконано.¹⁹⁵

Після німецької перемоги в Першій світовій війні 1918. г. листопада Скоропадський був призначений командувачем армією. Радянська Криєвія змінила ситуацію, 13. листопада відмовилася від Брестського мирного договору і почала нову війну з Україною. Літні більшовики в Курську здійснили Українську народну армію.

1919. г. січні УНР була проголошена. Ще до того Скоропадський намагався налагодити стосунки з Українськими національними силами. В. Винниченко і М. Шумгал налагодили контакти з Криєвією з представниками Н. Раковського і Д.

¹⁹¹ Циркуляр министра внутренних дел П. А. Валуева Киевскому, Московскому и Петербургскому цензурным комитетам от 18 июля 1863 г. URL: https://ru.wikisource.org/wiki/Валуевский_циркуляр

¹⁹² Выводы Особого Совещания для пресечения украинофильской пропаганды после исправления в соответствии с замечаниями, сделанными Александром II 18 мая в г. Эмсе URL: https://ru.wikisource.org/wiki/Эмский_указ

¹⁹³ В. І. Головченко, В. Ф. Солдатенко Українське питання в роки Першої світової війни URL: https://ipend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Ukr-pit_98.pdf

¹⁹⁴ Гетьман України Павло Скоропадський. 29 квітня 1918 року - 14 грудня 1918 року / Леонід Осауленко, Володимир Засєкін. - Луцьк : Волин. обл. друк., 2003.

¹⁹⁵ Брест-Литовський мирний договір — визнання радянською Росією незалежності України URL: <https://armyinform.com.ua/2021/03/03/brest-lytovskij-myrnyj-dogovir-vyznannya-radyanskoyu-rosiyeyu-nezalezhnosti-ukrayiny/>

¹⁹⁶ Армія Inform (2023) Антигетьманське повстання 1918 року проклало шлях до з'єдинення України Актом Злуки URL: <https://armyinform.com.ua/2023/11/14/antygetmanske-povstannya-1918-roku-proklalo-shlyah-do-zyedynennya-ukrayiny-aktom-zluky/>

Manuilski.¹⁹⁷ Kremli solīja atbalstu sazvērniekiem, jaunā politiskā režīma atzīšanu un neiejaukšanos apmaiņā pret Komunistiskās partijas legalizāciju.¹⁹⁸

Tomēr padomju puse noliedza savu līdzdalību karā, apgalvojot, ka pret UTR cīnās vietējie strādnieki un zemnieki.¹⁹⁹ Sarkanā armija turpināja ofensīvu, tādēļ sarunas nonāca strupceļā. Pēc tam, kad sarunas ar Padomju Krieviju cieta neveiksmi, Direktoriya pārtrauca diplomātiskās attiecības ar Maskavu un atsauca savus konsulātus.²⁰⁰ Antantes spiediena rezultātā tika izveidota jauna valdība bez sociālistiem.²⁰¹ 1919. gada vasarā UTR nonāca Sarkanās armijas, Polijas karaspēka un Denikina armijas ielenkumā, savukārt Antante atteicās atzīt UTR un atbalstīja baltgvardus un Poliju.²⁰²

Krīze radīja šķelšanos UTR iekšienē: S. Petļura meklēja atbalstu Polijā, bet sociālisti centās nodibināt kontaktus ar Padomju Ukrainu.²⁰³ Daļa militāristu, tostarp Atamans Volohs, pārgāja pie boļševikiem. Savukārt Maskava centās piesaistīt savā pusē Galīcijas armiju, solot neiejaukties Rietumukrainas iekšējās lietās. 1919. gada jūlijā, Maskavas baltgvardiešu ofensīvas kulminācijas laikā, padomju sūtnis Frīdrihs Platens piedāvāja Petļurai militāru aliansi pret Denikinu.²⁰⁴ Maskava apsolīja UTR ieročus, karadarbības pārtraukšanu un Ukrainas neatkarības atzīšanu, tomēr Sarkanās armijas panākumi un Galīcijas armijas savienība ar baltgvardiešu spēkiem padarīja šīs sarunas bezjēdzīgas.²⁰⁵

Pēc teritorijas zaudēšanas un UTR armijas sakāves tā uzņēmās veidot aliansi ar Poliju. Pēc 1920. gada 21. aprīlī noslēgtā Varšavas pakta starp S. Petļuru un Polijas J. Pilsudska valdību UTR faktiski kļuva par Polijas sabiedroto. Kā jau tika norādīts iepriekš (§2.1.), S. Petļura atzina Polijas tiesības uz Rietumukrainu apmaiņā pret militāro atbalstu. Pēc Sarkanās armijas neveiksmes pie Varšavas Polija un Padomju Krievija parakstīja Rīgas mieru (1921. gada 18. marts), ar kuru Rietumukraina tika atdota Polijai, bet pārējā daļa — boļševikiem. 1922. gadā Ukraina tika pievienota PSRS.

Ukraiņu tautas etnogrāfiskās teritorijas jeb ukraiņu etniskās teritorijas faktiski stiepjas tālu aiz mūsdienu Ukrainas robežām. (sk. 3. pielikumu) Tā, piemēram, ir vērts pieminēt

¹⁹⁷ Ресент О.П., Симоненко Р.Г. Українсько-російські переговори в Москві (січень—лютий 1919 р.): Збірник документів. К., 1996

¹⁹⁸ *Ibid.*

¹⁹⁹ *Ibid.*

²⁰⁰ *Ibid.*

²⁰¹ Дорошко, М. С. (2013). Відносини директорії УНР з урядом радянської Росії в кінці 1918 – 1919 рр.: незасвоєні уроки історії. Актуальні проблеми міжнародних відносин, (117(2)), 3–7.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ Солдатенко, В. Ф. (2007). Винниченко і Петлюра: Політичні портрети революційної доби. Київ.

²⁰⁴ *Ibid.*

²⁰⁵ *Ibid.*

Kubaņu, ko apdzīvoja Kubaņas kozaki — ukraiņu etnogrāfiskā grupa (Kubaņas kazaki lielā mērā ir Zaporīžjas kazaku pēcteči, kuri pēc Zaporīžjas sičas likvidācijas 1775. gadā ar Katrīnas II dekrētu tika pārcelti no mūsdienu Ukrainas teritorijas uz Kubaņu (tagad Krievijas Krasnodaras novads un dažas citu subjektu teritorijas), vēlāk viņiem pievienojās citas grupas, rezultātā izveidojot Kubaņas kazaku karaspēku).²⁰⁶ 1918. gadā tika dibināta Kubaņas Tautas Republika (KTR), kas nodibināja ciešus sakarus ar Ukrainas Tautas Republiku.²⁰⁷ 1918. gadā Kubaņa oficiāli atzina savu federāciju ar UTR, kas faktiski nozīmēja, ka KTR kļuva par Ukrainas valsts daļu, kuru tobrīd kontrolēja hetmanis P. Skoropadskis.²⁰⁸ (sk. 4. pielikumu) Tomēr šī savienība bija īslaicīga — 1919. gadā KTR okupēja Baltās kustības spēki Denikina vadībā, kurš atbalstīja "vienotās un nedalāmās Krievijas" ideju un bija kategoriski pret Ukrainas valstiskumu.²⁰⁹ 1920. gadā reģionu ieņēma Sarkanā armija, un Kubana kļuva par Krievijas PFSR sastāvdaļu (pašlaik Krievijā reģions ir oficiāli tiek dēvēts par Krasnodaras novadu).

Vienlaikus 20. gadsimta 20. un 30. gados Ukrainā notika ukrainizācija (kā daļa no korenizācijas politikas). Pēc būtības ukrainizācija bija korenizācijas variants, kuras uzdevumus J. Staļins izteica Krievijas Komunistiskās partijas (boļševiku) 10. kongresā 1921. gadā. pati korenizācijas ideja bija atbalstīt iedzīvotāju saziņu dzimtajā (nacionālajā) valodā, tādējādi veicinot komunistisko ideju izplatību un padarot jauno politisko režīmu pievilcīgāku. Tā paredzēja nacionālo kadru izmantošanu padomju, partijas un valsts iestādēs un organizācijās, Komunistiskās partijas ideoloģiskās ietekmes paplašināšanu Ukrainas sabiedrībā, izmantojot ukraiņu valodu un veicinot "proletārisma elementus" nacionālajā kultūrā.²¹⁰ Padomju "ukrainizācija" būtiski atšķīrās no Ukrainas Centrālās padomes, Ukrainas valsts un Direktorijas iepriekšējās ukrainizācijas politikas un prakses, kā arī no pasākumiem, ko īstenoja cariskās Krievijas nacionāldemokrātiskie spēki, tā notika arī Kubaņā, Donas apgabalā, Stavropoles apgabalā, daļēji Ziemeļkaukāzā (atsevišķos apriņķos),

²⁰⁶ Білий Д. Д. Кубанське козацьке військо (ККВ) // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Ред. В. А. Смолій та ін. НАН України, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2008. 568 с.

²⁰⁷ Іванис, В. Боротьба Кубані за незалежність (1968) URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19/file.pdf>

²⁰⁸ Польовий Р. Кубанська Україна. (2002) URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Poliovyi_Renat/Kubanska_Ukraina/

²⁰⁹ *Ibid.*

²¹⁰ Пивоваров, С., Спірін Є. Радянська українізація 1920-1930 років - як це було URL: <https://babel.ua/texts/58047-sto-rokiv-tomu-bilshoviki-z-moskvi-zapustili-politiku-ukrajinizaciji-shchob-zmicniti-svoyu-vladu-v-ukrajini-a-koli-vona-pochala-zagrozhuvati-rezhimu-jiji-prihlikiv-zaslali-v-tabori-i-rozstrilyali>

Kurskas un Voronežas apgabalā.²¹¹ Skolas, organizācijas, uzņēmumi un laikraksti tika tulkoti ukraiņu valodā pēc pasūtījuma. Ukraiņi apdzīvoja mūsdienu Krievijas teritoriju krietni pirms PSRS izveidošanās. 18. gadsimta beigās ukraiņu īpatsvars mūsdienu Voronežas apgabala teritorijā bija 40 % no kopējā reģiona iedzīvotāju skaita.²¹² Saskaņā ar 1920. gada tautas skaitīšanas datiem Voronežas guberņas ukraiņu tautības iedzīvotāju skaits bija 1 070 411, un tie veidoja vairāk nekā 33% iedzīvotāju (dominēja it īpaši guberņas dienvidos).²¹³

Tajā pašā laikā Padomju Krievijā un PSRS 1919.–1928. gada reformu gaitā no Ukrainas tika atdalītas Belgorodas zeme, Starodubas zeme (Čerņihivas guberņas ziemeļu apriņķi), Taganrogas zeme un Austrumdonbass.²¹⁴ (sk. 5. pielikumu) Savukārt ukraiņu apdzīvotie apgabali Krievijas PFSR sastāvā, kas nekad nav bijuši padomju Ukrainas sastāvā — Kubāņa, Stavropoles zeme, lielākā daļa Ziemeļslobodas (Kurskas un Voronežas apgabalu daļas) un citas teritorijas tā arī palika daļa Krievijas PFSR.²¹⁵ Ar laiku tieši etnogrāfiskais kritērijs kļuva par pamatu Ukrainas Tautas republikas un vēlāk Ukrainas PSR izveidei: izskatot jautājumu par robežu 1924. gadā, Krievijas–Ukrainas komisija vienojās balstīt savus lēmumus uz "nacionāli etnogrāfisko momentu", dažos gadījumos precizējot to, pamatojoties uz ekonomiku un uz administratīvo robežu iztaisnošanas pamatojumu attiecībā uz mazām administratīvām vienībām".²¹⁶

1932.–1933. gada Holodomors joprojām ir viens no Ukrainas un Krievijas attiecību klupšanas akmeņiem. Šo traģisko Ukrainas vēstures periodu Kijīva uzskata par padomju vadības īstenotu ukraiņu tautas genocīdu, savukārt Maskava šādu interpretāciju noraida, raksturojot holodomoru kā daļu no Vissavienības krīzes, kas skāra ne tikai Ukrainu, bet arī citus PSRS reģionus. Holodomoru izraisīja vairāku faktoru kombinācija, tostarp skarba kolektivizācijas politika, represijas pret zemniekiem un reģionu blokāde. Saskaņā ar dažādām aplēsēm bada upuru skaits tuvojās 7 miljoniem cilvēku.²¹⁷ Kijīvas Apelācijas tiesa 2010. gadā nolēma, ka holodomoru izraisīja apzināti un mērķtiecīgi Padomju Savienības un Ukrainas

²¹¹ Згорнання українізації на Кубані URL:

<https://holodomormuseum.org.ua/news-museji/zhortannia-ukrainizatsii-na-kubani/>

²¹² Проскурина, Н. (2014) Русско-украинский симбиоз на территории Воронежской области URL: www.vestnik.vsu.ru/pdf/geograph/2017/04/2017-04-11.pdf

²¹³ Коротун, С. (2017) Украинизация Воронежского края в 1923-1932 годах // Вестн. Перм. ун-та. Сер. История. 2017. №4 (39). URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/ukrainizatsiya-voronezhskogo-kрая-v-1923-1932-godah>

²¹⁴ Єфіменко, Г. В обмін на Крим Україна віддала Росії власні території? URL:

https://likbez.org.ua/ua/crimea_was_not_exchanged.html

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ 90-ті роковини Голодомору 1932-1933 років URL:

<https://muzey-dokm.pp.ua/26-lystopada-2022-roku-90-ti-rokovyny-golodomoru-1932-1933-rokiv.html>

PSR augstākās vadības J. Staļina vadībā veiktie pasākumi, kuru mērķis bija apspiest Ukrainas nacionālās atbrīvošanās kustību un fiziski iznīcināt daļu Ukrainas zemnieku.²¹⁸ Bads tika organizēts visās ukraiņu etniskajās zemēs, tostarp Kubaņā, un aptvēra arī centrālos un austrumu reģionus (Pievolgu un Ziemeļkaukāzu).²¹⁹

20. gadsimta 30. gadu beigās padomju vara beidzot pielika punktu "ukrainizācijai", jo tā jau bija stingri kontrolējusi visas dzīves sfēras, savukārt "ukrainizācija" kavēja turpmāku PSRS centralizāciju un unifikāciju, līdz ar to attīstījās pretēji procesi: spēkā stājās pārkrievošanas politika.²²⁰

1939. gada 23. augustā PSRS un Trešais Reihs parakstīja neuzbrukšanas paktu, kurā bija iekļauti slepeni protokoli par Austrumeiropas sadalīšanu.²²¹ Saskaņā ar šiem līgumiem Rietumu Ukraina un Rietumbaltkrievija, kas tolaik piederēja Polijai, nonāca Padomju Savienības ietekmes sfērā. 1939. gada 1. septembrī Vācija uzbruka Polijai, uzsākot Otro pasaules karu. 1939. gada 17. septembrī, kad Polijas armija jau bija sakauta, Sarkanā armija iebruka Austrumpolijā (Rietumukrainā un Rietumbaltkrievijā), aizbildinoties ar "ukraiņu un baltkrievu iedzīvotāju aizsardzību".²²² Dažu nedēļu laikā padomju karaspēks okupēja Ļvivu, Staņislavu (tagad Ivanofrankivska) un citas pilsētas.

1939. gada oktobrī Ļvivā notika Rietumukrainas Tautas sapulce, kas tika sasaukta padomju varas iestāžu kontrolē.²²³ Tā nolēma iekļaut reģionu Ukrainas Padomju Sociālistiskajā Republikā.²²⁴ PSRS Augstākā padome 1939. gada novembrī juridiski noformēja Rietumukrainas pievienošanu Ukrainas PSR.²²⁵

1940. gada vasarā, izmantojot to, ka Rumānija bija nonākusi sarežģītā situācijā sakarā ar Vācijas sagrāvi pār Franciju, PSRS iesniedza Rumānijai ultimātu, pieprasot nodot Padomju Savienībai Besarābiju un Ziemeļbukovinu.²²⁶ Rumānijas valdība bija spiesta piekāpties, tāpēc

²¹⁸ Radio svoboda (2010) Суд визнав Голодомор 1932-33 років геноцидом URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1929813.html>

²¹⁹ Скібіцька, І. Голод 1932-1933 років на Кубані за архівними документами та матеріалами періодичної преси URL: <https://holodomormuseum.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/54.pdf>

²²⁰ Єфіменко, Г. (2023) Українізація була для більшовиків засобом радянзації суспільства URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/08/11/163004/>

²²¹ Molotov–Ribbentrop Pact URL: https://en.wikisource.org/wiki/Molotov–Ribbentrop_Pact

²²² Парфёнов, Л. Польский поход Красной армии URL: <https://babook.org/posts/1211>

²²³ Мельник, І. Народні Збори Західної України URL: <https://zbruc.eu/node/28427>

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ Західна Україна увійшла до складу УРСР URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1101M/>

²²⁶ Ультиматум СССР о передаче Буковины и Северной Бессарабии URL: <http://muzejew-news.org.ua/?p=1568&lang=ru>

minētās teritorijas tika pievienotas PSRS — Ziemeļbukovina kļuva par daļu no Ukrainas PSR, un uz Besarābijas un daļas Moldāvijas APSR bāzes tika izveidota Moldāvijas PSR.²²⁷

Pēc Otrā pasaules kara beigām Aizkarpatu reģions, kas agrāk piederēja Čehoslovākijai, tika nodots Padomju Savienībai un iekļauts Ukrainas PSR sastāvā, pamatojoties uz PSRS un Čehoslovākijas vienošanos 1945. gada jūnijā.²²⁸

Sabiedroto konferences Teherānā un Jaltā kļuva par platformu, kurā apsprieda pēckara teritoriālo organizāciju Austrumeiropā, tostarp Ukrainas Padomju Sociālistiskās Republikas valsts robežas noteikšanu.²²⁹ Ukrainas PSR robežu jautājums kļuva politiski nozīmīgs saistībā ar Polijas trimdas valdības protestiem, kas no 1939. gada guva diplomātisku un politisku atbalstu no Lielbritānijas un Francijas, kuras Otrā pasaules kara beigās izrādīja pastāvīgu interesi par pirmskara Polijas politiskās elites pārstāvju iesaistīšanu jaunās Polijas valdības veidošanas procesā (ņemot vērā, ka Polijas trimdas valdība uzstāja uz pirmskara 1939. gada robežas atjaunošanu pa "Kerzona līniju").²³⁰ Īpaša nozīme tika piešķirta poļu emigrācijas valdības Londonā lomai un tās kontrolei pār bruņotajiem pretošanās spēkiem valsts iekšienē — okupētajās Polijas teritorijās turpināja darboties *Armia Krajowa*, lielākā pagrīdes militārā organizācija, kas bija lojāla Londonas valdībai.²³¹

1943. gadā, Sarkanajai armijai strauji virzoties uz rietumiem un tuvojoties 1939. gada Polijas robežām, *Armia Krajowa* pavēlniecība saņēma rīkojumu gatavoties iespējamai bruņotai konfrontācijai ar PSRS karaspēku — tas jo īpaši attiecās uz teritorijām, kas tika uzskatītas par pirmskara Polijas daļu, tai skaitā Rietumukrainas reģioniem.²³² Apzinoties Polijas un Padomju Savienības attiecību ģeopolitisko jutīgumu, PSRS vadība uzsāka mērķtiecīgu stratēģiju, kuras mērķis bija nodrošināt padomju pusei labvēlīgu robežlīniju.²³³ Šīs stratēģijas ietvaros notika aktīva diplomātiskā sadarbība ar vadošajām Rietumu valstīm, tika īstenota plaša informācijas un propagandas kampaņa, ko papildināja speciālo dienestu darbības *Armia Krajowa* karavīru vidū un pagrīdē.²³⁴ Vienlaikus Polijā tika nodibināts PSRS

²²⁷ Українські землі в складі Румунії URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/history/34945/>

²²⁸ Маркусь, В. В. (1992). Приєднання Закарпатської України до Радянської України, 1944–1945. Інтел.

²²⁹ Віче (2015) Ялтинська конференція держав Великої трійки і вихід України на міжнародну арену URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4623/>

²³⁰ Snyder, T. (2003) *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999*. Yale University Press.

²³¹ Latawski, P. *The Armia Krajowa and Polish Partisan Warfare, 1939–43*

²³² *Ibid.*

²³³ Eberhardt, E. *The Curzon Line as the Eastern Boundary of Poland: The Origins and the Political Background*

²³⁴ Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан, 1994

lojāls politiskais režīms — kreisa valdība, kas atbalstīja sadarbības kursu ar Padomju Savienību.²³⁵

Šo darbību rezultātā 1945. gada 16. augustā tika parakstīts līgums starp PSRS un Polijas Tautas Republiku, kurā tika noteikti jaunās valsts robežas parametri starp abām valstīm.²³⁶ Par robežas pamatu kalpoja "Kerzona līnija", ko 1919. gadā Antante ierosināja kā iespējamo demarkācijas līniju starp Poliju un Padomju Krieviju, taču pēckara laikā tā vairākās vietās tika grozīta par labu Polijai.²³⁷ Padomju Savienības un Polijas robežas Ukrainas posmā līnija pārsvarā virzījās 5–8 kilometrus dziļumā Ukrainas PSR teritorijā.²³⁸ Dažos apvidos novirze bija lielāka, līdz pat 30 km.²³⁹ Līdztekus šīm pārmaiņām Polijai tika nodota daļa teritoriju, kurās pārsvarā dzīvoja ukraiņi — nozīmīgākā demogrāfiskā un etnopolitiskā iezīme bija tā, ka ārpus Ukrainas PSR palika plaša teritorija ar nosaukumu "Zakierzonia" (*Закерзоння / Zakerzonie*), saskaņā ar pirmskara tautas skaitīšanas datiem vairāk nekā 80 % iedzīvotāju bija ukraiņi.²⁴⁰

Turpmāk saskaņā ar divpusējiem repatriācijas un pārvietošanas nolīgumiem aptuveni 480 000 etnisko ukraiņu tika piespiedu kārtā pārvietoti no Polijas teritorijas uz Ukrainas PSR, bet līdzīgi procesi ietekmēja arī poļu iedzīvotājus, kas tika padzīti no Rietumukrainas un Rietumbaltkrievijas teritorijām.²⁴¹

1951. gada 15. februārī notika kārtējā teritoriju apmaiņa starp Ukrainas PSR un Polijas TR, taču Kijivas līdzdalība šajā procesā bija minimāla, lēmumi tika pieņemti augstākajā politiskajā līmenī Maskavā.²⁴² Līguma rezultātā Boiku zemes (*Бойківщина*) rietumu daļas teritorijas ar kopējo platību aptuveni 480 km² tika nodotas Polijas TR, vietējie iedzīvotāji boiki (ukraiņu etnogrāfiskā grupa) tika deportēti uz citiem Ukrainas PSR apgabaliem (tā kā 50. gadu sākumā Ukrainas nemiernieku armijas galvenie bruņotie formējumi bija gandrīz

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон 1945 URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Україна_в_міжнародних_відносинах/2/Договір_між_СРСР_і_Польською_Республікою_про_радянсько-польський_державний_кордон_1945

²³⁷ NV.ua (2025) Акція-51. Чому Сталін віддав Польщі західноукраїнські землі через шість років після Другої світової та що отримав на заміну URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/obmin-teritoriyami-yak-i-do-chogo-prizvela-raptova-zmina-kordoniv-1951-roku-mizh-ukrajinoyu-ta-polshcheyu-50491982.html>

²³⁸ Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон 1945 URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Україна_в_міжнародних_відносинах/2/Договір_між_СРСР_і_Польською_Республікою_про_радянсько-польський_державний_кордон_1945

²³⁹ *Ibid*

²⁴⁰ Встановлення кордонів УРСР у 1945-1954 роках URL: https://mtt.in.ua/ist-ukr_1945-1953_vstanovlennya-kordoniv-ursr/

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² 1951: за лаштунками територіального обміну URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/1951-za-lashtunkami-teritorialnogo-obminu/>

pilnībā likvidēti un ievērojama daļa vietējo iedzīvotāju jau iepriekš tika pakļauti represijām, organizēta pretestība pārceļšanai netika izrādīta).²⁴³ Savukārt Ukrainas PSR tika nodota līdzīga teritorija Ļubļinas vojevodistes ietvaros — teritorija starp Gučvas, Solokijas un Rietumu Buhas upēm.²⁴⁴

1954. gada 19. februārī Krimas apgabals tika nodots no Krievijas PFSR Ukrainas PSR sastāvā. Šis lēmums tika pieņemts par godu Perejaslavļas Radas 300. gadadienai (1654). Formāli nodošana tika skaidrota ar ekonomiskiem apsvērumiem, jo Krīma bija cieši saistīta ar Ukrainu infrastruktūras, ūdens un pārtikas apgādes ziņā. Neraugoties uz nodošanu Ukrainas PSR, Krīmā, tāpat kā visā Ukrainas PSR, turpinājās pārkrievošanas pasākumi: Krievijas PFSR izglītības iestāžu absolventi tika sūtīti strādāt uz Krīmu, savukārt jaunie ukraiņu tautības speciālisti lielākoties tika sūtīti strādāt uz citiem PSRS reģioniem.²⁴⁵ 1991. gada 20. janvārī uz perestroikas viļņa Krīmā notika referendums, ar kuru Krīmai tika piešķirts autonomās republikas statuss, bet Sevastopole saglabāja centrālās pakļautības pilsētas statusu.²⁴⁶ Neilgi pēc Ukrainas neatkarības pasludināšanas, kas kļuva par Ukrainas PSR tiesību pārmantotāju, 1991. gada 4. septembrī Krimas Augstākā padome, "cenšoties izveidot tiesisku demokrātisku valsti Ukrainas sastāvā", pasludināja suverenitāti.²⁴⁷ Krimas iedzīvotāji arī piedalījās 1991. gada Visukrainas referendumā, autonomijas teritorijā Ukrainas neatkarības pasludināšanas aktu atbalstīja vairāk par 54 % iedzīvotāju.²⁴⁸

3.2. Attiecību dinamika 21. gadsimtā

1992. gada 14. februārī Ukraina un Krievija nodibināja diplomātiskās attiecības.²⁴⁹ Vēlāk vēstniecības Kijivā un Maskavā tika atvērtas uz abpusēja pamata. 1994. gadā Ukraina pievienojās Budapeštas memorandam, atsakoties no kodolieročiem apmaiņā pret Krievijas, ASV un Apvienotās Karalistes drošības garantijām.²⁵⁰

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ *Ibid.*

²⁴⁵ З перших уст (2021) Русифікація Криму: як це відбувалося URL:

<https://zpu.kr.ua/suspilstvo/22357-rusyfikatsiia-krimu>

²⁴⁶ Шурхало, Д. (2021) Кримська автономія: як її створювали в 1921-му і відтворювали в 1991-му URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/krymska-avtonomiya-yak-yiyi-stvoryuvaly-v-1921-i-vidtvoryuvaly-v-1991/31549706.html>

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ LB.ua (202) «Крим має бути українським, але без кровопролиття». Як Україна зберегла півострів 25 років тому URL: https://lb.ua/news/2020/07/16/461879_krim_maie_buti_ukrainskim_ale_bez.html

²⁴⁹ Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Російською Федерацією URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_015#Text

²⁵⁰ NRA.lv (2024) Ar ko NATO 5. pants atšķiras no Budapeštas memoranda? URL:

<https://nra.lv/neatkariga/komentari/bens-latkovskis/463509-ar-ko-nato-5-pants-atskiras-no-budapestas-memoranda.htm>

Ilgstošu sarunu rezultātā 1997. gadā tika parakstīts Draudzības, sadarbības un partnerības līgums, kā arī vienošanās par Melnās jūras flotes sadalījumu, saskaņā ar kuru Krievija līdz 2017. gadam iznomāja bāzes Sevastopolē.²⁵¹ Saskaņā ar līgumu Krievija oficiāli atzina Ukrainas teritoriālo integritāti, tostarp Krimu un Sevastopoli.²⁵² Līgums tika parakstīts uz 10 gadiem ar automātisku pagarināšanu. Pēc PSRS sabrukuma Melnās jūras flote nonāca divējāda situācijā — Ukraina pretendēja uz tiesībām uz visu floti, savukārt Krievija tam nepiekrita, kā rezultātā flote tika sadalīta proporcijā 82 % Krievijai un 18 % Ukrainai (Krievijas flote varēja palikt Krimā, bet tai bija jāatsaka sava pārvietošanās ar Kijivu).²⁵³ Tādējādi līdz 21. gadsimta sākumam Ukrainas un Krievijas attiecības formāli tika nostiprinātas.

No 1994. līdz 2005. gadam L. Kučma ieņēma Ukrainas prezidenta amatu, īstenojot līdzsvara politiku starp Rietumiem un Krieviju, taču tajā pašā laikā pieaugošās iekšpolitiskās cīņas apstākļos starp proeuropeiski un prokrieviski noskaņotajiem pilsoņiem saglabājās slēptas pretrunas.

2004. gadā Ukraina piedzīvoja vienu no lielākajām politiskajām krīzēm tās vēsturē — Oranžo revolūciju, ko izraisīja vēlēšanu rezultātu viltošana. Vēlēšanas notika trīs kārtās, kuru galvenie kandidāti bija V. Janukovičs (premjerministrs, kuru atbalstīja Krievija un Kučma un V. Juščenko (opozīcijas līderis, orientēts uz Rietumiem un demokrātiskām reformām).²⁵⁴ Otrās kārtas rezultātu viltošana 2004. gada 21. novembrī izraisīja masu protestus Kijivā un citās pilsētās, bet 3. decembrī Augstākā tiesa anulēja otrās kārtas rezultātus.²⁵⁵ Trešā kārtā notika 26. decembrī, kurā V. Juščenko uzvarēja ar 52 % balsu un kļuva par prezidentu, bet J. Timošenko kļuva par premjerministri.²⁵⁶

2005.–2006. gadā starpvalstīm izcēlās "gāzes konflikti" saistībā ar dabasgāzes piegādi no Krievijas uz Ukrainu un Krievijas gāzes tranzītu caur Ukrainas teritoriju uz Eiropu, galvenokārt domstarpību par cenām, maksāšanas noteikumiem un politiskās spriedzes dēļ.

²⁵¹ Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076#Text

²⁵⁴ Золотарьова, Я. (2021) Історія виборів: третього Президента в 2004 році Україна обирала у «три тури» URL: <https://www.oporaua.org/vybory/istoriia-viboriv-tretogo-prezidenta-v-2004-rotsi-ukrayina-obirala-u-tri-turi-23049>

²⁵⁵ Українська правда (2004) Верховна Рада не визнала результати виборів URL: https://www.pravda.com.ua/news/2004/11/27/3004743/mode_amp/

²⁵⁶ Radio svoboda (2004) На виборах президента України у США переміг Віктор Ющенко URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/922234.html>

Pirmais lielais konflikts notika 2005. gada beigās, kad *Gazprom* pieprasīja palielināt gāzes cenu Ukrainai no 50 ASV dolāriem līdz 230 ASV dolāriem par tūkstoši kubikmetru.²⁵⁷ Ukraina atteicās, un 2006. gada 1. janvārī Krievija pārtrauca gāzes piegādi Ukrainai, kas ietekmēja arī Eiropas valstis, jo daļa tranzīta gāzes tika piegādāta nepilnīgi.²⁵⁸ Konflikts tika atrisināts ar pagaidu vienošanos, taču tas radīja pamatu turpmākiem strīdiem. Otrā gāzes krīze izcēlās sakarā ar Ukrainas parādiem par piegādāto gāzi un domstarpībām par jaunu līgumu. *Gazprom* 2009. gada janvārī atkārtoti pārtrauca gāzes piegādi Ukrainai, kas izraisīja gāzes trūkumu vairākās Eiropas valstīs.²⁵⁹ Konflikts beidzās ar jauna līguma parakstīšanu starp *Naftogaz* un *Gazprom*.

2006. gada parlamenta vēlēšanas vēlreiz parādīja, ka gan iedzīvotāji, gan partiju un politisko kustību līderi ir konfrontācijas stāvoklī attiecībā uz valsts iekšpolitiku un ārpolitiku: saskaņā ar vēlēšanu rezultātiem 32,14 % vēlētāju nobalsoja par V. Janukoviča Reģionu partiju, kas tradicionāli darbojās kā prokrieviski noskaņots spēks, 22,29 % — par proeuropeiski noskaņoto J. Timošenko Bloku, 23,57 % — par V. Juščenko centriski labējo partiju "Mūsu Ukraina", savukārt pārējās partijas ieguva mazāk nekā 6 % (Ukrainas Sociālistiskā partija, Ukrainas Komunistiskā partija un N. Vitrenko Tautas opozīcijas bloks, kas visbeidzot neiekļuva Radā).²⁶⁰ Rezultātā V. Janukovičs kļuva par Ukrainas premjerministru.

Pēc 2006. gada parlamenta vēlēšanām Ukrainā ieilga politiskā krīze, kas bija saistīta ar prezidenta V. Juščenko un premjerministra V. Janukoviča cīņu par varu un parlamentārās koalīcijas veidošanu.²⁶¹ J. Timošenko partija mēģināja izveidot "oranžo" koalīciju ar partiju "Mūsu Ukraina" un Ukrainas Sociālistu partiju, taču 2006. gada jūlijā sociālistu līderis O. Morozs atbalstīja Reģionu partiju, kas ļāva kopā ar komunistiem izveidot "Pretrīzes koalīciju".²⁶²

²⁵⁷ The New York Times (2006) Russia Cuts Off Gas to Ukraine in Cost Dispute URL: <https://www.nytimes.com/2006/01/02/world/europe/russia-cuts-off-gas-to-ukraine-in-cost-dispute.html>

²⁵⁸ *Ibid.*

²⁵⁹ The Guardian (2009) Russia cuts gas to Ukraine over unpaid bills URL: <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/01/gas-gazprom-ukraine-russia>

²⁶⁰ Verkhovna Rada (March 2006) | Election results | Ukraine URL: https://data.ipu.org/election-summary/HTML/2331_06.htm

²⁶¹ Українська правда (2006) "Коаліціада" завершена. Що далі? URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/06/26/3122276/>

²⁶² The negative consequences of proportional representation in Ukraine URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA339202310&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=10746846&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon~7a887b5&aty=open-web-entry>

2007. gadā koalīcija Augstākajā Radā mēģināja palielināt parlamenta un premjerministra pilnvaras, kas izraisīja asu krīzi: koalīcija vēlēšanās iegūt konstitucionālo vairākumu (300 no 450 balsīm), kas ļautu tai mainīt konstitūciju un ierobežot prezidenta pilnvaras. Reaģējot uz to, V. Juščenko 2007. gada 2. aprīlī parakstīja dekrētu par Augstākās Radas atļaišanu, tajā pašā laikā Reģionu partija un V. Janukovičs neatzina dekrētu, nosaucot to par pretkonstitucionālu.²⁶³

Valstī sākās protesti un sadursmes starp V. Juščenko un V. Janukoviča atbalstītājiem. Prezidents centās pārņemt kontroli pār tiesībsardzības iestādēm: 23. maijā viņš atvaļināja ģenerālprokuru S. Piskunu un Konstitucionālās tiesas vadītāju, turklāt Iekšlietu ministrijai pavēlēja atskaitīties vienīgi viņam.²⁶⁴ Solis krīzes atrisināšanas virzienā bija sarunas starp V. Juščenko, V. Janukoviču un parlamenta priekšsēdētāju O. Morozu. 2007. gada 27. maijā tika nolemts organizēt pirmstermiņa parlamenta vēlēšanas, kas notika 2007. gada 30. septembrī.²⁶⁵ Rezultātā V. Janukovičs zaudēja vairākumu, bet J. Timošenko atgriezās premjerministra amatā, izveidojot proeiropeisku koalīciju ar partiju "Mūsu Ukraina — Tautas paš aizsardzība" (*Наша Україна — Народна самооборона*).²⁶⁶

2010. gadā V. Janukovičs uzvarēja prezidenta vēlēšanās, un J. Timošenko nonāca opozīcijā.²⁶⁷ Janukoviča administrācija ir veikusi vairākus pasākumus, lai reģionālajā līmenī paplašinātu krievu valodas lietošanu. Piemēram, 2012. gadā Rada pieņēma likumu, ar kuru atļāva sastādīt dokumentus krievu valodā, ja šīs valodas lietotāju skaits attiecīgajā reģionā pārsniedz 10 %.²⁶⁸ Likums arī noteica, ka televīzijas un radio raidījumu īpatsvars krievu valodā nedrīkst būt mazāks par 20 % un ka studentiem un reklāmdevējiem jābūt iespējai izvēlēties starp krievu un ukraiņu valodu.²⁶⁹ Pirms ievēlēšanas prezidenta amatā V. Janukovičs

²⁶³ Radio Free Europe (2007) Ukraine: Crisis Looms As President Dissolves Rad URL: <https://www.rferl.org/a/1075663.html>

²⁶⁴ BBC (2007) Президент звільнив Генпрокурора Пискуна URL: https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2007/05/070524_yusch_piskun_ks_oh

²⁶⁵ Detector media (2007) Указ про призначення дострокових виборів на 30 вересня опублікований в «Офіційному віснику Президента України» (доповнено) URL: <https://detector.media/withoutsection/article/32831/2007-06-05-ukaz-pro-pryznachennya-dostrokovykh-vyboriv-na-30-veresnya-opublikovanyu-v-ofitsynomu-visnyku-prezydenta-ukrainy-dopovнено/>

²⁶⁶ The Guardian (2007) Tymoshenko returns as Ukraine prime minister URL: <https://www.theguardian.com/world/2007/dec/19/ukraine.international>

²⁶⁷ LSM.lv (2010) Ukrainā ar nelielu pārsvaru uzvar Janukovičs URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/ukraina-ar-nelielu-parsvaru-uzvar-janukovics.a44645/>

²⁶⁸ Мовний законопроект ухвалений із порушенням процедури - стенограма URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2012/07/5/6968170/>

²⁶⁹ *Ibid.*

saviem vēlētājiem solīja paaugstināt krievu valodas statusu līdz otrās valsts valodas līmenim, pielīdzinot to ukraiņu valodai, tomēr vēlāk no tā atteicās.²⁷⁰

2013. gadā V. Janukovičs atteicās parakstīt asociācijas līgumu ar ES, kas izraisīja masu protestus, plašāk pazīstamus kā Eiromaidans.²⁷¹ Demonstranti pieprasīja prezidenta V. Janukoviča atkāpšanos un Eiropas integrācijas kursa turpināšanu. Protestētāju vardarbīga izklīdināšana naktī no 29. uz 30. novembri tikai pastiprināja sabiedrības sašutumu un noveda pie protestu radikalizācijas.²⁷² Turpmākajos mēnešos konfrontācija starp Eiromaidana aktīvistiem un tiesībsargājošajām iestādēm saasinājās, sasniedzot kulmināciju 2014. gada februārī, kad Kijivas centrā notika vardarbīgas sadursmes, kuru rezultātā gāja bojā vairāk nekā simts cilvēku.²⁷³

Protestētāju un starptautiskās sabiedrības spiediena rezultātā V. Janukovičs 2014. gada 22. februārī aizbēga no Ukrainas.²⁷⁴ Augstākā Rada atzina viņu par atstādinātu no amata un izsludināja jaunas vēlēšanas, kurās ar vairāk nekā 53 % balsu uzvarēja P. Porošenko.²⁷⁵

Tajā pašā laikā 2014. gada martā Krievija anektēja Krimu, sarīkojot tur prettiesisku referendumu, ko neatzina ne Ukraina, ne lielākā daļa pasaules valstu. 2014. gada pavasarī Doneckas un Luhanskas apgabalos sākās prokrievisko separātistu uzbrukumi valsts iestādēm, kas pārauga plaša mēroga bruņotā konfliktā. Ukraina 2014. gada aprīlī uzsāka antiteroristisko operāciju (ATO) pret bruņotajiem formējumiem, kas paziņoja par tā dēvēto "Doneckas Tautas Republikas, DTR" un "Luhanskas Tautas Republikas, LTR" izveidi.²⁷⁶ Turpmākajos gados karadarbība turpinājās. Starptautiskajā arēnā Rietumi noteica sankcijas pret Krieviju (tomēr to ierobežotais raksturs tikai iezīmēja reakciju, bet nekļuva par nopietnu kavēkli, drīz vien sekoja atgriešanās pie ierastā formāta "*business as usual*"), bet Ukraina turpināja īstenot kursu

²⁷⁰ Радио Азаттык (2010) Виктор Янукович отказался от идеи предоставить русскому языку статус государственного URL: https://rus.azattyq.org/a/ukraine_russian_language_status/1980266.html

²⁷¹ BBC (2013) Україна не підписала Угоду про асоціацію з ЄС URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131129_ukraine_eu_assignment_ek

²⁷² Розгін Євромайдану 30 листопада 2013 URL: <https://digitalmaidan.org/history/history-maidan/rozgin-euromaidanu-30-lystopada-2013>

²⁷³ Нромадске (2021) Що ми знаємо про розстріли на Майдані? URL: <https://hromadske.radio/podcasts/feykotron/shcho-my-znaiemo-pro-rozstrily-na-maydani>

²⁷⁴ Tv3.lv (2019) Ukrainas tiesa atzīst Janukoviču par vainīgu valsts nodevībā un piespriež 13 gadu cietumsodu URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/ukrainas-tiesa-atzist-janukovicu-par-vainigu-valsts-nodeviba-un-piespriez-13-gadu-cietumsodu/>

²⁷⁵ LA.lv (2014) Ukrainas prezidenta vēlēšanās uzvarējis Petro Porošenko URL: <https://www.la.lv/ukrainas-prezidenta-velesanas-uzvarejis-petro-porosenko>

²⁷⁶ Al Jazeera (2014) Ukraine launches 'anti-terrorist' operation URL: <https://www.aljazeera.com/news/2014/4/13/ukraine-launches-anti-terrorist-operation>

uz Eiropas integrāciju, parakstot asociācijas nolīgumu ar Eiropas Savienību.²⁷⁷ 2017. gadā starp Ukrainu un ES ieviests bezvīzu režīms.²⁷⁸ 2019. gadā tika grozīta Ukrainas konstitūcija, lai nostiprinātu valsts centienus kļūt par ES un NATO dalībvalsti.²⁷⁹

2019. gada prezidenta vēlēšanās uzvarēja V. Zelenskis, kurš ieguva vairāk nekā 73% balsu un aizvietoja P. Porošenko.²⁸⁰ Saskaņā ar Centrālās vēlēšanu komisijas lēmumu prezidenta vēlēšanas netika organizētas un nenotika anektētajā Krimā un 12 no 21 vēlēšanu apgabala Doneckas apgabalā un 6 no 11 vēlēšanu apgabaliem Luhanskas apgabalā.²⁸¹

2021. gada martā un aprīlī, pirms Krievijas iebrukuma Ukrainā, Krievijas bruņotie spēki sāka izvietot tūkstošiem karavīru un militārās tehnikas pie Krievijas robežas ar Ukrainu un Krimā. Satelītu attēlos bija fiksēta bruņumašīnu, raķešu un smago ieroču pārvietošanās robežas virzienā. Dž. Baidens un V. Putins 16. jūnijā tikās Ženēvā un pieminēja nefunkcionējošās Minskas vienošanās.²⁸²

2024. gada 24. februārī Krievija uzsāka plaša mēroga iebrukumu Ukrainā, Kaujas izplatījās daudzos valsts reģionos, tostarp Kijivas, Harkivas, Doneckas un Luhanskas apgabalos.²⁸³ Ukrainas armija izrādīja spēcīgu pretestību, saņemot ievērojamu atbalstu no Rietumiem ieroču, finansiālas palīdzības un sankciju pret Krieviju veidā.²⁸⁴ 2022. gadā Ukraina iesniedza pieteikumu dalībai ES, un tā paša gada jūnijā tai tika piešķirts kandidātvalsts statuss.²⁸⁵ Karš turpinājās, un Ukrainai izdevās veikt veiksmīgas

²⁷⁷ Friedrich Naumann Foundation (2022) 2014 and Now: Will Sanctions Change Putin's Calculations? URL: <https://www.freiheit.org/2014-and-now-will-sanctions-change-putins-calculations>

²⁷⁸ LSM.lv (2017) Stājas spēkā bezvīzu režīms Ukrainas pilsoņu iebraukšanai Eiropas Savienībā URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/stajas-speka-bezvizu-rezims-ukrainas-pilsonu-iebrauksanai-eiropas-savi-eniba.a239587/>

²⁷⁹ Radio Free Europe (2019) Ukrainian Parliament Passes Constitutional Amendment To Reflect EU, NATO Aspirations URL: <https://www.rferl.org/a/ukraine-parliament-passes-constitutional-amendment-to-reflect-eu-nato-aspirations/29756695.html>

²⁸⁰ LSM.lv (2019) Prezidenta vēlēšanās Ukrainā uzvar aktieris Zelenskis URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/prezidenta-velesanas-ukraina-uzvar-aktieris-zelenskis.a316662/>

²⁸¹ *Ibid.*

²⁸² Tv3.lv (2021) Ženēvā pēc trīssarpus stundām noslēdzies Baidena un Putina samits URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/zeneva-pec-trisarpus-stundam-nosledzies-baidena-un-putina-samits/>

²⁸³ Delfi.lv (2022) Ar raķetēm un tankiem Krievija iebrūk Ukrainā. Teksta tiešraides arhīvs URL: <https://www.delfi.lv/46713439/arzemes/54090934/ar-raketem-un-tankiem-krievija-iebruk-ukraina-teksta-tiesraid-es-arhivs>

²⁸⁴ "Fighting for your Freedom": The West's Response to the Ukraine war URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/fighting-your-freedom-wests-response-ukraine-war>

²⁸⁵ Tv3.lv (2022) ES piešķir Ukrainai un Moldovai kandidātvalsts statusu URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/es-pieskir-ukrainai-un-moldovai-kandidatvalsts-statusu/>

pretuzbrukuma operācijas, atbrīvojot ievērojamas teritorijas, tostarp Harkivas apgabalu un Hersonu.²⁸⁶

Galvenā pretenzija, ko Krievijas varas iestādes ir izvirzījušas Ukrainai visā neatkarīgo valstu vēsturē kopš PSRS sabrukuma, ir krievu valodas apspiešana.²⁸⁷ Saskaņā ar 2001. gada Ukrainas tautas skaitīšanas datiem krievi veidoja 17,3 % valsts iedzīvotāju (8 334 100 cilvēku), kopā 29,6 % iedzīvotāju par savu dzimto valodu nosauca krievu valodu (67,5 % norādīja ukraiņu valodu).²⁸⁸ Ukrainas 1996. gada konstitūcijā ukraiņu valoda tika nostiprināta kā vienīgā valsts valoda.²⁸⁹ Piemēram, Krievijas Federācijas pastāvīgā pārstāvja EDSO vietnieks D. Balakins 2017. gadā EDSO Pastāvīgās padomes sanāksmē izteicās, ka Ukraina īsteno "rupju piespiedu ukrainizācijas politiku".²⁹⁰ Šī retorika bija viens no galvenajiem Krievijas propagandas elementiem jau ilgi pirms karadarbības sākuma. Maskava arī izmantoja šo argumentu, lai attaisnotu pilna mēroga iebrukumu. Tajā pašā laikā neatkarīgos pētījumos, tostarp starptautisko organizāciju, piemēram, EDSO ziņojumos, nav konstatēti sistemātiski krievvalodīgo Ukrainas pilsoņu tiesību pārkāpumi.²⁹¹ Turklāt krievvalodīgie ukraiņi ir plaši pārstāvēti visās sabiedrības jomās, ko apstiprina arī vairāki ziņojumi.²⁹² Gluži pretēji, ukraiņu identitāte kļūst arvien spēcīgāka, kas izpaužas kā pilsoniskās saliedētības pieaugums, konsolidācija ap nacionālajiem simboliem, tostarp ukraiņu valodu (kā piederības marķieris Ukrainas politiskajai un kultūras telpai).

Krievijas kritika Ukrainas valodas politikas jautājumā izskatās liekulīga, ņemot vērā tās pašas politiku attiecībā uz vietējām valsts valodām. Piemēram, Tatarstānā, Baškortostānā un citos reģionos federālās varas iestādes ierobežo vietējo valodu mācīšanu.²⁹³ Spilgts piemērs

²⁸⁶ Forbes.ua (2022) Українські військові командири розповіли, як вигнали росіян із Харківщини та Херсону. Невідомі подробиці контрнаступу від WP URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/kharkivskiy-i-khersonskiy-kontrnastupi-zi-sliv-yogo-tvortsiv-rozvidka-wp-2912-2022-10825>

²⁸⁷ RBC.ua (2006) Заява МЗС РФ щодо утисків російської мови в Україні – втручання у внутрішні справи, - Б.Тарасюк. URL: https://www.rbc.ua/ukr/news/zayavlenie_mid_rf_o_pritesneniyah_russkogo_yazyka_v_ukraine_vmeshatelstvo_v_o_vnutrennie_dela_b_tarasyuk__1159448921

²⁸⁸ Результати перепису населення URL: <https://polityka.in.ua/tomenko/content.php?id=pc01-2003-03>

²⁸⁹ Конституція України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>

²⁹⁰ Pravfond.ru (2017) Киев ведет грубую политику насильственной украинизации URL: https://pravfond.ru/press-tsentr/stati/kiiev_vedet_grubuyu_politiku_nasilstvennoy_ukrainizatsii_2281/

²⁹¹ Ukraine, Human Rights Assessment Mission: Report on the Human Rights and Minority Rights Situation, March-April 2014 URL: <https://www.osce.org/odihr/118476>

²⁹² Language and identity in Ukraine URL: <https://www.osce.org/hcnm/117159>

²⁹³ DW (2018) Что не так с российским законом о национальных языках URL: <https://www.dw.com/ru/не-в-ущерб-русскому-что-не-так-с-законом-рф-об-изучении-национальных-языков/a-44297566>

ir arī situācija Karēlijas Republikā, kur karēļu valodai nav valsts statusa.²⁹⁴ Šī situācija atspoguļo plašāku tendenci Krievijas pamatiedzīvotāju sistemātisku pārkrievošanu un viņu valodu izspiešanu no valsts un sabiedrības funkcionēšanas sfēras. Ukraini, kuru saskaņā ar Krievijas Federācijas 2001. gada tautas skaitīšanas datiem Krievijā dzīvoja vairāk nekā 2,9 miljoni, nevarēja nodrošināt saviem bērniem izglītību ukraiņu valodā — šādu skolu Krievijā vienkārši nepastāv.²⁹⁵

Valodas jautājums Ukrainā vidusmēra Krievijas iedzīvotājam šķiet ļoti sāpīgs, daļēji tāpēc, ka viņš to valodu neprot un nesaprot, lai gan abas valodas ir austrumslāvu valodas — tā, piemēram, saskaņā ar 2010. gada KF tautas skaitīšanas datiem tikai 0,82% Krievijas iedzīvotāju pārvalda ukraiņu valodu.²⁹⁶ Situācija ar Ukrainas krieviem ir pilnīgi atšķirīga. Kā norāda ukraiņu sociologs M. Miščenko, lielākā daļa Ukrainas iedzīvotāju runā abās valodās — gan krievu, gan ukraiņu, bet tādu, kuri apgalvo, ka slikti saprot krievu valodu un viņiem ir grūtības sazināties tajā, ir nedaudz vairāk par 4 %, un aptuveni tikpat daudz ir to, kuri slikti saprot ukraiņu valodu.²⁹⁷ Tādējādi Ukrainas krievi brīvi pārvalda ukraiņu valodu, ir ieguvuši tajā izglītību un spēj sazināties. Kā liecina Ilko Kučeriva Demokrātisko iniciatīvu fonda veiktā aptauja, 2022. gadā Ukrainā to iedzīvotāju īpatsvars, kuri ikdienā sazinās ukraiņu valodā, ir pieaudzis līdz 71%.²⁹⁸

PSRS sabrukums 1991. gadā radīja unikālu iespēju Krievijas demokrātiskajam tranzītam, taču šī vēsturiskā iespēja tika palaista garām. Ekonomiskie satricinājumi, sistēmiskā korupcija un sabiedrības vilšanās liberālajās reformās veicināja sabiedrības pieprasījuma pēc "stingras rokas" veidošanos. Tā rezultātā līdz 2000. gadu sākumam sākās konsekventa demokrātisko institūciju demontāža, aizbaidinoties ar valsts drošības nodrošināšanu, kā arī valsts kontroles nostiprināšana pār politisko sfēru, plašsaziņas līdzekļiem un vēlēšanu procesu.

²⁹⁴ Карельскому и вепскому языкам отказали в государственности URL:

<https://mariuver.com/2013/01/30/karel-veps-otkz/>

²⁹⁵ Censor.net (2019) В России - 2 миллиона украинцев и ни одной украинской школы, - Минобразования в ООН URL:

https://censor.net/ru/news/3162990/v_rossii_2_milliona_ukraintsev_i_ni_odnoyi_ukrainskoyi_shkoly_minobrazovaniya_v_oon

²⁹⁶ Владение языками населением Российской Федерации URL:

https://rosstat.gov.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/documents/vol4/pub-04-05.pdf

²⁹⁷ Razumkov centr (2018) А що буде з тими, хто розмовляє російською? Пояснює соціолог Михайло Міщенко (мовою оригіналу) URL:

<https://razumkov.org.ua/statti/a-shcho-bude-z-tymy-khto-rozmovliaie-rosiiskoiu-poiasniiue-sotsioloh-mykhailo-mishchenko-movoju-oryhinalu>

²⁹⁸ Національна культура та мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни URL:

https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Toc129302260

Likumdošanas izmaiņas ir veicinājušas varas hipercentralizāciju izpildvaras rokās, graujot kontroles un līdzsvara sistēmu, kas ir liberālās demokrātijas galvenā aksioma. Piemēram, 2004. gadā tika atceltas tiešās vēlēšanas, kurās tika ievēlēti konstitucionālo vienību vadītāji, tādējādi vājinot federālisma principus un nostiprinot varas vertikāli (lai gan 2012. gadā pēc prezidenta D. Medvedeva iniciatīvas tika formāli atjaunotas vēlēšanas).²⁹⁹ Konstitucionālā reforma 2020. gadā faktiski anulēja V. Putina iepriekšējos prezidenta pilnvaru termiņus, kas juridiski leģitimizēja viņa palikšanu pie varas līdz 2036. gadam; vienlaikus tika paplašinātas viņa prerogatīvas iecelt tiesnešus un augstākās amatpersonas, destabilizējot varas līdzsvara institūcijas.³⁰⁰ Atšķirībā no Krievijas Ukrainai pēc 1991. gada ir izdevies institucionalizēt demokrātijas elementus: pilsoniskā sabiedrība ir vairākkārt būtiski ietekmējusi politiskos procesus, kas liecina par augstu sabiedrības mobilizācijas līmeni.

Turklāt veselas kohortas nav pieredzējušas alternatīvu politisko vadību. V. Putins ieņem augstāko valsts amatu Krievijā kopš 1999. gada, vispirms kā premjerministrs, pēc tam kā prezidents (ar īsu pārtraukumu 2008.–2012. gadā, kad D. Medvedevs formāli bija prezidents, bet V. Putins saglabāja savu faktiskā valsts vadītāja amatu, paliekot premjerministra amatā).

Viens no demokrātisko tradīciju vājuma iemesliem Krievijā bieži tiek dēvēts par "vergu mentalitāti", kas izveidojusies autoritāras varas gadsimtu ietekmē.^{301 302 303 304 305} Krievijas sabiedrība visā tās vēsturē ir pieradusi pie spēcīgas centralizētas varas, uztverot valsti nevis kā institūciju, kurai jākalpo pilsoņiem, bet gan kā augstāko varu, kas nosaka viņu likteni — kā norāda krievu pētnieks A. Kočetkovs, Krievijas iedzīvotāju lielākā daļa visā

²⁹⁹ Radio Free Europe (2012) Russia's Duma Passes Bill Restoring Gubernatorial Elections URL: https://www.rferl.org/a/russia_restores_gubernatorial_elections/24560174.html

³⁰⁰ VOA (2021) Putin Signs Law that Paves the Way to Him Ruling Until 2036 URL: https://www.voanews.com/a/europe_putin-signs-law-paves-way-him-ruling-until-2036/6204174.html

³⁰¹ Postimees (2022) «В отличие от украинцев, у нас рабский менталитет». Дома-убежища в Тбилиси для бежавших от Путина россиян URL: <https://rus.postimees.ee/7620391/v-otlichie-ot-ukraincev-u-nas-rabskiy-mentalitet-doma-ubezhishcha-v-tbilisi-dl-ya-bezhavshih-ot-putina-rossiyan>

³⁰² О «рабском менталитете» и идее справедливости русского народа URL: <https://politconservatism.ru/arhiv-publications/o-rabskom-mentalitete-i-idee-spravedlivosti-russkogo-naroda>

³⁰³ Марков, А. (2024) Миф о «генетическом рабстве». Почему нельзя объяснять культурные особенности россиян генетикой URL: <https://theins.ru/opinions/alexander-markov/271606>

³⁰⁴ LA.lv (2023) Gordons: Lielākā daļa krievu tautas ir vergi, vergu bērni, mazbērni un mazmazbērni URL: <https://www.la.lv/gordons-lielaka-dala-krievu-tautas-ir-vergi-vergu-berni-mazberni-un-mazmazberni>

³⁰⁵ ФРЕЕДОМ (2023) Росіяни — генетичні раби, відповідальність за війну проти України лягає на все населення РФ, — Закаєв URL: <https://uatv.ua/uk/rosiyanu-genetychni-raby-vidpovidalnist-za-vijnu-proty-ukrayiny-lyagaye-na-vse-naselennya-r-f-zakayev/>

Krievijas vēsturē ir pastāvīgi izjutusi savu personīgo atkarību no vara.³⁰⁶ Krievijas mentalitāte izpaužas kā gatavība paklausīt varas iestādēm, pat ja tās rīkojas sabiedrības interesēs.³⁰⁷ Bailes no pārmaiņām, politiskās pašorganizētās pretošanās pieredzes trūkums un ticība indivīda ierobežotajai lomai rada labvēlīgu augsni autokrātijai, savukārt demokrātiskās valstīs pilsoņi uzskata, ka vara ir atbildīga tautas priekšā.

Krievijas un Ukrainas attiecības neapšaubāmi ietekmē vēsturiskais krievu šovinisms (arī krievu fašisms jeb rašisms), kura pamatā ir apgalvojumi par krievu kultūras un tautas pārākumu pār citām tautām. Timotijs Snaiders (*Timothy Snyder*) apgalvo, ka Krievijas rīcībai pret Ukrainu piemīt fašisma iezīmes: līdera (V. Putina) kults, upura kults, tieksme pēc teritoriālās ekspansijas, citu tautu tiesību uz eksistenci noliegšana.³⁰⁸ Krievu fašisma ideoloģija uzskata ukraiņus par krievu tautas daļu, taču pati tēze, ka ukraiņi ir krievi, sakņojas Krievijas Impērijas un vēlāk Padomju Savienības impēriskajā ideoloģijā.³⁰⁹ 19. gadsimtā šī koncepcija tika formalizēta "trīsvienīgās krievu tautas" ideoloģijā.³¹⁰ Šīs pieejas mērķis bija pamatot impērijas teritoriālās pretenzijas un nostiprināt Ukrainas un Baltkrievijas zemju absorbciju. Padomju laikā turpināja pastāvēt "brālīgo tautu" un "kopīgās vēstures" tēze, lai gan Padomju Savienība formāli atzina nacionālās atšķirības un piešķīra Ukrainai savienības republikas statusu, praksē padomju politika bieži vien tika reducēta uz pārkrievošanu un ukraiņu nacionālās identitātes apspiešanu, īpaši Staļina valdīšanas laikā.³¹¹

V. Putins savās runās ir vairākkārt uzsvēris ideju par Krievijas un Ukrainas tautu vēsturisko un kultūras vienotību. Savā rakstā "Par krievu un ukraiņu vēsturisko vienotību" (2021) Putins apgalvoja, ka krievi un ukraiņi ir "viena tauta", ko saista kopīgas vēsturiskās saknes, sākot no Kijivas Krievzemes.³¹² Neatkarīgo Ukrainu viņš uzskata par daļu no "krievu pasaules", apgalvojot, ka tautu sašķelšanos izraisījusi ārēja Rietumu iejaukšanās.

³⁰⁶ Кочетков, А. Некоторые особенности развития гражданского общества в России // Власть. 2015. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-razvitiya-grazhdanskogo-obschestva-v-rossii> (дата обращения: 26.02.2025).

³⁰⁷ *Ibid.*

³⁰⁸ Snyder, T. We Should Say It. Russia Is Fascist [Электронный ресурс] / Timothy Snyder // The New York Times, 2022.

³⁰⁹ В. Огнев'юк, В. Андреев, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В. Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскуна. (2023) Заборонити рашизм. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 252 с.

³¹⁰ *Ibid.*

³¹¹ Radio svoboda (2021) Русифікація проти українізації. Україна у 1920–1930-х роках URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30707046.html>

³¹² Путин, В. (2021) Об историческом единстве русских и украинцев URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/Об_историческом_единстве_русских_и_украинцев_\(Путин\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Об_историческом_единстве_русских_и_украинцев_(Путин))

Neoeirāzisma filozofs un ideologs Aleksandrs Dugins iet vēl tālāk, savos darbos viņš attīsta "Eirāzijas impērijas" ideju, kurā Krievijai jāklūst par jauna ģeopolitiska bloka kodolu, kas pretstatītu liberālos Rietumus.³¹³ A. Duginam šī projekta īstenošanā būtiska loma ir Ukrainai: viņš uzskata, ka bez Ukrainas Krievija nespēs atgūt savu impērijas statusu.³¹⁴ A. Dugins atbalsta ideju par Ukrainas iekļaušanu Krievijas ietekmes sfērā, un dažās savās runās un tekstos viņš ir paudis nepieciešamību likvidēt Ukrainas valstiskumu tā pašreizējā formā.

Kopš kara sākuma Krievijā arvien biežāk izskanēja idejas par ukraiņu identitātes pilnīgu iznīcināšanu, kas izpaudās gan atsevišķu politiķu un propagandistu retorikā, gan reālās darbībās okupētajās teritorijās. Krievijas amatpersonas un valsts plašsaziņas līdzekļi ukraiņus bieži dēvē par "mazvērtīgu" vai "mākslīgu" tautu.³¹⁵ ³¹⁶ Prokremliskie propagandisti, piemēram, V. Solovjovs, M. Simonjana, R. Nosikovs un citi, spēlē nozīmīgu lomu šī naratīva veidošanā. Viņu runās tiek aicināts "pāraudzināt" vai pat fiziski iznīcināt ukraiņus, kuri nepiekrīt Krievijas okupācijai. Raksti tādos Krievijas izdevumos kā *RIA Novosti*, kuros publicēti teksti par nepieciešamību "likvidēt ukraiņus", tikai apstiprina šo tendenci.³¹⁷ Okupētajās teritorijās tiek veikti mērķtiecīgi pasākumi, lai iznīcinātu ukraiņu kultūru un valodu. Tiek slēgtas ukraiņu skolas, no bibliotēkām tiek izņemtas grāmatas ukraiņu valodā, mācības notiek tikai krievu valodā un tiek apspiestas visas ukraiņu simbolikas izpausmes.³¹⁸ Turklāt Krievijas politika aktīvi veicina vietējo iedzīvotāju, īpaši bērnu, deportāciju dziļi uz Krieviju, un šie bērni pēc tam tiek nodoti krievu ģimenēm.³¹⁹

Šādas darbības atbilst genocīda definīcijai saskaņā ar starptautiskajām tiesībām: saskaņā ar 1948. gadā ANO pieņemto Konvenciju par genocīda nozieguma novēršanu un

³¹³ Аргумент (2014) Александр Дугин и Российская Евразия: во что втягивают Украину URL: <https://argumentua.com/stati/aleksandr-dugin-i-rossiiskaya-evraziya-vo-chto-vtyagivayut-ukrainu>

³¹⁴ *Ibid.*

³¹⁵ Rambler (2020) Искусственная нация: учёный объяснил, почему украинцы агрессивно отстаивают свою идентичность URL: <https://news.rambler.ru/ukraine/44467070-iskusstvennaya-natsiya-uchenyy-obyasnil-pochemu-ukraintsy-agressi-vno-otstaivayut-svoyu-identichnost/>

³¹⁶ Военное обозрение (2018) Существуют ли украинцы? URL: <https://topwar.ru/147398-suschestvujut-li-ukraincy.html>

³¹⁷ Delfi.lv (2022) Ko Krievijā stāsta par plāniem Ukrainā – iznīcināt, pāraudzināt un sadalīt URL: <https://www.delfi.lv/46713439/arzemes/54214246/ko-krievija-stasta-par-planiem-ukraina-iznicinat-paraudzinat-un-sadalit>

³¹⁸ TSN.ua (2022) В Херсоне оккупанты требуют от директоров школ перевода обучения на российскую программу образования URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/v-hersone-okkupanty-trebuyut-ot-direktorov-shkol-perevoda-obucheniya-na-rossiysku-yu-programmu-obrazovaniya-2080768.html>

³¹⁹ LSM.lv (2024) Pētījums: Uz Krieviju deportētos ukraiņu bērnus «pāraudzina» īpašās iestādēs; viņu izcelsmi slēpj URL: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/05.12.2024-petijums-uz-krieviju-deportetos-ukrainu-bernus-paraudzina-ipasas-iestades-vinu-izcelsmi-slepj.a578998/>

sodīšanu par to, genocīds ir definēts kā darbība, kas veikta ar nolūku pilnībā vai daļēji iznīcināt kādu nacionālo, etnisko, rasu vai reliģisko grupu kā tādu.³²⁰ Latvija 2022. gada aprīlī, sekojot Igaunijai, atzina Krievijas karu pret Ukrainu par genocīdu.³²¹

3.3. Ģeopolitiskie aspekti un drošība

Ukrainas un Krievijas Federācijas ģeopolitiskā konfrontācija lielā mērā ir saistīta ar Ukrainas unikālo stratēģisko atrašanās vietu svarīgāko Austrumeiropas, Melnās jūras un Eirāzijas transporta un sakaru ceļu krustpunktā. Ukrainas teritorija kalpo kā dabisks koridors starp Centrāleiropu un Melno jūru, starp Baltijas reģionu un Kaukāzu, kā arī starp Krieviju un Eiropas Savienības un NATO valstīm. Šis telpiskais izvietojums piešķir Ukrainai nozīmi ne tikai kā neatkarīgai valstij, bet arī kā dažādu ģeopolitisko varas centru konkurences objektam.

Ukrainai ar Krievijas Federāciju ir gara sauszemes robeža — vairāk nekā 2200 kilometru garumā, kas padara to par vienu no lielākajām ar Krieviju robežojošajām valstīm. Šī robeža aptver Ukrainas austrumu un ziemeļaustrumu reģionus, un tā jau gadu desmitiem tiek uzskatīta par kritiski svarīgu Krievijas militārās stratēģiskās plānošanas zonu. Turklāt Ukrainai ir pieeja Melnajai jūrai un Azovas jūrai (pašlaik teritorija pie Azovas jūras ir okupēta). Šie ūdeņi ir būtiski tirdzniecības, enerģētikas loģistikas un militārās kontroles nodrošināšanai reģionā. Ukrainas piekrastes stratēģiskā nozīme ir īpaši palielinājusies, ņemot vērā konkurenci par ietekmi Melnās jūras baseinā un piekļuvi dienvidu transporta ceļiem, tostarp savienojumiem ar Tuvajiem Austrumiem un Vidusjūru (Suecas kanāls un Vidusjūras austrumu ostas).³²²

Starp Krieviju un Ukrainu praktiski nav izteiktu dabisko ģeogrāfisko šķēršļu, jo pārsvarā reljefs ir līdzens. Tajā pašā laikā urbanizētās aglomerācijas un pilsētu centrus var uzskatīt par *de facto* strukturālām barjerām, kas pilda gan aizsardzības, gan norobežošanas funkcijas.

Krievijas Federācijas vēsturiskajā un ģeopolitiskajā paradigmā Ukrainas telpa tradicionāli tiek uztverta kā vitālo interešu zona un dabiska buferzona starp Krievijas kodolu

³²⁰ Definitions of Genocide and Related Crimes URL:

https://www-un-org.translate.google/en/genocide-prevention/definition?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=lv&_x_tr_hl=lv&_x_tr_pto=sc

³²¹ LSM.lv (2022) Saeima paziņojumā atzīst – Krievija īsteno genocīdu pret ukraiņu tautu URL:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/saeima-pazinojuma-atzist--krievija-isteno-genocidu-pret-ukrainu-tautu.a453263/>

³²² AVIM. (2025). The Foundational Pillars of Stability in the Black Sea.

un Rietumvalstīm.³²³ Šāds skatījums sakņojas "stratēģiskā dziļuma" koncepcijā, saskaņā ar kuru kontrole vai ietekme Ukrainas teritorijā ļauj Maskavai nodrošināt savu rietumu robežu aizsardzību, radot manevrēšanas iespējas ārējo draudu gadījumā.³²⁴ Šī loģika aizsākās Krievijas Impērijas laikos, un to pārmantoja gan Padomju Savienība, gan mūsdienu Krievija. Faktiskas kontroles zaudēšanu pār Ukrainu Krievijas vadība uzskata par ģeostratēģisku vājināšanos, ko papildina risks, ka Rietumu militārās un politiskās institūcijas paplašinās Krievijas robežu tuvumā. Amerikāņu politologs Z. Bžeziņskis uzsvēra Ukrainas būtisko nozīmi Krievijas impēriskā statusa saglabāšanā vai atjaunošanā, savā darbā "*The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*" viņš rakstīja: "Bez Ukrainas Krievija vairs nav Eirāzijas impērija. Tomēr, ja Maskavai izdosies atgūt kontroli pār Ukrainu ar tās 52 miljoniem iedzīvotāju, ievērojamiem resursiem un piekļuvi Melnajai jūrai, Krievija automātiski atgūs iespēju kļūt par spēcīgu imperiālu valsti, kas aptver Eiropu un Āziju".³²⁵

Pēc Padomju Savienības sabrukuma 1991. gadā Ukraina mantoja lielu daudzumu ieroču, ko saražoja padomju militārā rūpniecība. Viens no svarīgākajiem šī mantojuma elementiem bija Melnās jūras flote, kas galvenokārt atradās Sevastopolē. Šī flote bija stratēģisks aktīvs, un tā darbojās saskaņā ar PSRS jūras doktrīnu, kas bija orientēta uz jūras pārkuma nodrošināšanu Melnajā jūrā un projekcijas spēju nodrošināšanu Vidusjūras reģionā. Pārejas periods, ko pavadīja institucionālā transformācija un pārvaldības decentralizācija, atklāja vairākas strukturālas un tehnoloģiskas nepilnības, kas bija raksturīgas pārmantotajam padomju aizsardzības kompleksam. Tādējādi nepieciešamība modernizēt fortifikācijas sistēmas, modernizēt arsenālus, integrējot tos ar jauniem tehnoloģiskiem risinājumiem, un pielāgot stratēģiskās rezerves pēcpadomju politiskās un ekonomiskās vides realitātēm prasīja sarežģītus valsts drošības sistēmas pārstrukturēšanas procesus. Šo pārveidojumu finansiālā resursu ietilpība, ko izraisīja nepieciešamība atjaunot materiāltehnisko bāzi, noteica būtiskus ierobežojumus valsts operatīvajām aizsardzības spējām. KF centieni saglabāt Sevastopoli kā galveno flotes bāzi Rietumos tika uzverti piesardzīgi, līdz ar to Rietumi centās izmantot Ukrainu kā pretsvaru Krievijas nostiprināšanai Melnajā jūrā, jo īpaši M. Tečere norādīja, ka

³²³ Костырев, А. Украина: буфер или межцивилизационный форум? // Современная Европа. 2008. №4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ukraina-bufer-ili-mezhtsivilizatsionnyy-forum> (дата обращения: 17.05.2025).

³²⁴ *Ibid.*

³²⁵ Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard: American primacy and its geostrategic imperatives* (pp. 46–47)

Melnās jūras flotes problēma būtu jārisina, ņemot vērā "Rietumu viedokli un intereses", un ar šādu pieeju tas pozitīvi ietekmētu Ukrainas attiecības ar Rietumiem.³²⁶

Krimai ir liela stratēģiska nozīme Melnās jūras reģionā. Pēc Aukstā kara beigām reģiona valstis sāka piedalīties daudzpusējās organizācijās, piemēram, Melnās jūras ekonomiskās sadarbības organizācija (BSEC), un veidot reģionālās savstarpējās atkarības sistēmu. Krima, kas 1954. gadā no Krievijas PFSR tika nodota Ukrainas PSR, palika neatkarīgās Ukrainas sastāvā, iegūstot autonomās republikas statusu. Krimas daudzveidīgais etniskais sastāvs (saskaņā ar 2001. gada tautas skaitīšanas datiem krievi veidoja 58,5 % pussalas iedzīvotāju, ukraiņi — 24,4 % un Krimas tatāri — 12,1 %), stratēģiskais novietojums, Krievijas Melnās jūras flotes klātbūtne Sevastopolē un sarežģītās attiecības starp Kijivu un Maskavu pakāpeniski ir izraisījušas spriedzi reģionā.³²⁷

Pagrieziena punkts bija 2013.–2014. gada Cieņas revolūcija (Eiromaidans), pēc kuras Krievija okupēja Krimu, motivējot savu rīcību ar nepieciešamību aizsargāt krievvalodīgos iedzīvotājus un vēsturiskām tiesībām uz pussalas teritoriju.³²⁸ Dažu nedēļu laikā visa Krimas Autonomās Republikas teritorija un Sevastopoles pilsēta nokļuva Krievijas spēku kontrolē.³²⁹

Turpmākā aneksija tika juridiski nostiprināta Krievijas konstitūcijā pēc tam, kad pussalā tika sarīkots nelikumīgs referendums.³³⁰ ANO Ģenerālā asambleja savā Rezolūcijā Nr. 68/262 vēlreiz apstiprināja savu atbalstu Ukrainas teritoriālās integritātes principam un aicināja neatzīt nekādas izmaiņas Krimas statusā.³³¹

Pēc 2014. gada pussala kļuva par Krievijas militārās infrastruktūras balstu dienvidu virzienā. Pussalā tika izvietota pilnvērtīga un autonoma militārā grupa, īpaša uzmanība tika pievērsta pretgaisa un pretraķešu aizsardzībai.³³² Vairāku S-400 "Triumf" pretgaisa raķešu sistēmu divīziju izvietošana ir ļāvusi kontrolēt ne tikai gaisa telpu virs Melnās jūras, bet arī kaimiņvalstu teritorijas, tostarp Ukrainas dienvidus, daļu Turcijas, Rumānijas un Bulgārijas, tādējādi izveidojot stratēģisko piekļuves ierobežojuma zonu (A2/AD), kas neļauj brīvi

³²⁶ Thatcher, M. (2002). *Statecraft: Strategies for a Changing World*. London: HarperCollins. (pp. 120–125)

³²⁷ Population of Crimea URL: www.crimeahistory.org/population-of-crimea/

³²⁸ Wilson, A. (2014). *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven, CT: Yale University Press.

³²⁹ UN General Assembly Rejects Crimea Annexation URL:

<https://www.voanews.com/a/un-general-assembly-declares-crimean-vote-to-join-russia-invalid/1880715.html>

³³⁰ TVNET.lv (2014) Nelikumīgais referendums Krimā: aneksiju atbalstījuši 95,5% URL:

<https://www.tvnet.lv/5223265/nelikumigais-referendums-krima-aneksiju-atbalstijusi-95-5>

³³¹ Résolution adoptée par l'Assemblée générale le 27 mars 2014 68/262. Intégrité territoriale de l'Ukraine URL:

<https://docs.un.org/fr/A/RES/68/262>

³³² Крым.Реалии (2024)Десять лет аннексии Крыма: милитаризация URL:

<https://ru.krymr.com/a/krym-militarizatsiya-deti-voyennyie-bazy-armiya-rossii/32834376.html>

manevrēt potenciālo pretinieku gaisa un jūras spēkiem.³³³ Sevastopolē un Novorosijskā bāzētā Melnās jūras flote saņēma jaunus virsūdens kuģus, projekta 636.3 zemūdenes "Varšavjanka", kas aprīkotas ar spārnotajām raķetēm "Kalibr" (šīs raķetes jau tika izmantotas operācijās Sīrijā).³³⁴ Tika izvietotas arī piekrastes raķešu sistēmas "Bastion" un "Bal".³³⁵ Ievērojami pastiprinātas arī pussalas aviācijas spējas — Belbekas, Džankojas un Sakas lidlauki tika modernizēti, lai varētu uzņemt gan iznīcinātājus, gan uzbrukuma lidmašīnas un stratēģiskos bumbvedējus, tostarp Tu-22M3.³³⁶ Turklāt pussalā tika izvietotas elektroniskās karadarbības iekārtas, tostarp "Krasuha", "Murmansk-BN" un citas sistēmas, kas spēj bloķēt potenciālo pretinieku sakaru, navigācijas un izlūkošanas iekārtas.³³⁷

Krimas militarizācija ir krasi mainījusi spēku līdzsvaru Melnās jūras reģionā. Ukraina zaudēja ne tikai ievērojamu daļu savu militāro resursu (tostarp jūras floti, kas agrāk atradās Sevastopolē), bet arī iespēju brīvi manevrēt ūdeņos. Reaģējot uz Krievijas rīcību, NATO valstis palielināja savu militāro klātbūtni reģionā, īpaši Rumānijā un Bulgārijā, palielināja mācību skaitu Melnajā jūrā.³³⁸

Minētās "vēsturiskās tiesības uz pussalu" nav tikai aneksijas leģitimizācija, bet gan daļa no mērķtiecīgas Krievijas Federācijas valsts politikas, kuras mērķis ir pārvērtēt ne tikai pēcpadomju telpu, bet arī visu vēsturi kopumā, kā arī veidot jaunu ideoloģisko platformu. Šīs politikas pamatā ir PSRS sabrukuma rezultātu pārskatīšana un vēlme "atgriezt" teritorijas, kas iepriekš atradās Krievijas Impērijas un PSRS kontrolē. Krīma šajā kontekstā ir kļuvusi par lielvalsts statusa atdzimšanas simbolu, un tās atgriešana ir līdzeklis Krievijas sabiedrības konsolidācijai ap varas iestādēm. Naratīvs par "vēsturiskā taisnīguma atjaunošanu" tiek aktīvi popularizēts valsts līmenī un izmantots ne tikai iekšējā propagandā, bet arī diplomātijā. Šī retorika ir veidojusi pamatu Krievijas ārpolitiskās pozicionēšanas stratēģijai kā tā dēvētās "krievu pasaules" aizstāvei, ko Krievijas varas iestādes popularizē kopš 2000. gadu sākuma.³³⁹

³³³ The Times of Israel (2018) Russia to deploy new S-400 missiles in Crimea amid sky-high tensions URL: <https://www.timesofisrael.com/russia-to-deploy-new-s-400-missiles-in-crimea-amid-sky-high-tensions/>

³³⁴ Дві третини боездатних підводних човнів Чорноморського флоту Росії перебувають у морі (+фото) URL:

<https://ua.krymr.com/a/news-krym-sevastopol-dvi-tretyny-pidvodnykh-chovniv-chornomorskoho-flotu-rosii/31862043.html>

³³⁵ Radio svoboda (2022) Берегові ракетні комплекси «Бал» та «Бастіон» біля Феодосії на супутникових знімках URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-feodosiya-krym-ppo/32170804.html>

³³⁶ Topwar (2018) Defense Ministry finishes modernization of the Belbek airfield in the Crimea URL: <https://en.topwar.ru/145627-minoborony-zakanchivaet-modernizaciju-ajerodroma-balbek-v-krymu.html>

³³⁷ ForPost (2017) На Черноморском флоте развернули сверхмощный комплекс РЭБ "Мурманск-БН" URL: <https://sevastopol.su/news/na-chernomorskom-flote-razvernuli-sverhmoshchnyy-kompleks-reb-murmansk-bn>

³³⁸ Romania hosts NATO Allies for major Black Sea exercise URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154386.htm

³³⁹ Neimark, M. (2015) Russian world and geopolitics Post-Soviet Issues. (78-100. pp)

Šīs ideoloģiskās konstrukcijas pamatā ir ideja par vienotas kultūras un valodas telpas pastāvēšanu, kas apvieno krieviski runājošos pēcpadomju valstu iedzīvotājus vēsturiskā un civilizācijas kopienā.³⁴⁰ Saskaņā ar šo loģiku Krima kopā ar citiem reģioniem, kuros pārsvarā dzīvo krievvalodīgie iedzīvotāji, tiek uzskatīta nevis par neatkarīgas Ukrainas valsts daļu, bet gan par "dabisku" Krievijas kultūras un politiskās sfēras turpinājumu. Šīs koncepcijas īstenošana ir novedusi pie to pamatprincipu pārskatīšanas, uz kuriem balstījās pēckara un pēcpadomju Eiropas drošības arhitektūra, pirmkārt, robežu neaizskaramības princips un valstu suverenitātes ievērošana.

Bruņotais konflikts Donbasā, kas sākās 2014. gada pavasarī pēc Krimas aneksijas, bija Krievijas Federācijas militārās intervences Ukrainā nākamais posms. Sākotnēji konflikts bija lokalizēts Doneckas un Luhanskas apgabalos, un tam bija hibrīdkara raksturs.³⁴¹ Tajā pašā laikā konflikta ģeogrāfija palika salīdzinoši ierobežota, cīņām koncentrējoties gar saskares līniju tradicionāli krievvalodīgajos reģionos³⁴².

No ģeopolitiskā viedokļa bruņotais konflikts Donbasā ir kļuvis par efektīvu līdzekli, ar kura palīdzību Krievijas Federācija var izdarīt daudzlīmeņu spiedienu uz Ukrainu, neveicot tiešu un pilnvērtīgu iebrukumu pārējā tās teritorijā: atbalstot un kontrolējot pašpasludināto veidojumu (DTR un LTR) darbību, Maskava faktiski izveidoja kontrolējamu nestabilitātes centru Ukrainas austrumos, kas ļāva tai atrisināt vairākus stratēģiskus uzdevumus vienlaikus. Pirmkārt, ilgstošais konflikta stāvoklis kavēja Ukrainas eiroatlantiskās integrācijas procesus, jo aktīvas militārās fāzes un "iesaldētā konflikta" klātbūtne mazināja izredzes pievienoties NATO, kas balstās uz kolektīvās aizsardzības principu (5. pants).³⁴³ Otrkārt, konflikts ļāva Krievijai pastāvīgi radīt spiedienu uz Ukrainas ārpolitikas kursu, tostarp izmantojot diplomātiskos formātus (piemēram, Minskas vienošanās), kuros Maskava sevi pozicionēja kā starpnieci, nevis kā konflikta pusi.³⁴⁴ Šāda pieeja deva Krievijai iespēju uzspiest Ukrainai prasības par īpaša statusa piešķiršanu Donbasam, federalizāciju un decentralizāciju, kas varētu vājināt Ukrainas suverenitāti un iekšējo pārvaldi, radot apstākļus iestrādātai ietekmei uz valsts procesiem ar *proxy* struktūru palīdzību.³⁴⁵ Treškārt, bruņotas konfrontācijas karstās zonas

³⁴⁰ *Ibid.*

³⁴¹ Армія Inform (2023) Хронологія російсько-української війни: «гібридна» фаза (лютий 2014 — лютий 2022) URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/22/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-gibrydna-faza/>

³⁴² *Ibid.*

³⁴³ The North Atlantic Treaty URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm

³⁴⁴ Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод URL:

https://uk.wikisource.org/wiki/Комплекс_заходів_щодо_виконання_Мінських_угод

³⁴⁵ BBC (2014) едерализация Украины в вопросах и ответах URL:

https://www.bbc.com/russian/international/2014/04/140402_ukraine_federation_q_and_a

saglabāšanās Donbasā ļāva Krievijai izmantot konfliktu kā psiholoģiskā un informatīvā spiediena faktoru, veidojot "neveiksmīgas" valsts tēlu, tādējādi iedragājot uzticību Ukrainas institūcijām gan iekšpolitiski, gan starptautiski.³⁴⁶

Krievijas iebrukums Ukrainā 2022. gada 24. februārī iezīmēja kvalitatīvi jaunu posmu konflikta attīstībā, pārveidojot to no reģionālas konfrontācijas par plaša mēroga starpvalstu karu. Atšķirībā no 2014. gada notikumiem iebrukums aptvēra gandrīz visu Ukrainas teritoriju: triecieni tika veikti ne tikai valsts austrumu un dienvidu reģionos, bet arī centrālajos, ziemeļu un pat rietumu reģionos.³⁴⁷ Tas iezīmēja pāreju no konflikta, kas norisinājās tikai pierobežas zonās, uz pilnīgu militāri teritoriālu konfrontāciju. Svarīgs Krievijas mērķis bija izveidot stratēģisku kontroli pār dienvidu sauszemes koridoru, kas savieno Krievijas Federācijas teritoriju ar okupēto Krimu caur Zaporīžijas un Hersonas apgabalu teritorijām.³⁴⁸ Īpaša loma šajā sakarā bija tādiem būtiskiem transporta mezgliem kā Mariupole, Melitopole un Izjuma. To sagrābšana ļāva ne tikai nodrošināt okupēto teritoriju loģistikas savienojamību, bet arī faktiski bloķēt Ukrainas piekļuvi Azovas jūrai, nodarot nopietnu kaitējumu tās ārējās tirdzniecības infrastruktūrai.

Pilna mēroga iebrukuma laikā Krievijas militārās prioritātes galvenokārt bija vērstas uz Ukrainas austrumu reģioniem, kur ievērojama daļa iedzīvotāju ir krievvalodīgie. Pretēji deklarētajiem paziņojumiem par krievvalodīgo iedzīvotāju "aizsardzību", tieši šīs teritorijas tika pakļautas vissmagākajiem triecieniem un postījumiem: kauju rezultātā tika bojāti gan stratēģiski rūpnieciskie kompleksi, gan civilā infrastruktūra, tostarp dzīvojamās apbūves rajoni, administratīvās ēkas un kritiski svarīgi komunikāciju tīkli.³⁴⁹ Faktiski Ukrainas austrumu daļa — Doneckas, Luhanskas, Harkivas, daļēji Dņipropetrovskas un Zaporīžjas apgabali, ir nonākusi Krievijas kara mašīnas redzeslokā, izraisot plaša mēroga humāno katastrofu. Krievija mērķtiecīgi iznīcina šo reģionu ekonomisko un sociālo pamatu. Dzīves apstākļi šajos reģionos pasliktinās līdz kritiskam līmenim, kā rezultātā notiek masveida iedzīvotāju emigrācija. Ņemot vērā negatīvās demogrāfiskās tendences, vidējā un ilgtermiņā var prognozēt turpmāku iedzīvotāju skaita samazināšanos šajās teritorijās.

³⁴⁶ DISINFO: The Kyiv regime turned Ukraine into failed state URL:

<https://euvsdisinfo.eu/report/the-kyiv-regime-turned-ukraine-into-failed-state/>

³⁴⁷ DW (2022) Війська РФ завдали за день два ракетних удари по Львову URL:

<https://www.dw.com/uk/viiska-rf-zavdaly-za-den-dva-raketnykh-udary-po-lvovu/a-61270391>

³⁴⁸ BBC (2022) Захват юга Украины - новая концепция вторжения или версия одного генерала? URL:

<https://www.bbc.com/russian/news-61182205>

³⁴⁹ Zaxid.net (2022) Як російська армія знищує українські міста. Фото до та після URL:

https://zaxid.net/yak_rosiyska_armiya_znishhuje_ukrayinski_mista_foto_do_ta_pislya_n1537467

D. Trampa ievēlēšana ASV prezidenta amatā 2024. gada novembrī iezīmēja vektoru maiņu Vašingtonas ārpolitikas stratēģijā attiecībā uz bruņoto konfliktu starp Krievijas Federāciju un Ukrainu.³⁵⁰ Jau 2025. gada februārī D. Tramps uzsāka tiešu komunikāciju ar V. Putinu, kā rezultātā tika paziņots par jauna sarunu procesa posma uzsākšanu.³⁵¹ Tomēr šo iniciatīvu vienpusējais raksturs radīja bažas Eiropas Savienības vadošajās valstīs, kas notiekošo uztvēra kā savas lomas marginalizāciju miera procesā, reaģējot uz izslēgšanu no divpusējā formāta, tika institucionalizēta Weimar+ koalīcija, kurā ietilpa Francija, Vācija, Polija, Apvienotā Karaliste, Itālija, Spānija un Eiropas Komisija.³⁵²

2025. gada 28. februārī Vašingtonā notika pārrunas starp D. Trampu un V. Zelenski.³⁵³ Tikšanās laikā ASV puse uzsvēra, ka ir nekavējoties jāievieš pamiers, un apsūdzēja Ukrainu miera iniciatīvu sabotāžā, savukārt V. Zelenskis par prioritāti izvirzīja institucionālās drošības garantijas kā priekšnoteikumu jebkuras vienošanās parakstīšanai.³⁵⁴ Sarunas noslēdzās, nepanākot juridiski saistošas vienošanās, un ASV administrācija nolēma uz laiku pārtraukt militāro atbalstu Ukrainai.³⁵⁵

Saskaņā ar plašsaziņas līdzekļos noplūdušo informāciju ASV sarunvedēji izvirzīja ideju par teritoriālu kompromisu, kas paredzētu *de iure* atzīt KF veikto Krimas pussalas aneksiju.³⁵⁶

2025. gada 16. maijā Stambulā ar Turcijas starpniecību notika pirmās tiešās sarunas starp Krievijas Federācijas un Ukrainas delegācijām kopš 2022. gada pavasara.³⁵⁷ Sarunas ilga

³⁵⁰ NY Times (2024) Presidential Election Results: Trump Wins URL:

<https://www.nytimes.com/interactive/2024/11/05/us/elections/results-president.html>

³⁵¹ CNN (2025) After Putin call, Trump says negotiations to end Ukraine war will start 'immediately' URL:

<https://edition.cnn.com/2025/02/12/politics/putin-trump-phone-call>

³⁵² The Guardian (2025) No lasting peace in Ukraine without European role in talks, leaders say after

Trump-Putin call URL:

<https://www.theguardian.com/world/2025/feb/13/donald-trump-vladimir-putin-ukraine-russia-war-meeting-european-leaders>

³⁵³ LSM.lv (2025) Daļa no Vašingtonas stratēģijas – Tramps skaidro publisko strīdu februārī ar Zelenski Ovalajā kabinetā URL:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/18.03.2025-dala-no-vasingtonas-strategijas-tramps-skaidro-publisko-stri-du-februari-ar-zelenski-ovalaja-kabineta.a591933/>

³⁵⁴ *Ibid.*

³⁵⁵ The Guardian (2025) This article is more than 2 months old US suspends all military aid to Ukraine in wake of Trump-Zelensky row URL:

<https://www.theguardian.com/world/2025/mar/04/us-military-aid-ukraine-pause-trump-zelensky-updates>

³⁵⁶ Dsnews.ua (2025) Идея признать Крым российским "пришла" Виткоффу после визита в Москву, — СМИ URL:

<https://www.dsnews.ua/world/ideya-viznati-krim-rosiyskim-priyshla-vitkoffu-pislya-vizitu-v-moskvu-zmi-23042025-520769>

³⁵⁷ LSM.ua (2025) Stambulā notikušas Ukrainas un Krievijas sarunas, Kremlis izvirzījis ukraiņiem nepieņemamas prasības URL:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/16.05.2025-stambula-notikusas-ukrainas-un-krievijas-sarunas-kremlis-izvirzijas-ukrainai-nepienemamas-prasibas.a599325/>

aptuveni divas stundas un noslēdzās bez pamiera nolīguma parakstīšanas, vienīgais fiksētais rezultāts bija vienošanās par plaša mēroga savstarpēju karagūstekņu apmaiņu saskaņā ar formulu "1000 pret 1000", kas tomēr neietekmē konflikta stratēģiskos parametrus.³⁵⁸ Kā liecina avoti diplomātiskajās aprindās un aģentūras Bloomberg informācija, Krievijas puse prezidenta padomnieka V. Medinska vadībā izvirzīja vairākus ultimātīvus nosacījumus, tostarp:

- Ukrainas ārpus alianses (neitrālās) valsts statusa nostiprināšana, kas *de facto* izslēdz iespēju kļūt par NATO dalībvalsti un izvietot ārvalstu militāros kontingentus un līdzekļus,
- juridiska atteikšanās no reparācijas prasībām, kas nosaka KF atbildību par agresijas rezultātā nodarītajiem postījumiem,
- KF suverenitātes starptautiski juridiska atzīšana pār anektētajām teritorijām, tostarp Krimu, kā arī daļēji okupētajiem Doneckas, Luhanskas, Hersonas un Zaporožjes apgabaliem, neskatoties uz to, ka tās netiek pilnībā kontrolētas (Turklāt Maskava prasa, lai Ukrainas bruņotie spēki pilnībā atkāpjas no attiecīgajām teritorijām, nodod tās KF jurisdikcijā).³⁵⁹

Faktiski šāda retorika un sarunu stils tieši liecina par Krievijas politiskās elites vēlmi "atraut" no Ukrainas pēc iespējas vairāk, kamēr pastāv iespēja.

Tādējādi ģeopolitikai ir būtiska nozīme Ukrainas un Krievijas attiecībās. Lielas kodolvalsts klātbūtne ar imperiālu sentimentu tuvumā nozīmē pastāvīgus draudus Ukrainai. Faktisku Krievijas Federācijas sabrukumu var uzskatīt par vienu no nedaudzajiem veidiem, kā novērst šos draudus. Decentralizācija un fragmentācija valstī, kas gadu desmitiem ir īstenojusi revanšistisku politiku, provizoriski varētu vājināt tās agresijas un ekspansijas spēju. Krievijas sadalīšanās vairākās mazākās, etniski un politiski neviendabīgās valstīs ne tikai komplicēs ārpolitisko ambīciju koordināciju, bet arī izraisīs resursu pārdali un šo vienību iekšpolitikas prioritāšu maiņu — no ārējās ekspansijas uz iekšējo problēmu risināšanu. Bez centralizēta autoritāra kodola var ievērojami samazināties liela mēroga konfliktu iespējamība pēcpadomju telpā kopumā.

³⁵⁸ Jauns.lv (2025) Nākamnedēļ iespējama liela Ukrainas un Krievijas karagūstekņu apmaiņa - "1000 pret 1000" URL:

<https://jauns.lv/raksts/arzemes/654959-nakamnedel-iespejama-liela-ukrainas-un-krievijas-karagusteknu-apmaina-1000-pret-1000>

³⁵⁹ Moscow Times (2025) Россия на переговорах в Стамбуле потребовала международного признания аннексии Крыма и четырех областей Украины URL:

<https://www.moscowtimes.ru/2025/05/17/tramp-napomnil-o-problemah-v-rossiiskoi-ekonomike-i-prigrozil-putin-u-novimi-sanktsiyami-a163617>

4. POLIJAS UN KRIEVIJAS POZĪCIJU SALĪDZINOŠĀ ANALĪZE

4.1. Polijas un Krievijas amatpersonu retorika

Amatpersonu retorikai ir būtiska nozīme sabiedriskās domas veidošanā, notikumu interpretācijā, kā arī valsts politikas ievirzē. Valsts amatpersonu teiktais nereti iegūst signāla spēku gan attiecībā uz iedzīvotājiem, gan starptautiskajiem partneriem. Retorika veido politisko darba kārtību, nosaka noteiktu jautājumu apspriešanas ietvaru un definē pieņemamas un sagaidāmas uzvedības robežas. Spilgts retorikas nozīmes piemērs ir Polijas un Krievijas Federācijas augstāko amatpersonu atšķirīgās nostājas un izteikumi attiecībā uz Ukrainas robežām un Ukrainu kopumā.

Kā tika minēts iepriekš, robežu atzīšanas jautājums starp Poliju un Ukrainu tika pilnībā atrisināts pēc Padomju Savienības sabrukuma un Ukrainas neatkarības iegūšanas 1991. gadā (1992. gada 18. maija Līgums par labām kaimiņattiecībām, draudzību un sadarbību, kurā puses oficiāli atzina esošās robežas un apņēmas tās ievērot).³⁶⁰ Tādējādi jautājums par Polijas un Ukrainas teritoriālo raksturu vai robežu pārskatīšanu oficiālā līmenī vairs netika izvirzīts.

Tajā pašā laikā Polijas politiskajā diskursā Ukrainas jautājums aizvien vairāk tiek skatīts caur tās Eiropas integrācijas prizmu, tostarp tās iespējamo pievienošanos Eiropas Savienībai (kas daļai Polijas elites nozīmē arī vēsturisko jautājumu pārvērtēšanu, tomēr praktiski tas nozīmē, ka līdz ar Ukrainas pievienošanos ES fiziskā robeža ar Poliju vairs nepastāvēs, t. i., šādā modelī visas vēsturiski jutīgās teritorijas tiek iekļautas vienā pārnacionālā telpā). Tieši šajā kontekstā ir jākonstatē vairāku Polijas politiķu un sabiedrībā ietekmīgu personu atturīgāki un dažkārt pat kritiskāki vērtējumi.

Polijas partijas "Likums un taisnīgums" līderis J. Kačiņskis, 2010. gadā mirušā prezidenta L. Kačiņska dvīņubrālis, vairākkārt kritizējis Ukrainas vēstures politiku, pievēršoties Ukrainas nemirnieku armijas un S. Banderas slavināšanas problemātikai. Intervijā *Radio Rzeszów* 2017. gada 30. janvārī J. Kačiņskis sacīja, ka "Polijas un Ukrainas attiecības šodien ir apšaubāmas".³⁶¹

³⁶⁰ Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text

³⁶¹ Eurointegration (2017) Майбутнє відносин України та Польщі "під питанням" через історію – Качинський URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/30/7060876/>

Pēc viņa domām, turpmākā divpusējo attiecību attīstība ir atkarīga no tā, kādu nostāju Ukraina ieņems savas vēstures interpretācijā: "Vēl nav zināms, vai Ukraina ieņems nostāju, kas Polijā tiek uzskatīta par nepieņemamu; vai tā savu vēsturisko leģitimitāciju balstīs uz Ukrainas nemiernieku armijas, organizācijas, kas pastrādāja noziegumus pret poļiem, tradīcijām, vai arī novērsīsies no šī ceļa".³⁶² Turpinot šo tēmu, 2017. gada 6. februārī intervijā Polijas izdevumam *Do Rzeczy* viņš atkal asi izteicās par Ukrainas atmiņas politiku, paziņojot, ka S. Banderas glorifikācija varētu kļūt par šķērslī Ukrainas ceļā uz Eiropas integrāciju: "Mēs nevaram gadiem ilgi piekrist tam, ka Ukrainā tiek kultivēti cilvēki, kas pastrādāja genocīdu pret poļiem," paziņoja viņš, piebilstot, ka, viņaprāt, "ukraiņi ir pārspējuši vāciešus nežēlībā pret poļiem".³⁶³ J. Kačiņskis arī atklāja detaļas par savām sarunām ar toreizējo Ukrainas prezidentu P. Porošenko: "Es skaidri pateicu prezidenta Porošenko kungam, ka viņi ar Banderu Eiropā neieies. Šis jautājums man ir skaidrs, mēs jau esam izrādījuši lielu pacietību, bet visam ir robežas".³⁶⁴

Tomēr vēlāk J. Kačiņskis arvien vairāk pievērsās stratēģiskajiem izaicinājumiem, ar ko Polija saskaras un kas ir atkarīgi no Ukrainas labklājības: 2022. gada 22. februārī viņš uzsvēra, ka Polijas drošība un Ukrainas glābšana ir ne tikai morāls pienākums, bet arī reģiona pamatinteresu jautājums.³⁶⁵ Pēc viņa domām, runa ir par nepieciešamību veidot reālas alianses uz bruņoto spēku bāzes un būtiski stiprināt Polijas armiju: "Šādi ir laiki — tādas ir vajadzības. Mūsu pienākums ir uz tām reaģēt. Polijai ir jābūt drošai. Ukraina ir jāglābj".³⁶⁶

Pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā 2022. gadā Ukrainas amatpersonu retorika arī kļuva vēl vairāk draudzīgākā Polijai — Ukrainas prezidents V. Zelenskis 2023. gada 6. aprīlī devās oficiālā vizītē uz Poliju, pēc kuras viņš publicēja ierakstu, kurā uzsvēra, ka: "Nākotnē starp mūsu tautām nebūs nekādu robežu: politisku, ekonomisku un, kas ir ļoti svarīgi, vēsturisku".³⁶⁷

³⁶² *Ibid.*

³⁶³ Eurointegration (2017) Україна з Бандерою до Європи не увійде – Качинський URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/02/6/7061227/>

³⁶⁴ *Ibid.*

³⁶⁵ Poskie Radio (2022) Ярослав Качинський: Польща має бути у безпеці, а Україна врятована URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/artykul/2906764,ярослав-качинський-польща-має-бути-у-безпеці-а-україна-врятована>

³⁶⁶ *Ibid.*

³⁶⁷ УНІАН (2023) Зеленський у Польщі: У майбутньому між нашими народами не буде жодних кордонів URL: <https://www.unian.ua/world/zelenskiy-u-polshchu-u-maybutnomu-mizh-nashimi-narodami-ne-bude-zhodnih-kor-doniv-12206508.html>

Polijas prezidents A. Duda 2024. gada 11. novembrī paziņoja, ka Ukrainai jāatgriežas pie robežām, kādas tai bija pirms Krievijas iebrukuma: "Mēs pieprasām absolūtu cieņu pret visu valstu neatkarību, suverenitāti un teritoriālo integritāti, kā to darām šodien — pirmkārt un galvenokārt pret Ukrainu, kurai jāatgriežas pie robežām, kādas tās bija pirms Krievijas iebrukuma. Ne tikai 2022. gada robežas, bet arī sākotnējās 2014. gada robežas. To prasa drošība, pasaules kārtība, kā arī spēks un cieņa pret starptautiskajām tiesībām."³⁶⁸

Krievijas amatpersonas savos paziņojumos ir daudz stingrākas. Krievijas politiķu viedokļu attīstību par Ukrainas robežām un valstiskumu var viegli izsekot līdz 1991. gadam.

Līdz ar V. Putina nākšanu pie varas 2000. gadā Krievija pamazām sāka uztvert Ukrainu kā ekskluzīvu ģeopolitiskās ietekmes zonu. Jau pirmajos Krievijas vadības publiskajos paziņojumos tika uzsvērti Krievijas un Ukrainas tautu "vēsturiskā un kultūras vienotība".

2003. gadā strīds par Tuzlas salu bija pirmais nopietnais signāls, kas liecināja par iepriekšējās partnerības pārskatīšanu.³⁶⁹ Tuzla ir neliela smilšaina sala Kerčas šaurumā, kas pēc PSRS sabrukuma nonāca Ukrainas jurisdikcijā (kā daļa no Krimas Autonomās Republikas). Krievija 2003. gadā, nekonsultējoties ar Ukrainas pusi, uzsāka dambja būvniecību no Tamanas pussalas Tuzlas virzienā, tās būvniecība bija sava veida politisks tests jaunajai Ukrainas valdībai (tolaik prezidents bija L. Kučma), lai novērtētu tās reakciju.³⁷⁰ Ukraina uztvēra Krievijas rīcību kā robežas pārkāpumu un mobilizēja pierobežas spēkus, konflikts bija uz bruņotas sadursmes robežas, taču puses galu galā vienojās pārtraukt dambja būvniecību dažus simtus metru no salas.³⁷¹

Pēc Oranžās revolūcijas 2004. gadā Kremļa retorika ievērojami saasinājās. Lai gan V. Putins oficiāli atzina V. Jušenko uzvaru, turpmākajos mēnešos viņš vairākkārt skaidri norādīja, ka Oranžo revolūciju uzskata par Rietumu polittehnologu un nevalstisko

³⁶⁸ Pap (2024) Президент Польши заявил, что Украина должна вернуться к своим границам, которые были до российского вторжения URL: <https://www.pap.pl/ru/russian/news/prezident-polshi-zayavil-chto-ukraina-dolzha-vernutsya-k-svoim-granicam-kotorye-byli>

³⁶⁹ Diena.lv (2003) Strīds par salu kaitē Ukrainas un Krievijas attiecībām URL: <https://www.diena.lv/raksts/pasaule/krievija/strids-par-salu-kaite-ukrainas-un-krievijas-attiecibam-11816617>

³⁷⁰ Lessons from Russia's First Assault on Ukraine: 20 Years Since Tuzla URL: <https://cepa.org/article/lessons-from-russias-first-assault-on-ukraine-20-years-since-tuzla/>

³⁷¹ 20 years since Russian-Ukrainian Tuzla Island conflict URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/20-years-since-russian-ukrainian-tuzla-island-conflict/>

organizāciju darba rezultātu, izmantojot tā dēvētās "krāsainās revolūcijas" kā ģeopolitiskā spiediena līdzekli.³⁷²

Vēlāk, 2007. gadā, savā Minhenes runā V. Putins tieši apsūdzēja Rietumus par iejaukšanos citu valstu iekšējās lietās: "Mēs redzam pieaugošu starptautisko tiesību pamatprincipu neievērošanu. Turklāt dažas normas, faktiski gandrīz visa vienas valsts tiesību sistēma, pirmkārt, protams, ASV, ir pārkāpusi savas nacionālās robežas visās jomās: ekonomikā, politikā un humanitārajā jomā tiek uzspiesta citām valstīm. Kurš gan to vēlētos? Kam tas patiks?"³⁷³ Atsauce uz "tiesiskas sistēmas uzspiešanu" bija acīmredzams aizrādījums jaunajai prietumnieciskajai elitei, galvenokārt Kijivā.

V. Putina paziņojums, ka "Ukraina pat nav valsts" un "dažas tās teritorijas ir Krievijas dāvana", bija pagrieziena punkts Krievijas ārpolitikas retorikas evolūcijā attiecībā uz Ukrainu.³⁷⁴ Tas notika 2008. gada aprīlī NATO–Krievijas padomes slēgtā sēdē Bukarestes samita laikā.³⁷⁵ V. Putins asi noreagēja uz diskusiju par Ukrainas iespējamo iestāšanos NATO. Uzrunājot toreizējo ASV prezidentu Dž. Bušu, viņš sacīja: "Jūs saprotat, Džordž, ka Ukraina pat nav valsts! Kas ir Ukraina? Daļa tās teritorijas ir Austrumeiropa, un daļa, un ievērojama daļa, ir mūsu dāvana!"³⁷⁶ Saskaņā ar avota sniegto informāciju V. Putins arī atklāti norādīja, ka gadījumā, ja Ukraina joprojām tiks uzņemta NATO, tā "pārstās pastāvēt kā valsts".³⁷⁷

Tajā pašā 2008. gadā sākās karš Gruzijā un Krievija atzina Abhāzijas un Dienvidosētijas neatkarību — precedents tiešai intervencei pēcpadomju telpā.³⁷⁸ Neilgi pēc Krievijas un Gruzijas kara V. Putins sniedza interviju Vācijas televīzijas kanālam ARD. Ņemot vērā starptautisko satraukumu par Krievijas rīcību Gruzijā, žurnālists uzdeva V. Putinam tiešu jautājumu par līdzīgu soļu iespējamību attiecībā uz Ukrainu, jo īpaši Krimu. Atbildē V. Putins nepārprotami paziņoja, ka Krievija atzīst Ukrainas, tostarp Krimas, teritoriālo integritāti: "Krima nav strīdīga teritorija, tur nebija etniskā konflikta, atšķirībā no

³⁷² TVNET.lv (2024) "Оранжевая угроза": как Путин посмотрел в украинское зеркало и испугался цветной революции в России URL: <https://rus.tvnet.lv/8142678/oranzhevaya-ugroza-kak-putin-posmotrel-v-ukrainskoe-zerkalo-i-ispugalsya-cvetnoy-revolyucii-v-rossii>

³⁷³ Речь Путина в Мюнхене (2007) URL: [https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_\(2007\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_(2007))

³⁷⁴ Georgian Today (2023) The NATO Bucharest Summit – 15 Years On URL: <https://georgiatoday.ge/the-nato-bucharest-summit-15-years-on>

³⁷⁵ *Ibid.*

³⁷⁶ Путин - Бушу: "Украина - это не государство" URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/news/2008/04/7/4437118/>

³⁷⁷ *Ibid.*

³⁷⁸ The 2008 Russo-Georgian War: Putin's green light URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/>

Dienvidosestijas un Gruzijas konflikta. Krievija jau sen ir atzinusi tagadējās Ukrainas robežas."³⁷⁹

Līdz 2014. gada februāra beigām Krievijas oficiālā nostāja bija Ukrainas teritoriālās integritātes atzīšana, ieskaitot Krimu. V. Putins nebija publiski paziņojis par savu nodomu mainīt pussalas statusu. Turklāt, kā tika minēts iepriekš, Krievija joprojām bija Budapeštas memoranda līgumslēdzēja puse. Tomēr 2014. gada februāra beigās un marta sākumā situācija sāka strauji mainīties. KF Federācijas Padome 1. martā piešķīra prezidentam tiesības izmantot Ukrainas teritorijā Krievijas bruņotos spēkus.³⁸⁰ Preses konferencē 4. martā Putins noliedza Krievijas bruņoto spēku iesaisti Krimas notikumos, apgalvojot, ka pussalā darbojas "vietējās paš aizsardzības vienības".³⁸¹ Tomēr vēlāk viņš atzina, ka Krievijas karavīri patiešām nodrošināja tā saukto "referendumu" 2014. gada 16. martā, kura rezultātā Krievija paziņoja par pussalas aneksiju.³⁸² Jau 2014. gada 18. martā Kremlī tika parakstīts līgums par Krimas un Sevastopoles inkorporāciju Krievijas Federācijā, savukārt savā runā Federālajā asamblejā V. Putins paziņoja, ka Krīma "vienmēr ir bijusi un paliek neatņemama Krievijas sastāvdaļa" un ka Krievija, pēc viņa vārdiem, "neanektēja Krimu, bet atjaunoja vēsturisko taisnīgumu".³⁸³ Tādējādi kopš 2014. gada marta Krievijas nostāja attiecībā uz Ukrainas starptautiski atzītajām robežām ir radikāli mainījusies: no formālas atzīšanas un teritoriālās integritātes ievērošanas līdz Ukrainas teritorijas tiešai aneksijai.

Vienlaikus ir mainījusies arī Kremļa retorika attiecībā uz Ukrainas austrumu reģioniem. Lai gan Krievijas vadība publiski noliedza savu bruņoto spēku klātbūtni Doneckas un Luhanskas apgabalos, kopš 2014. gada aktīvi tiek propagandēta ideja par "iekšējo konfliktu" Ukrainā, kurā Krievija it kā nav iesaistīta. 2014. gada 4. jūnijā intervijā Francijas televīzijas kanālam TF1 V. Putins paziņoja: "Dienvidaustrumu Ukrainā nebija un nav Krievijas armijas vienību vai militāro instruktoru".³⁸⁴

³⁷⁹ Youtube / Путин: "Крым - это Украина" Фрагмент интервью ARD (2008) URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=d2W2UZuv8vg>

³⁸⁰ LA.lv (2014) Krievijas parlaments atļauj Putinam izmantot Ukrainā armiju URL:

<https://www.la.lv/krievijas-parlamenta-atlauj-putinam-izmantot-ukraina-armiju?replytocom=1589518>

³⁸¹ ZN.ua (2014) Путин заявил, что в Крыму действуют не российские войска, а местные силы самообороны URL:

https://zn.ua/POLITICS/putin-zayavil-cto-v-krymu-deystvuyut-ne-rossiyskie-voyska-a-mestnye-sily-samooborony-140331_.html

³⁸² Meduza (2014) Публичное признание президента в отправке российских войск в Крым URL:

<https://www.youtube.com/watch?v=3w4LnR3bcQQ>

³⁸³ Kremlin.ru (2014) Обращение Президента Российской Федерации URL:

kremlin.ru/events/president/news/20603

³⁸⁴ 1kr.ua (2014) Никаких российских армейских подразделений или военных инструкторов на юго-востоке Украины не было и нет, - Путин URL: <https://1kr.ua/news-14507.html>

V. Putina runa 2022. gada 21. februārī kļuva par būtisku pavērsienu Krievijas un Ukrainas konflikta eskalācijā.³⁸⁵ Tajā viņš ne tikai pamatojis tā saukto "DTR" un "LTR" atzīšanu, bet arī izklāstīja savu vēsturisko un ideoloģisko versiju par Ukrainas izcelsmi, tieši apšaubot tās kā suverēnas valsts leģitimitāti.³⁸⁶ Viņš apgalvoja, ka "mūsdienu Ukrainu pilnībā radīja Krievija, precīzāk, boļševistiskā, komunistiskā Krievija", tādējādi atbildību par Ukrainas valstiskuma pastāvēšanu uzliekot PSRS vadībai un personīgi V. Ļeņinam.³⁸⁷ Viņš raksturoja boļševiku politiku kā destruktīvu attiecībā pret vēsturisko Krieviju un puda viedokli, ka Ukraina tās pašreizējā veidolā ir šīs kļūdainās nacionālās politikas rezultāts, kas tika īstenota pēc 1917. gada.³⁸⁸ Savā runā V. Putins Ukrainu arī raksturoja kā mākslīgu, nestabilu projektu, kuram trūkst patiesas vēsturiskas, kultūras un politiskas identitātes, apgalvojot, ka Ukraina sākotnēji bija neatņemama Krievijas sastāvdaļa un ka tās neatkarība ir nevis dabiskas attīstības, bet gan politiskas manipulācijas rezultāts.³⁸⁹

2024. gada 8. novembrī "Valdai" diskusiju kluba ikgadējā sanāksmē Sočos V. Putins nāca klajā ar paziņojumu, kas faktiski nozīmē, ka viņš atzīst Ukrainas teritoriālās integritātes pārkāpumu, viņš sacīja, ka Krievija ir atzinusi Ukrainas robežas 1991. gada robežās tikai ar nosacījumu, ka Ukrainai būs neitrāls statuss: "Mēs vienmēr esam atzinuši Ukrainu robežās līgumu ietvaros pēc PSRS sabrukuma. Taču deklarācijā ir arī noteikts, ka Ukraina ir neitrāla valsts. Tas bija pamats, uz kura pamatojoties mēs atzinām robežas. Ukrainas vadība mainīja savu nostāju un nolēma pievienoties NATO. Un tas nav tas, kam mēs piekritām".³⁹⁰

2025. gada 10. maijā V. Putins atkal uzstājās "Valdai" plenārsēdē, kurā pievērsās abu valstu robežas nākotnei, norādot, ka robeža starp Krieviju un Ukrainu būs atkarīga no tālākās attīstības un attiecīgajās teritorijās dzīvojošo iedzīvotāju gribas.³⁹¹ Pēc V. Putina domām, runa ir par "suverēniem cilvēku lēmumiem, kuri dzīvo noteiktās teritorijās un kuras mēs saucam par mūsu vēsturiskajām teritorijām".³⁹²

³⁸⁵ Tvnet.lv (2023) Владимир Путин выступил с посланием Федеральному собранию. Главное URL: <https://rus.tvnet.lv/7717156/video-vladimir-putin-vystupil-s-poslaniem-federalnomu-sobraniyu-glavnoe>

³⁸⁶ BBC (2022) Путин в телеобращении к России объявил о признании ДНР и ЛНР URL: <https://www.bbc.com/russian/news-60466414>

³⁸⁷ *Ibid.*

³⁸⁸ *Ibid.*

³⁸⁹ *Ibid.*

³⁹⁰ Glavcom.ua (2024) Путін зробив нову цинічну заяву про кордони України URL:

<https://glavcom.ua/world/world-politics/putin-rozpoviv-pro-novi-kordoni-ukrajini-1030261.html>

³⁹¹ Aa.tr (2024) Путин: границы Украины с РФ будут зависеть от динамики происходящих событий URL:

<https://www.aa.com.tr/tu/politika/putin-granicy-ukrainy-s-rf-budut-zaviset-ot-dinamiki-proisxozhazhix-sobytij/3388036>

³⁹² *Ibid.*

Līdzās V. Putinam arī vairākas citas augsta ranga Krievijas amatpersonas ir tieši vai netieši izteikušās, apšaubot Ukrainas starptautiski atzītās robežas. Krievijas ārlietu ministrs S. Lavrovs ir vairākkārt paziņojis, ka nav iespējama to teritoriju atgriešanās, kas Krievijas kontrolē nonākušas militāru darbību un organizētu referendumu rezultātā, viņš uzsvēra, ka ir jāatzīst "jaunā realitāte", kas nozīmē Ukrainas robežu maiņu.³⁹³ D. Medvedevs, Krievijas Drošības padomes priekšsēdētāja vietnieks un bijušais valsts prezidents, kopš 2022. gada vairākos publiskos paziņojumos ir apgalvojis, ka esošais Ukrainas valstiskums ir apšaubāms, viņš ir paudis viedokli, ka Ukraina kā valsts varētu zaudēt savu teritoriālo identitāti vai pilnībā pazust no pasaules politiskās kartes.³⁹⁴ Savukārt Krievijas Ārējās izlūkošanas dienesta direktors S. Nariškins savās runās, īpaši pirms pašpasludināto republiku (LTR un DTR) atzīšanas 2022. gadā, uzsvēra nepieciešamību ņemt vērā vēsturiskos faktorus un "tautas gribu", nosakot valsts robežas, tādējādi atbalstot to pārskatīšanu.³⁹⁵ Ārlietu ministrijas preses pārstāve M. Zaharova regulāri apgalvoja, ka Ukraina ir zaudējusi suverenitāti un ka tās robežas ir Rietumu ārpolitisko manipulāciju rezultāts.³⁹⁶

Tādējādi Polijas un Krievijas Federācijas oficiālo pārstāvju retorika Ukrainas suverenitātes un teritoriālās integritātes jautājumā liecina par fundamentāli atšķirīgām pieejām, kas atspoguļo to vēsturisko, stratēģisko (ģeopolitisko) un ideoloģisko attieksmi. Šīs atšķirības var izsekot gan galveno tēžu formulējumos, gan to attīstībā pēdējo desmitgažu laikā.

Polijas nostāju raksturo gan atbalsts Ukrainas teritoriālajai integritātei, gan nosacīta kritika par atsevišķiem Ukrainas iekšpolitikas aspektiem. Kopš 90. gadu sākuma Polijas oficiālajos paziņojumos ir konsekventi uzsvērtā Ukrainas robežu neaizskaramība starptautisko tiesību normu ietvaros, šāda pieeja tika nostiprināta divpusējos līgumos. Pēc 2014. gada uz Krievijas īstenotās Krimas aneksijas fona Polijas retorikā pastiprināti tika uzsvērtā Ukrainas integrācija eiroatlantiskajās struktūrās, kas tika interpretēta kā stabilitātes garantija Austrumeiropā.

³⁹³ The Moscow Times (2025) «Это решенный вопрос». Лавров заявил об отказе России обсуждать принадлежность Крыма в рамках сделки по Украине URL: <https://www.moscowtimes.ru/2025/04/27/eto-reshennii-vopros-lavrov-zayavil-obotkaze-rossii-obsuzhdat-prinadlezhnost-krima-vramkah-sdelki-poukraine-a162186>

³⁹⁴ ТАСС (2025) Медведев: Украина не соответствует признакам суверенного государства URL: <https://tass.ru/politika/23996597>

³⁹⁵ Vedomosti (2022) Что члены Совета безопасности говорили о признании ДНР и ЛНР URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/02/21/910332-priznanii-dnr-lnr?>

³⁹⁶ Vedomosti (2025) Захарова обвинила Запад в обострении ситуации на Украине URL: <https://www.vedomosti.ru/politics/news/2025/05/16/1110723-zaharova-obvinila-zapad>

Kritiskas piezīmes poļu diskursā, galvenokārt attiecībā uz atsevišķu vēsturisku personību un organizāciju, kas saistītas ar 20. gadsimta etniskajiem konfliktiem, glorificēšanu, neizvērsās par prasībām pārskatīt robežas. Gluži pretēji, pēc Krievijas pilnvērtīga iebrukuma 2022. gadā Polijas iestādes pastiprināja solidaritātes retoriku, norādot, ka nepieciešams Ukrainu atjaunot tās 1991. gada robežās, kas ir nosacījums visa reģiona drošībai. Tajā pašā laikā joprojām izskan aicinājumi Kijivai pārdomāt strīdīgās kopējās vēstures lappuses, kas tiek pozicionētas kā uzticības elements Eiropas partnerībā.

Krievijas retorika ir mainījusies no formālas Ukrainas neatkarības atzīšanas līdz pilnīgai tās subjektivitātes noliegšanai. Vēl pirms Eiromaidana notikumiem Krievijas varas pārstāvju runās sāk dominēt tēzes par Ukrainas valstiskuma "mākslīgumu". Pēc 2014. gada šī retorika pārauga atklātā revizionismā: Krimas aneksija un atbalsts separātismam Donbasā tika attaisnots ar "pašnoteikšanās tiesībām" un "krievvalodīgo iedzīvotāju aizsardzību".

Līdz 2022. gadam Krievijas diskurss galu galā radikalizējās, uzsvāru liekot uz "vēsturiskās vienotības" koncepciju, kurā Ukraina tiek interpretēta kā 'Krievijas daļa, kurai atņemtas tiesības uz neatkarīgu ārpolitiku. Krievijas rīcība okupētajās teritorijās tiek leģitimizēta ar kvazileģālu procedūru ("referendumi") un "denacifikācijas" naratīva palīdzību, kura mērķis ir attaisnot politiskā režīma maiņu Kijivā. Mūsdienā Krievijas retorika atklāti noraida 1991. gada robežas, aizstājot tās ar 'jaunu realitāti, ko nosaka "vēsturiskais taisnīgums".

Galvenās atšķirības Polijas un Krievijas pieejā Ukrainas jautājumam izpaužas vairākos būtiskos aspektos. Polija kā leģitimitātes pamatu izmanto starptautiskās tiesības, uzsverot robežu neaizskaramību un Ukrainas neatņemamās tiesības uz paš aizsardzību. Turpretī Krievija paļaujas uz spēka loģiku un vēsturisko revizionismu, priekšroku dodot "spēka tiesībām", nevis ANO Statūtu principiem. Radikāli atšķiras arī priekšstati par Ukrainu. Polijas diskursā Ukraina tiek attēlota kā suverēns partneris, kura neatkarība un elastīgums veicina Eiropas drošību. Turpretī Krievijas naratīvs Ukrainu uzskata par mākslīgu vienību, kuras robežas un politiskais kurss ir jāsaskaņo ar Maskavas interesēm. Tajā pašā laikā, neraugoties uz agresīvo retoriku un rīcību, Maskava oficiāli turpina atzīt Ukrainu par suverēnu valsti gan *de jure*, gan *de facto*.

Arī abu valstu retorikas mērķi ir atšķirīgi: Polija cenšas institucionalizēt Ukrainas valstiskumu, īstenojot tās integrāciju ES un NATO, savukārt Krievija izmanto retoriku, lai grautu starptautisko kārtību un nostiprinātu kontroli pār tā saukto "ekskluzīvās ietekmes zonu". Attiecību ar abām kaimiņvalstīm salīdzinošā analīze atklāj strukturālas atšķirības: ja

Polijas un Ukrainas mijiedarbība pēc 1991. gada attīstījās saskaņā ar modeli "no konfrontācijas uz sadarbību", tad Krievijas un Ukrainas mijiedarbība attīstījās saskaņā ar paradigmu "no asimetriskas atkarības uz atklātu konfliktu".

4.2. Polijas un Krievijas sabiedriskās domas analīze Ukrainas robežu jautājumā

Kā aplūkots 1. nodaļā, valstu robežas nav tikai fiziskas līnijas kartē, bet arī sarežģītas sociokultūras un politiskās konstrukcijas, kam ir būtiska nozīme nacionālās identitātes veidošanā un sabiedrības apziņā. Tas var atšķirties atkarībā no nacionālā konteksta, izglītības līmeņa, plašsaziņas līdzekļu iedarbības un, kas ir svarīgi, no paaudžu atšķirībām. Mūsdienā Polijas un Krievijas iedzīvotāji atšķirīgi interpretē Ukrainas valsts robežu nozīmi.

Svarīgs elements ir ukrainofobija. Ukrainofobiju politikā izmanto kā līdzekli, lai leģitimizētu iekšpolitikas un ārpolitikas pasākumus, veidojot "ienaidnieka" tēlu. Saskaņā ar "Levada-Centr" 2014. gada maijā (jau pēc Krimas okupācijas) veiktās aptaujas datiem Krievijas iedzīvotāju attieksme pret Ukrainas valsti ir krasi pasliktinājusies: ja aprīlī 25 % respondentu attieksme pret Ukrainu bija negatīva, tad maijā šis rādītājs pieauga līdz 49 %.³⁹⁷ Tajā pašā laikā attieksme pret ukraiņiem kā tautu kopumā saglabājās pozitīva — 81% pauda simpātijas pret viņiem, bet tikai 12% atbildēja negatīvi.³⁹⁸ Lielākā daļa krievu (54%) atbalstīja ideju par draudzīgām attiecībām starp abām valstīm ar atvērtām robežām, bez vīzu un muitas kontroles, taču palielinājās arī slēgtu robežu atbalstītāju īpatsvars, kas sasniedza 28% (par 12% vairāk nekā iepriekšējā mēnesī).³⁹⁹

Ukraiņu filozofs S. Dacjuks savā rakstā "Krievijas karš pret Ukrainu: trīs komponenti" apgalvo, ka Krievijas oficiālās valsts propagandas līmenī veicinātā ukrainofobija ir sasniegusi tādus apmērus, ka nepieciešams šo jautājumu apspriest Apvienoto Nāciju Organizācijā.⁴⁰⁰ Viņš norāda, ka līdz 2014. gadam ukraiņu attieksme pret krieviem kopumā saglabājās pozitīva: aptuveni 90 % Ukrainas austrumu reģionu iedzīvotāju un aptuveni 60 % valsts rietumu daļas iedzīvotāju pauda draudzīgu attieksmi pret krieviem, savukārt vairāk nekā 50 % krievu jau bija negatīvi noskaņoti pret ukraiņiem, un šī tendence arvien pasliktinājās.⁴⁰¹ Dacjuks uzsver, ka ukrainofobija nebija reakcija uz rusofobiju, bet, gluži pretēji, radās Krievijas politiskās elites apzinātas izvēles rezultātā, kas ar plašsaziņas līdzekļu palīdzību

³⁹⁷ Levada-Centr (2014) Ситуация в Украине: оценки, ожидания, перспективы URL: <https://www.levada.ru/2014/05/30/situatsiya-v-ukraine-otsenki-ozhidaniya-perspektivy/>

³⁹⁸ *Ibid.*

³⁹⁹ *Ibid.*

⁴⁰⁰ Дациук, С. (2014) Война России против Украины: три составляющие URL:

https://ji-magazine.lviv.ua/anons2014/Datsyuk_Vojna_Rosii_protiv_Ukrainy_tri_sostavlyayuschiye.htm

⁴⁰¹ *Ibid.*

ieviesa šo attieksmi masu apziņā.⁴⁰² Kopš 2014. gada, viņaprāt, rusofobija Ukrainā sāka veidoties kā reakcija uz agresīvo ukrainofobiju no Krievijas puses.⁴⁰³

Ukrainas Galvenās izlūkošanas pārvaldes vadītājs K. Budanovs, uzstājoties forumā "Krievijas Federācijas genocīda prakse Ukrainā: no holodomora līdz Krievijas un Ukrainas karam" 2024. gada 22. novembrī, sacīja, ka Krievijas militārā un politiskā vadība mērķtiecīgi gatavojusies Ukrainas tautas genocīdam jau ilgi pirms iebrukuma.⁴⁰⁴ Viņš apgalvo, ka genocīds ir kļuvis ne tikai par Krievijas Federācijas oficiālo politiku, bet arī par no augšas uzspiestu sociālo pārliecību, kas ir pārņēmusi visu Krievijas sabiedrību.⁴⁰⁵

Pētnieks A. Šekovcovs uzskata, ka krievu ukrainofobija nav etnisks vai bioloģisks naidis, bet gan politiska un kultūras fobija, proti, tā ir vērsta pret ukraiņiem, kuri aizstāv savas tiesības uz atsevišķu politisku nāciju un neatkarīgu ārpolitikas attīstību.⁴⁰⁶ Krievu naratīvam lojālie "mazkrievi" neizraisa naidīgumu, savukārt ukraiņi, kas pretendē uz neatkarību, tiek represēti, aizbildinoties ar "denacifikāciju".⁴⁰⁷ Faktiski šī politika izpaudās ne tikai retorikā, bet arī darbos: jau pirmajās okupācijas dienās Krievijas armijas rīcībā bija saraksti ar aktīviem Ukrainas pilsoņiem, kuri tika arestēti vai nogalināti (jāatzīmē, ka par to vēl pirms uzbrukuma ziņoja amerikāņu puse).⁴⁰⁸ Īpaši zīmīga ir deportēto ukraiņu bērnu piespiedu pārkrievošanas prakse, ko var faktiski kvalificēt kā etniskās tīrīšanas elementu.⁴⁰⁹

2021. gadā V. Putina rakstā tika pausta tēze, ka Ukraina esot "Anti-Krievija" (*Анти-Россия*).⁴¹⁰ Šī ideja kļuva par priekšvēstnesi naratīvam, saskaņā ar kuru ukraiņu nācijas pastāvēšana tiek uztverta kā drauds pašas krievu identitātes pastāvēšanai. Kā norāda

⁴⁰² *Ibid.*

⁴⁰³ *Ibid.*

⁴⁰⁴ ГОРДОН (2024) До нового геноциду українців Росія готувалася задовго до повномасштабного вторгнення – Буданов URL: <https://gordonua.com/ukr/news/military-actions/do-novoho-henotsidu-ukrajintsiv-rosija-hotuvalasja-zadovho-do-povnomasshtabnoho-vtorhnennja-budanov-1725252.html>

⁴⁰⁵ *Ibid.*

⁴⁰⁶ Radio svoboda (2023) Проект "Анти-Украина" URL: <https://www.svoboda.org/a/proekt-anti-ukraina-/32686158.html>

⁴⁰⁷ *Ibid.*

⁴⁰⁸ NY Times (2022) U.S. says Russia has a list of Ukrainians to kill or detain after an invasion. URL: <https://www.nytimes.com/2022/02/20/world/europe/us-russia-ukraine-kill-list.html>

⁴⁰⁹ TVNET.lv (2024) Ukrainas bērnu nolaupīšana: Krievijas rusifikācijas politikas jaunais instruments URL: <https://www.tvnet.lv/7535353/ukrainas-bernu-nolaupisana-krievijas-rusifikacijas-politikas-jaunais-instruments>

⁴¹⁰ Meduza (2021) «Началась активная работа по проекту „анти-Россия“». Путин объяснил, почему написал статью о единстве русских и украинцев URL: <https://meduza.io/news/2021/07/13/nachalas-aktivnaya-rabota-po-proektu-anti-rossiya-putin-ob-yasnil-pochemu-napisal-statyu-o-edinstve-russkih-i-ukraintsev>

A. Šehovcovs, šo attieksmi var interpretēt spoguļattēlā: patiesībā tieši V. Putina Krievija īsteno "Anti-Ukrainas" projektu.⁴¹¹

Pretkraiņu sentiments Polijā, lai gan mazāk institucionalizēts, lielā mērā balstās uz vēsturisko atmiņu, jo īpaši uz 1943. gada Volīnijas traģēdijas notikumiem. Saskaņā ar Mieroševska centra 2024. gadā veiktās aptaujas datiem 27 % poļu pauž negatīvas asociācijas ar Ukrainu, bet 25 % — pozitīvas asociācijas. Negatīvā attieksme ir īpaši izteikta fokusa grupās, kur dalībnieki atzīmē vilšanos par dažu ukraiņu bēgļu šķietamo nepateicību un prasīgo uzvedību.⁴¹²

Būtisks faktors Polijas—Ukrainas attiecību attīstībā ir poļu sabiedrības attieksmes maiņa attiecībā uz Ukrainas teritoriālajām pretenzijām. Ja 2022. gadā lielākā daļa Polijas iedzīvotāju konsekventi atbalstīja Ukrainas pilnīgas teritoriālās integritātes atjaunošanu, tad līdz 2024. gada beigām bija vērojama ievērojama sabiedriskās domas maiņa pragmatisku un kompromisa nostāju virzienā. Saskaņā ar Sabiedriskās domas pētījumu centra (CBOS) 2024. gada decembrī veiktās aptaujas datiem 55 % respondentu pauda viedokli, ka karš Ukrainā ir jāizbeidz, pat ja tas no Kijivas prasa piekāpšanos, atsakoties no dažām teritorijām vai ierobežojot suverenitāti (salīdzinājumam: 2022. gada aprīlī šādu viedokli pauda tikai 26 % respondentu, kas liecina par ievērojamām izmaiņām sabiedrības noskaņojumā divu gadu laikā).⁴¹³

Tajā pašā laikā Polijas sabiedrībā pieaug sociālais nogurums, jo Polija ilgstoši ir viena no galvenajām atbalsta sniedzējām Ukrainai. Saskaņā ar 2025. gada janvārī veiktās aptaujas rezultātiem, ko pēc *Mieroszevska* centra pasūtījuma 2025. gada janvārī veica socioloģiskā laboratorija *ARC Rynek i Opinia*, laikposmā no 2024. līdz 2025. gadam poļu, kas iebilst pret militārās palīdzības sniegšanu Ukrainai, īpatsvars ir palielinājies no 26 % līdz 35 %, vienlaikus samazinoties atbalsta līmenim šādai palīdzībai: saskaņā ar tās pašas aptaujas datiem tikai 49 % respondentu turpina to atbalstīt.⁴¹⁴

Kamēr Polijas nostāja liecina par pakāpenisku atdzišanu un pāreju no emocionālas solidaritātes uz pragmatisku reālismu, Krievijas sabiedrībā vērojama pretēja tendence —

⁴¹¹ Radio svoboda (2023) Проект "Анти-Украина" URL:

<https://www.svoboda.org/a/proekt-anti-ukraina-/32686158.html>

⁴¹² Ukraine and Polish-Ukrainian relations as seen by Poles 2024 URL:

<https://mieroszewski.pl/en/knowledge/public-opinion-research/ukraine-as-seen-by-poles/>

⁴¹³ Європейська правда (2024) 55% поляків – за швидке завершення війни, навіть ціною втрати Україною територій URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/12/17/7200879/>

⁴¹⁴ Українська правда (2025) Number of Poles against military aid for Ukraine has increased – survey URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/02/4/7496684/>

arvien agresīvāks atbalsts valsts uzspiestai revizionisma politikai. Saskaņā ar FOM (2022. gada marts) datiem 62% krievu par tā sauktās "speciālās operācijas" mērķi uzskata Krievijas robežu aizsardzību, 59% — Donbasa iedzīvotāju aizsardzību un tikai 9% — Ukrainas aneksiju vai tās kā valsts iznīcināšanu.⁴¹⁵

Analīzes rezultātā tika konstatēts, ka sabiedriskās domas veidošanos par Ukrainas robežām Polijā un Krievijas Federācijā nosaka principiāli atšķirīgi sociokulturāli un politiski ideoloģiski faktori, kas rada pretējas tendences. Polijā dominē pragmatiska pieeja, kas veidojas uz sociālā noguruma, vēsturiskās atmiņas un vēlmes pēc politiskā kompromisa fona. Tajā pašā laikā Krievijā sabiedrības apziņu lielā mērā nosaka valsts propagandas naratīvs, kura pamatā ir ukrainofobija un revizionistiska attieksme. Jāņem vērā, ka aptauju dati Krievijas Federācijā autoritārā režīma apstākļos nevar pilnībā atspoguļot reālo sabiedrības noskaņojuma ainu, taču vienlaikus tie apliecina, ka vismaz deklarēto attieksmju līmenī pastāv noteikts konsenss, kas atbilst valsts oficiālajai nostājai un reproducē to (šādu vērtējumu stabilitāte ilgākā laika periodā liecina par propagandas naratīvu dziļu iesakņošanos sabiedrības apziņā un to efektivitāti masu sabiedriskās domas veidošanā).

⁴¹⁵ FOM (2022) Украина / Представления о целях России в Украине URL: <https://fom.ru/Politika/14698>

SECINĀJUMI

Veiktā analīze liecina, ka Ukrainas valsts robežu jautājums attiecībās ar Poliju un Krieviju neaprobežojas tikai ar topogrāfiskām īpatnībām, bet ir daudzslāņains fenomens, ko izraisa vēsturiskā fona, ģeopolitisko interešu, etnokulturālo atšķirību un ideoloģisko faktoru mijiedarbība.

Tādējādi robežas fenomens kā starpdisciplināras analīzes objekts atklājas sava ontoloģiskā duālisma dialektikā: no vienas puses, kā normatīvi tiesiskā diskursa produkts, kas nostiprina teritoriālo suverenitāti (Vestfālenes paradigmas izpratnē), no otras puses, kā attiecību konstrukcija, kas imanenti saistīta ar sociālās strukturēšanas procesiem. Akadēmiskajā jomā dominē bināra pieeju opozīcija: robežu kā plastisku vienību, kas pakļautas transformācijai ģeopolitisko pārmaiņu ietekmē, traktējums ir pretstatā pozitīvisma interpretācijai, kurā robežas tiek uzskatītas par statiskām līnijām, ko institucionalizē starptautisko tiesību sistēma. Kritiska analīze liecina par abu paradigmu ierobežojumiem: pirmajā tiek noniecināta normatīvo institūciju nozīme pasaules kārtības uzturēšanā (jo īpaši netiek ņemts vērā *uti possidetis juris* princips), savukārt otrajā robežas tiek uzskatītas par pašsaprotamām un nemainīgām, neņemot vērā to aktīvo lomu identitāšu veidošanā. Valsts robežu maiņa ir sarežģīts process, kurā pretrunīgas starptautisko tiesību normas krustojas ar konkrētām darbībām, kuru mērķis ir leģitimizēt varu. Iespējamie scenāriji svārstās no atklātas aneksijas (kas saskaņā ar Starptautiskās Krimināltiesas Romas statūtiem tiek uzskatīta par starptautisku noziegumu) līdz teritorijas atdalīšanai, aizbildinoties ar pašnoteikšanās tiesību īstenošanu. Katrā šādā gadījumā rodas jautājums par to, kā ir saistīti divi galvenie starptautisko tiesību principi — valstu teritoriālā integritāte (ANO Statūtu 2. pants) un suverēnu valstu vienlīdzība. Vēsturiskā pieredze rāda, ka robežu izmaiņas praktiski vienmēr izraisa ķēdes reakciju: iedzīvotāju pārvietošanos, tiesību sistēmu iznīcināšanu un kolektīvās identitātes krīzi.

Mūsdienu starptautisko attiecību pētījumos tiek aktualizēta tēze, ka teritoriālos konfliktus nosaka ne tik daudz teritoriālās demarkācijas diskurss, cik fundamentāla pretruna starp konkurējošām suverenitātes ontoloģijām. Šajā kontekstā Krievijas Federācijas īstenotā Krimas aneksija 2014. gadā un tai sekojošā pilnvērtīgā intervence Ukrainas teritorijā 2022. gadā ir politiski konstruēta konflikta gadījums, kurā vēsturisko naratīvu instrumentalizāciju un postpadomju robežu pārskatīšanu pavadīja sistēmiska starptautisko tiesību normu

neievērošana. Ukraina, savukārt, atsaucas uz *uti possidetis juris* principu, uzsverot 1991. gada Belovežas līgumos noteikto un 1994. gada Budapeštas memorandā Krievijas apstiprināto robežu nemainīgumu.

Polijas un Ukrainas attiecības 20. gadsimta pirmajā pusē veidojās uz asu vēsturisku pretrunu fona, ko izraisīja nacionālās pašnoteikšanās procesi pēc impēriju sabrukuma. Polijas Otrās Republikas un Ukrainas Tautas Republikas īslaicīgā alianse pret Padomju Krieviju (1919–1920) nespēja novērst interešu konfliktu ap Austrumgalīciju un Volīniju, kur pārsvarā dzīvoja ukraiņi. Polijas pretenzijas uz šīm teritorijām, kas tika nostiprinātas ar Rīgas mieru 1921. gadā, kļuva par pamatu ilgstošai starpterniskai konfrontācijai.

Starpkaru periodā Varšava īstenoja sistemātisku polonizācijas politiku: tika ierobežotas ukraiņu kultūras un izglītības tiesības, slēgtas skolas (kopš 1924. gada), likvidētas grieķu katoļu struktūras (1938. gadā), veiktas represīvās operācijas (1930. gada "pacifikācija"). Tas veicināja ukraiņu kustības radikalizāciju, kas izpaudās Ukraiņu nacionālistu organizācijas darbībā. Konflikts saasinājās Otrā pasaules kara laikā: Rietumukrainas iekļaušana Ukrainas PSR sastāvā, poļu deportācijas (1944–1946) un operācija "Visla" (1947) faktiski iznīcināja etnisko kopdzīvi pierobežā. Šie notikumi lika pamatus savstarpējām pretenzijām un traumatiskām vēsturiskām atmiņām, kas joprojām ietekmē starpvalstu attiecības.

Kopš 20. gadsimta 80. gadu beigām Polijas—Ukrainas attiecības ir būtiski mainījušās no vēsturiskas spriedzes uz stratēģisku partnerību. Polija bija viena no pirmajām valstīm, kas atzina Ukrainas neatkarību, veicināja tās integrāciju Eiropas struktūrās un sekmēja tādas iniciatīvas kā Austrumu partnerība.

Kopš Krievijas agresijas sākuma 2022. gadā Polija ir kļuvusi par nozīmīgu Ukrainas sabiedroto. Lai gan Polijā ir spēki, kas kritizē atbalsta apjomu, Varšavas oficiālā nostāja joprojām ir konsekventa — proukraiņiska un pretkrieviska. Ņemot vērā Polijas svarīgo ģeopolitisko stāvokli starp Austrumiem un Rietumiem, Ukraina poļu ģeopolitiskajā izpratnē tiek uzskatīta par stratēģisku buferzonu pret Krievijas ietekmi. Ukrainas suverenitātes atbalstīšana ir tās valsts interesēs. Varšava izvairās no teritoriālām pretenzijām, cenšoties stiprināt reģionālos formātus, piemēram, "Lūbļinas trijstūri", kurā ietilpst Lietuva un Ukraina.

Ukrainas un Krievijas attiecību vēsturiskā evolūcija ir sarežģīts un daudzslāņains process, kas ilgst vairāk nekā tūkstoš gadus, sākot no kopīgiem pirmsākumiem Kijivas Krievzemē līdz politiskajam un militārajam konfliktam 21. gadsimtā. Gadsimtu gaitā ir bijuši daudzi apvienošanās, šķelšanās un pretestības periodi, kas veidoja abu valstu atšķirīgās

vēsturiskās trajektorijas. Mongoļu iebrukums, Ukrainas zemju palikšana Lietuvas Lielhercogistes, Polijas–Lietuvas kopvalsts un Austroungārijas sastāvā, Ukrainas autonomijas zaudēšana Krievijas Impērijas sastāvā, padomju pārkrievošana un Holodomors — notikumi, kas stipri ietekmē Ukrainas kolektīvo atmiņu un kļuva par pamatu ukraiņu tautas nacionālās apziņas veidošanās procesiem. Pieaugot Ukrainas centieniem pēc patstāvības un Eiropas integrācijas, Krievijā nostiprinājās mīts par "trīsvienīgo krievu tautu", kas tika izmantots kā ideoloģisks pamatojums iejaukšanās suverēnas valsts iekšlietās. Šī vīzija ignorēja gadsimtiem ilgušo atsevišķo attīstību un nostiprināja neoimperiālistiskos naratīvus, kas pēc 2010. gada bija īpaši redzami "krievu pasaules" un eirāzisma ideoloģijās.

21. gadsimtā, neraugoties uz parakstītiem līgumiem un īslaicīgu diplomātisku tuvināšanos, attiecības starp abām valstīm ir krasi pasliktinājušās. Enerģētiskie konflikti, politiskais spiediens, vēsturiskās atmiņas kā ietekmes līdzekļa izmantošana un Krievijas ideoloģiskā ekspansija ("krievu pasaules" eksports) radīja augsni agresijai. Tā kulmināciju sasniedza 2014. gadā ar Krimas aneksiju un intervenci Donbasā, kam 2022. gadā sekoja pilna mēroga karš. Ukrainas kā stratēģiski svarīgas tranzīta telpas starp Austrumiem un Rietumiem ģeopolitiskais stāvoklis, kā arī tas, ka Ukrainai nav nozīmīgu dabisku robežu, veicina Krievijas pastiprinātu interesi par Ukrainas teritorijas kontroles nodibināšanu. Iespējamā Krievijas Federācijas iekšējā transformācija, tostarp decentralizācijas procesi, varētu sekmēt ārpolitiskās agresijas līmeņa samazināšanos un valsts politikas pārorientēšanu uz iekšējām prioritātēm.

Salīdzinošā analīze parādīja, ka Polijas un Krievijas Federācijas pieeja Ukrainas suverenitātes un teritoriālās integritātes jautājumam veidojas, balstoties uz principiāli atšķirīgiem sociokulturāliem un ideoloģiski politiskiem pieņēmumiem. Polijas nostāja balstās uz starptautisko tiesību prioritāti, noteikto robežu ievērošanu un vēlmi stiprināt reģionālo drošību, Ukrainai integrējoties eiroatlantiskajās struktūrās. Neraugoties uz kritiku saistībā ar Ukrainas iekšpolitiku, Polijas retorika joprojām ir konsekventi orientēta uz atbalstu Ukrainas valstiskumam un teritoriālajai integritātei 1991. gada robežās. Turpretī Krievijas Federācijas nostāja ir mainījusies no formālas Ukrainas suverenitātes atzīšanas līdz tās pilnīgai noraidīšanai, kas izpaudās oficiālā diskursa radikalizācijā.

Sabiedriskajai domai abās valstīs ir liela nozīme valsts nostājas Ukrainas jautājumā veidošanā un leģitimizēšanā. Polijā sabiedrības atbalsts Ukrainai bija īpaši augsts pirmajos mēnešos pēc pilna mēroga kara sākuma, tomēr Polijā laika gaitā sabiedrības entuziasms pakāpeniski atdzisa un notika pāreja no emocionālas solidaritātes uz pragmatisku pieeju.

Krievijas sabiedrības socioloģisko datu analīze, neraugoties uz autoritārā režīma ierobežojumiem, apstiprina, ka ievērojama daļa Krievijas iedzīvotāju karu Ukrainā uztver caur uzspiesto valsts naraīvu prizmu.

Atbildot uz pētījuma jautājumu, kā robežu jautājums ietekmē Ukrainas divpusējo attiecību ar Poliju un Krieviju raksturu un dinamiku, jāsecina, ka robežas funkcionē ne tikai kā demarkācijas līnijas, bet arī kā dziļu vēsturisku, politisku un ideoloģisku procesu atspoguļojums. Polija pieņēma pēckara robežu nemainību kā stabilu starptautisko attiecību pamatu un izmantoja to kā pamatu sadarbības attīstīšanai ar Ukrainu drošības, ekonomikas un Eiropas integrācijas jomā. Tajā pašā laikā Ukrainas robežas ir kļuvušas par revizionisma politikas objektu. Krievija tās neuzskata par galīgām un neaizskaramām, bet drīzāk par pagaidu konstrukcijām, kas pakļautas pārskatīšanai no impēriskās loģikas viedokļa. Tādējādi Ukrainas robežas, un līdz ar to arī Ukraina kā valsts, ir nepieciešama Eiropas drošības sastāvdaļa. Robežu pārskatīšana *de iure* aneksijas dēļ būtu bīstams precedents, kas grautu jau iedibinātās pasaules kārtības principus.

PATEICĪBAS

Izsaku sirsnīgu pateicību savam zinātniskajam vadītājam, profesoram Jurim Rozenvaldam par profesionālo atbalstu, vērtīgajiem padomiem un uzmanīgo attieksmi pret manu pētījuma tēmu. Profesora padziļinātās zināšanas par tematu, pacietīgā pieeja un vērtīgie metodoloģiskie ieteikumi kļuva par svarīgākajiem faktoriem darba koncepcijas izstrādē un kritiskas attieksmes veidošanā pret apskatītajām problēmām.

Izsaku atzinību Sociālo zinātņu nodaļas akadēmiskajam kolektīvam par nozīmīgu par sniegto atbalstu, iedvesmu un vērtīgajām zināšanām studiju laikā. Augstu vērtējama ir profesionālā un intelektuāli bagātā vide, kas veicina kritisku domāšanu un zinātnisku izzīņu.

Sirsnīgi pateicos saviem kursabiedriem par pastāvīgo intelektuālo atbalstu, spraigajām diskusijām un konstruktīvajiem komentāriem. Viņu iesaistīšanās, interese un gatavība dalīties pieredzē padarīja mācību procesu saturīgu un motivējošu.

Īpašu pateicību vēlos izteikt par doto iespēju veikt daļu pētījuma Ukrainā, proti, Luckā, Volīnijā. Tieša saskarsme ar vietējiem iedzīvotājiem, līdzdalība viņu ikdienas dzīvē, sociālo prakšu un aktuālo notikumu konteksta novērošana kļuva par svarīgu empīrisku materiālu avotu. Šī pieredze ievērojami bagātināja darbu, ļaujot ne tikai paplašināt pētījuma bāzi, bet arī dziļāk izprast sarežģīto un dinamisko sociāli politisko situāciju valstī kopumā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

1. Anderson, B. (1983) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso.
2. Anderson, B. (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*.
3. Artun, A. (2007) *Polish Foreign Policy Between East and West, 1989-2004*. University of Glasgow.
4. AVIM. (2025). *The Foundational Pillars of Stability in the Black Sea*.
5. Annexation URL: <https://www.britannica.com/topic/annexation>
6. Allied Occupation of Germany, 1945–52. URL: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/107189.htm>
7. ĀM (2023). Дев'ять років з моменту нелегітимного референдуму в Криму. URL: https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/devini-gadi-kops-krievijas-rikota-nelegitima-referenduma-krima?utm_source=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F
8. Al Jazeera (2014) Ukraine launches 'anti-terrorist' operation URL: <https://www.aljazeera.com/news/2014/4/13/ukraine-launches-anti-terrorist-operation>
9. Aa.tr (2024) Путин: границы Украины с РФ будут зависеть от динамики происходящих событий URL: <https://www.aa.com.tr/ru/политика/путин-границы-украины-с-рф-будут-зависеть-от-динамики-происходящих-событий/3388036>
10. Brownlie, I. (1996) *Principles of Public International Law*. Oxford University Press.
11. Bauman, Z. (1998). *Globalization: The human consequences*. Columbia University Press.
12. Brzezinski, Z. (1997). *The Grand Chessboard: American Primacy and Its Geostategic Imperatives*
13. Breeze, D. J. (2011). *The Frontiers of the Roman Empire*. Edinburgh University Press.
14. Bartosiak, J. (2018) *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Wydawnictwo Jacek Bartosiak, Warszawa.
15. Bartosiak, J. (2018) *Rzeczpospolita między lądem a morzem. O wojnie i pokoju*, Wydawnictwo Jacek Bartosiak, Warszawa.
16. BUSINESS INSIDER (2023). *Narodowy Spis Powszechny. Ilu mieszkańców Polski to Polacy?* URL:

- <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/narodowy-spis-powszechny-ilu-mieszkanco-w-polski-uwaza-sie-za-polakow/ntc1g0q>
17. BBC (2011) South Sudan referendum: 99% vote for independence URL: <https://www.bbc.com/news/world-africa-12317927>
 18. BBC (2014) Федерализация Украины в вопросах и ответах. URL: https://www.bbc.com/russian/international/2014/04/140402_ukraine_federation_q_and_a
 19. BBC (2007) Президент звільнив Генпрокурора Пискуна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2007/05/070524_yusch_piskun_ks_oh
 20. BBC (2013) Україна не підписала Угоду про асоціацію з ЄС. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2013/11/131129_ukraine_eu_assignment_ek
 21. BBC (2022) Путин в телеобращении к России объявил о признании ДНР и ЛНР URL: <https://www.bbc.com/russian/news-60466414>
 22. BBC (2022) Захват юга Украины - новая концепция вторжения или версия одного генерала? URL: <https://www.bbc.com/russian/news-61182205>
 23. BBC (2022). "Референдум" про незалежність Донбасу. Як це було насправді в 2014-му. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-60480947>
 24. Centek, J. Polish-Soviet War 1920–1921. URL: <https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/polish-soviet-war-1920-1921/>
 25. CNN (2025) After Putin call, Trump says negotiations to end Ukraine war will start ‘immediately’. URL: <https://edition.cnn.com/2025/02/12/politics/putin-trump-phone-call>
 26. Cameroon assumes full sovereignty over Bakassi. PRC.cm (2013). URL: <https://www.prc.cm/en/news/336-cameroon-assumes-full-sovereignty-over-bakassi>
 27. Currenttime.tv (2020) Путин пообещал Лукашенко выделить Беларуси кредит в \$1,5 млрд URL: <https://www.currenttime.tv/a/belarus-putin-lukashenko-kredit/30837997.html>
 28. Currenttime.tv (2025) В 2024 году военные расходы России превысили оборонные бюджеты всех стран Европы вместе взятых URL: <https://www.currenttime.tv/a/rossiya-oborony-byudzhet/33312350.html>
 29. Clash of Civilizations and the Remaking of World Order. Huntington, S. P. New York: Simon & Schuster, 1996. pp. 40–48

- Construal-level theory of psychological distance. Trope, Y., & Liberman, N. (2010). *Psychological Review*, 117(2), 440–463
30. Davies, N. (2003). *White Eagle, Red Star: The Polish–Soviet War 1919–20* (New ed.). London: Pimlico.
31. Davies, N. (2005). *God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present*. Oxford University Press.
32. Dutka, J. (2016) Wpływ realizacji geopolitycznej koncepcji Międzymorza na bezpieczeństwo militarne Polski i Europy wschodniej w XXI wieku, *Przegląd Geopolityczny*.
33. Diena.lv (2003) Strīds par salu kaitē Ukrainas un Krievijas attiecībām URL: <https://www.diena.lv/raksts/pasaule/krievija/strids-par-salu-kaite-ukrainas-un-krievijas-a-ttiecibam-11816617>
34. Detector media (2007) Указ про призначення дострокових виборів на 30 вересня опублікований в «Офіційному віснику Президента України» (доповнено). URL: <https://detector.media/withoutsection/article/32831/2007-06-05-ukaz-pro-pryznachenny-a-dostrokovykh-vyboriv-na-30-veresnya-opublikovanyu-v-ofitsynomu-visnyku-prezydenta-ukrainy-dopovнено/>
35. Delfi.lv (2022) Ko Krievijā stāsta par plāniem Ukrainā – iznīcināt, pāraudzināt un sadalīt. URL: <https://www.delfi.lv/46713439/arzemes/54214246/ko-krievija-stasta-par-planiem-ukrain-a-iznicinat-paraudzinat-un-sadalit>
36. Delfi.lv (2022) Ar raķetēm un tankiem Krievija iebrūk Ukrainā. Teksta tiešraides arhīvs URL: <https://www.delfi.lv/46713439/arzemes/54090934/ar-raketem-un-tankiem-krievija-iebruk-ukraina-teksta-tiesraides-arhivs>
37. Definitions of Genocide and Related Crimes. URL: https://www-un-org.translate.goog/en/genocide-prevention/definition?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=lv&_x_tr_hl=lv&_x_tr_pto=sc
38. DW (2018) Что не так с российским законом о национальных языках URL: <https://www.dw.com/ru/не-в-ущерб-русскому-что-не-так-с-законом-рф-об-изучении-национальных-языков/a-44297566>

39. DW (2022) Війська РФ завдали за день два ракетних удари по Львову. URL: <https://www.dw.com/uk/viiska-rf-zavdaly-za-den-dva-raketnykh-udary-po-lvovu/a-61270391>
40. DISINFO: The Kyiv regime turned Ukraine into failed state. URL: <https://euvsdisinfo.eu/report/the-kyiv-regime-turned-ukraine-into-failed-state/>
41. Eberhardt, E. The Curzon Line as the Eastern Boundary of Poland: The Origins and the Political Background
42. EU Sanctions Against Belarus in 2020–2022: Time for a Reappraisal URL: <https://sceeus.se/en/publications/eu-sanctions-against-belarus-in-2020-2022-time-for-a-reappraisal>
43. Eurointegration (2017) Майбутнє відносин України та Польщі "під питанням" через історію – Качинський URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/30/7060876/>
44. Eurointegration (2017) Україна з Бандерою до Європи не увійде – Качинський URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/02/6/7061227/>
45. Ein Kompromiss mit Wien: Die polnische Autonomie in Galizien. URL: <https://ww1.habsburger.net/de/kapitel/ein-kompromiss-mit-wien-die-polnische-autonomie-galizien>
46. FACTSHEET Eastern Partnership summit Vilnius. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/memo_13_1057
47. Filar, W. (2003). Wołyń 1939–1944. Eksterminacja czy walki polsko-ukraińskie. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek
48. FOM (2022). Украина / Представления о целях России в Украине. URL: <https://fom.ru/Politika/14698>
49. Friedrich Naumann Foundation (2022) 2014 and Now: Will Sanctions Change Putin's Calculations? URL: <https://www.freiheit.org/2014-and-now-will-sanctions-change-putins-calculations>
50. Forbes.ua (2022) Українські військові командири розповіли, як вигнали росіян із Харківщини та Херсону. Невідомі подробиці контрнаступу від WP URL: <https://forbes.ua/war-in-ukraine/kharkivskiy-i-khersonskiy-kontrnastupi-zi-sliv-yogo-tv-ortsiv-rozvidka-wp-29122022-10825>

51. "Fighting for your Freedom": The West's Response to the Ukraine war URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/fighting-your-freedom-wests-respons-e-ukraine-war>
52. Gottmann, J. (1973). *The Significance of Territory*. Charlottesville: University Press of Virginia.
53. Gabrielius, L. (2023) <https://x.com/GLandsbergis/status/1709181909236961292>
54. Georgian Today (2023) *The NATO Bucharest Summit – 15 Years On* URL: <https://georgiatoday.ge/the-nato-bucharest-summit-15-years-on/>
55. *God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present*. Norman, D. Oxford University Press, 2005
56. *Gazeta Prawna* (2025) *Czy NATO ochroni nas przed Rosją? Polacy są pewni [SONDAŻ]*. URL: <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9742559,czy-nato-ochroni-nas-przed-rosja-polacy-sa-pewni-sondaz.html>
57. Haniewicz, W. (2008). *Siberian Tragedy of Białystok*. Pelpin
58. Helsinki Final Act. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Helsinki_Final_Act
59. Hasani, E. (2003). *Uti Possidetis Juris: From Rome to Kosovo*.
60. Henderson, W. O. (1984). *The Zollverein*. Cambridge University Press.
61. Hromadske (2021) *Що ми знаємо про розстріли на Майдані?* URL: <https://hromadske.radio/podcasts/feykotron/shcho-my-znaiemo-pro-rozstrily-na-maydan-i>
62. International Foundation for Electoral Systems (2022). URL: <https://www.ifesukraine.org/diyalnist/demokratychni-vybory/svit-zasudzhuye-nezakonn-i-ta-nelegitymni-fiktyvni-referendumi-rosiyi-shhodo-suverennoyi-terytoriyi-ukrayiny/>
63. *Intellinews* (2024) *For the Baltic states, bigger defence spending may never be enough* URL: <https://www.intellinews.com/for-the-baltic-states-bigger-defence-spending-may-never-be-enough-358154>
64. Iszczuk, W. (2015). *Sojusz Orła z Tryzubem*. URL: <https://jagiellonia.org/sojusz-orla-z-tryzubem-dlaczego-pilsudski-walczyl-o-niepodlegla-ukraine/>
65. *Jauns.lv* (2025) *Nākamnedēļ iespējama liela Ukrainas un Krievijas karagūstekņu apmaiņa - "1000 pret 1000"* URL:

- <https://jauns.lv/raksts/arzemes/654959-nakammedel-iespejama-liela-ukrainas-un-krievijas-karagusteknu-apmaina-1000-pret-1000>
66. Joint Declaration on the question of Hong Kong. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Joint_Declaration_on_the_question_of_Hong_Kong
 67. Kant, I. (2006). *Toward Perpetual Peace and Other Writings on Politics, Peace, and History* (P. Kleingeld, Ed.). Yale University Press
 68. Krugman, P., & Obstfeld, M. (2018). *International Economics: Theory and Policy*. Pearson.
 69. Klafkowski, A. (1970) *Granica polsko-niemiecka po II wojnie światowej*. Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.
 70. Kulturkampf i walka o polskość w zaborze pruskim (1871–1914). URL: [https://jedyinka.polskieradio.pl/artukul/2903793,Kulturkampf-i-walka-o-polskość-w-zaborze-pruskim-\(1871-1914\)](https://jedyinka.polskieradio.pl/artukul/2903793,Kulturkampf-i-walka-o-polskość-w-zaborze-pruskim-(1871-1914))
 71. Konstytucja marcowa (1921) URL: [https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja_marcowa_\(1921\)](https://pl.wikisource.org/wiki/Konstytucja_marcowa_(1921))
 72. Latawski, P. *The Armia Krajowa and Polish Partisan Warfare, 1939–43*
 73. Lane, T., Wolański, M. (2009). *European Ideas of Polish Political Parties*. In: *Poland and European Integration*. Palgrave Macmillan, London.
 74. Lukowski, J., & Zawadzki, H. (2006). *A Concise History of Poland*. Cambridge University Press
 75. *La Charte des Nations Unies*. URL: <https://www.un.org/fr/about-us/un-charter>
 76. Levada-Centr (2014). *Ситуация в Украине: оценки, ожидания, перспективы*. URL: <https://www.levada.ru/2014/05/30/situatsiya-v-ukraine-otsenki-ozhidaniya-perspektivy>
 77. LA.lv (2023) *Gordons: Lielākā daļa krievu tautas ir vergi, vergu bērni, mazbērni un mazmazbērni*. URL: <https://www.la.lv/gordons-lielaka-dala-krievu-tautas-ir-vergi-vergu-berni-mazberni-un-mazmazberni>
 78. LA.lv (2014) *Krievijas parlaments atļauj Putinam izmantot Ukrainā armiju* URL: <https://www.la.lv/krievijas-parlamenta-atlauj-putinam-izmantot-ukraina-armiju?replytocom=1589518>
 79. LA.lv (2014) *Ukrainas prezidenta vēlēšanās uzvarējis Petro Porošenko* URL: <https://www.la.lv/ukrainas-prezidenta-velesanas-uzvarejis-petro-porosenko>

80. LSM.lv (2022) Saeima paziņojumā atzīst – Krievija īsteno genocīdu pret ukraiņu tautu. URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/saeima-pazinojuma-atzist--krievija-isteno-genocidu-pret-ukrainu-tautu.a453263/>
81. LSM.lv (2024) Pētījums: Uz Krieviju deportētos ukraiņu bērnus «pāraudzina» īpašās iestādēs; viņu izcelsmi slēpj. URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/05.12.2024-petijums-uz-krieviju-deportetos-ukrainu-bernus-paraudzina-ipasas-iestades-vinu-izcelsmi-slepj.a578998/>
82. LSM.lv (2025) Daļa no Vašingtonas stratēģijas – Tramps skaidro publisko strīdu februārī ar Zelenski Ovāļajā kabinetā. URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/18.03.2025-dala-no-vasingtonas-strategijas-tramps-skaidro-publisko-stridu-februari-ar-zelenski-ovalaja-kabineta.a591933/>
83. LSM.lv (2017) Stājas spēkā bezvīzu režīms Ukrainas pilsoņu iebraukšanai Eiropas Savienībā URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/stajas-speka-bezvizu-rezims-ukrainas-pilsonu-iebrauksanai-eiropas-savieniba.a239587/>
84. LSM.lv (2019) Prezidenta vēlēšanās Ukrainā uzvar aktieris Zelenskis URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/prezidenta-velesanas-ukraina-uzvar-aktieris-zelenskis.a316662/>
85. LSM.ua (2025) Stambulā notikušas Ukrainas un Krievijas sarunas, Kremlis izvirzījis ukraiņiem nepieņemamas prasības URL:
<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/arzemes/16.05.2025-stambula-notikusas-ukrainas-un-krievijas-sarunas-kremlis-izvirzijas-ukrainiem-nepienemamas-prasibas.a599325/>
86. LV Portāls (2013) Austrumu partnerība - tās ir kopīgas vērtības URL:
<https://lvportals.lv/norises/259610-austrumu-partneriba-tas-ir-kopigas-vertibas-2013>
87. LRT.lt (2022) Факти ЛРТ. Україна. "Польша хоче захопити Україну": чому Росія приписує іншим свої імперські амбіції? URL:
<https://www.lrt.lt/ru/novosti/17/1764470/fakti-lrt-ukrayina-pol-shcha-khoche-zakhopiti-ukrayinu-chomu-rosiia-pripisuie-inshim-svoyi-impers-ki-ambitsiyi>
88. Language and identity in Ukraine URL: <https://www.osce.org/hcnm/117159>
89. LSM.lv (2023) Lietuva aicina atvieglot Ukrainas graudu eksportu caur Baltijas ostām URL:

<https://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/25.07.2023-lietuva-aicina-atvieglot-ukrainas-graudu-eksportu-caur-baltijas-ostam.a517745>

90. LB.ua (2022) Країни Люблінського трикутника закликали Росію вивести війська
URL: https://lb.ua/news/2022/03/14/509457_kraini_lyublinskogo_trikutnika.html
91. Motyka, G. (2011) *Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła”*. Warszawa: Wydawnictwo Literackie. lpp 102–105.
92. Magocsi, P. R. (2010). *A History of Ukraine: The Land and Its Peoples*. 2nd ed., University of Toronto Press
93. Meduza (2021). Путин объяснил, почему написал статью о единстве русских и украинцев. URL: <https://meduza.io/news/2021/07/13/nachalas-aktivnaya-rabota-po-proektu-anti-rossiya-p-utin-ob-yasnil-pochemu-napisal-statyu-o-edinstve-russkih-i-ukraintsev>
94. Military Occupation. URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0077.xml>
95. Molotov–Ribbentrop Pact. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Molotov–Ribbentrop_Pact
96. Morris, I., & Manning, J. G. (Eds.). (2005). *The Ancient Economy: Evidence and Models*. Stanford University Press
97. Norman, D. *God's Playground: A History of Poland, Volume II: 1795 to the Present*. Oxford University Press, 2005
98. Neimark, M. (2015) *Russian world and geopolitics, Post-Soviet Issues*
99. North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Denmark). URL: <https://www.icj-cij.org/case/51>
100. North Sea Continental Shelf (Federal Republic of Germany/Netherlands). URL: <https://icj-cij.org/case/52>
101. Notes from Poland (2024). Poland has NATO's third largest military, new figures show. URL: <https://notesfrompoland.com/2024/07/16/poland-has-natos-third-largest-military-new-figures-show/>
102. NV.ua (2023) Україна отримає роту танків Leopard у рамках міжнародної коаліції — Дуда URL:

- <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/ukraina-poluchit-rotu-tankov-leopard-v-ramkah-mezhdunarodnoy-koalicii-duda-50296870.html>
- 103.NRA.lv (2024). Ar ko NATO 5. pants atšķiras no Budapeštas memoranda? URL: <https://nra.lv/neatkariga/komentari/bens-latkovskis/463509-ar-ko-nato-5-pants-atskiras-no-budapestas-memoranda.htm>
- 104.Odezwa wielkiego księcia Mikołaja Mikołajewicza do Polaków. URL: https://pl.wikisource.org/wiki/Odezwa_wielkiego_księcia_Mikołaja_Mikołajewicza_do_Polaków
- 105.Obozrevatel (2023) Росія припиняє дію зернової угоди з 18 липня URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/ekonomika-glavnaya/analytics-and-forecasts/ofitsijno-zernovu-ugodu-prodovzhili-sche-na.htm>
- 106.Operation “Vistula” — Deportations of the Ukrainian Population from Poland. URL: <https://deportation.org.ua/operation-vistula-deportations-of-the-ukrainian-population-from-poland>
- 107.Pap (2024) Prezydent Polshi zayavil, chto Ukraina dolzhna vernut'sya k svoim granitsam, kotorye byli URL: <https://www.pap.pl/ru/russian/news/prezident-polshi-zayavil-cto-ukraina-dolzhna-vernutsya-k-svoim-granicam-kotorye-byli>
- 108.Polskie Radio (2022) Yaroslav Kachynskyy: Pol'shcha maye buty u bezpetsi, a Ukrayina vryatovana URL: <https://www.polskieradio.pl/398/7856/artykul/2906764,ярослав-качинський-польща-має-бути-у-безпеці-а-україна-врятована>
- 109.Population of Crimea. URL: www.crimeahistory.org/population-of-crimea/
- 110.Ratzel, F. (1903). Lebensraum: Eine biogeographische Studie. Stuttgart: Verlag von W. Spemann
- 111.Pravfond.ru (2017) Киев ведет грубую политику насильственной украинизации URL: https://pravfond.ru/press-tsentr/stati/kiiev_vedet_grubuyu_politiku_nasilstvennoy_ukrainizatsii_2281/
- 112.PREZYDENT.PL (2025). Polska pomoc dla Ukrainy. URL: <https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/polska-pomoc-dla-ukrainy-plen,93620>

113. Purposes and Principles of the UN (Chapter I of UN Charter). URL:
<https://main.un.org/securitycouncil/en/content/purposes-and-principles-un-chapter-i-un-charter#rel2>
114. Rusyfikacja. URL:
<https://nck.pl/projekty-kulturalne/projekty/powstanie-styczniowe-150-rocznica/aktualnosc/rusyfikacja>
115. Romania hosts NATO Allies for major Black Sea exercise. URL:
https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_154386.htm
116. Radio Free Europe (2007) Ukraine: Crisis Looms As President Dissolves Rad. URL:
<https://www.rferl.org/a/1075663.html>
117. Radio Free Europe (2019) Ukrainian Parliament Passes Constitutional Amendment To Reflect EU, NATO Aspirations URL:
<https://www.rferl.org/a/ukraine-parliament-passes-constitutional-amendment-to-reflect-eu-nato-aspirations/29756695.html>
118. Reuters (2024) Putin orders Russian army to become second largest after China's at 1.5 million-strong URL:
<https://www.reuters.com/world/europe/putin-orders-russian-army-grow-by-180000-soldiers-become-15-million-strong-2024-09-16/>
119. Radio svoboda (2021) Русифікація проти українізації. Україна у 1920–1930-х роках. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30707046.html>
120. Rambler (2020) Искусственная нация: учёный объяснил, почему украинцы агрессивно отстаивают свою идентичность. URL:
<https://news.rambler.ru/ukraine/44467070-iskusstvennaya-natsiya-uchenyyu-obyasnil-pochemu-ukraintsy-agressivno-otstaivayut-svoyu-identichnost/>
121. Radio Free Europe (2012) Russia's Duma Passes Bill Restoring Gubernatorial Elections. URL:
https://www.rferl.org/a/russia_restores_gubernatorial_elections/24560174.html
122. RBC.ua (2006) Заява МЗС РФ щодо утисків російської мови в Україні – втручання у внутрішні справи, - Б.Тарасюк URL:
https://www.rbc.ua/ukr/news/zayavlenie_mid_rf_o_pritesneniyah_russkogo_yazyka_v_ukraine_vmeshatelstvo_vo_vnutrennie_dela_b_tarasyuk__1159448921
123. Razumkov centr (2018) А що буде з тими, хто розмовляє російською? Пояснює соціолог Михайло Міщенко (мовою оригіналу) URL:

<https://razumkov.org.ua/statti/a-shcho-bude-z-tymy-khto-rozmovliaie-rosiiskoiu-poiasni-ue-sotsioloh-mykhailo-mishchenko-movoiu-oryhinalu>

124. Reuters (2024) Putin orders Russian army to become second largest after China's at 1.5 million-strong. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/putin-orders-russian-army-grow-by-180000-soldiers-become-15-million-strong-2024-09-16/>
125. Snyder, T. (2022) We Should Say It. Russia Is Fascist. The New York Times.
126. Snyder, T. (2003) The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, 1569–1999. Yale University Press.
127. Stephen, M. N. (2014) Ukraine's New Sites of Memory, Part III: The Two Banderas. URL: <https://www.themoscowtimes.com/2014/04/15/ukraines-new-sites-of-memory-part-iii-the-two-banderas-a33983>
128. Schonhardt-Bailey, C. (2006). From the Corn Laws to Free Trade: Interests, Ideas, and Institutions in Historical Perspective. MIT Press.
129. Shaw, M. N. (2017). International Law. Cambridge University Press.
130. Smith, A. (1776). An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. London: W. Strahan and T. Cadell.
131. Smith, W. (2006). Portorium URL: https://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/secondary/SMIGRA*/Portorium.html
132. Snyder, T. (2010). Bloodlands: Europe Between Hitler and Stalin. Basic Books.
133. Sumption, J. (1990). The Hundred Years War: Trial by Battle. University of Pennsylvania Press.
134. S/RES/242 (22.11.1967) URL: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/ip-s-res-242.php>
135. Thatcher, M. (2002). Statecraft: Strategies for a Changing World. London: HarperCollins.
136. Trope, Y., & Liberman, N. (2010). Construal-level theory of psychological distance. Psychological Review, 117(2), 440–463
137. The Ancient Economy: Evidence and Models. Morris, I., & Manning, J. G. (Eds.). (2005). Stanford University Press

138. The Independence of Bangladesh in 1971. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/education/resources/the-independence-of-bangladesh-in-1971/>
139. The Opinion regarding the decision of the Institute of National Remembrance of Poland to stop the investigation in the case of the “Vistula” campaign. URL: <https://cdvr.org.ua/30759/2023/12/06/>
140. Treaty of Peace between Poland, Russia and the Ukraine. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Treaty_of_Peace_between_Poland,_Russia_and_the_Ukraine
141. The Mavrommatis Palestine Concessions. URL: <https://archives.ungeneva.org/les-concessions-mavrommatis-en-palestine-cour-permanente-de-justice-internationale-la-haye-transmet-soixante-exemplaires-de-larret-de-la-cour-n-3-rendu-le-30-aout-1924-sur-lexception-dincompetence-soulevee-par-le-gouvernement-anglais-e>
142. The Guardian (2007) Tymoshenko returns as Ukraine prime minister. URL: <https://www.theguardian.com/world/2007/dec/19/ukraine.international>
143. The Guardian (2009) Russia cuts gas to Ukraine over unpaid bills. URL: <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/01/gas-gazprom-ukraine-russia>
144. The New York Times (2006) Russia Cuts Off Gas to Ukraine in Cost Dispute. URL: <https://www.nytimes.com/2006/01/02/world/europe/russia-cuts-off-gas-to-ukraine-in-cost-dispute.html>
145. The New York Times (2024) Presidential Election Results: Trump Wins. URL: <https://www.nytimes.com/interactive/2024/11/05/us/elections/results-president.html>
146. Tv3.lv (2019) Ukrainas tiesa atzīst Janukoviču par vainīgu valsts nodevībā un piespriež 13 gadu cietumsodu URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/ukrainas-tiesa-atzist-janukovicu-par-vainigu-valsts-nodeviba-un-piespriez-13-gadu-cietumsodu/>
147. Tv3.lv (2021) Ženēvā pēc trīsarpus stundām noslēdzies Baidena un Putina samits URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/zeneva-pec-trisarpus-stundam-nosledzies-baidena-un-putina-samits/>
148. Tv3.lv (2022) ES piešķir Ukrainai un Moldovai kandidātvalsts statusu URL: <https://zinas.tv3.lv/arvalstis/es-pieskir-ukrainai-un-moldovai-kandidatvalsts-statusu/>

149. The Guardian (2025) No lasting peace in Ukraine without European role in talks, leaders say after Trump-Putin call. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/feb/13/donald-trump-vladimir-putin-ukraine-russia-war-meeting-european-leaders>
150. The Guardian (2025) This article is more than 2 months old: US suspends all military aid to Ukraine in wake of Trump-Zelenskyy row. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/mar/04/us-military-aid-ukraine-pause-trump-zelenskyy-updates>
151. The Moscow Times (2025) «Это решенный вопрос». Лавров заявил об отказе России обсуждать принадлежность Крыма в рамках сделки по Украине URL: <https://www.moscowtimes.ru/2025/04/27/eto-reshennii-vopros-lavrov-zayavil-obotkaze-rossii-obsuzhdat-prinadlezhnost-krima-vramkah-sdelki-poukraine-a162186>
152. The North Atlantic Treaty. URL: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm
153. The Times of Israel (2018) Russia to deploy new S-400 missiles in Crimea amid sky-high tensions. URL: <https://www.timesofisrael.com/russia-to-deploy-new-s-400-missiles-in-crimea-amid-sky-high-tensions>
154. Topwar (2018) Defense Ministry finishes modernization of the Belbek airfield in the Crimea. URL: <https://en.topwar.ru/145627-minoborony-zakanchivaet-modernizaciju-ajerodroma-balbek-v-krymu.html>
155. TVNET.lv (2023) Владимир Путин выступил с посланием Федеральному собранию. Главное URL: <https://rus.tvnet.lv/7717156/video-vladimir-putin-vystupil-s-poslaniem-federalnomu-sobraniyu-glavnoe>
156. TVNET.lv (2024) Ukrainas bērnu nolaupīšana: Krievijas rusifikācijas politikas jaunais instruments URL: <https://www.tvnet.lv/7535353/ukrainas-bernu-nolaupisana-krievijas-rusifikācijas-politikas-jaunais-instruments>
157. TVNET.lv (2014) Nelikumīgais referendums Krimā: aneksiju atbalstījuši 95,5% URL: <https://www.tvnet.lv/5223265/nelikumigais-referendums-krima-aneksiju-atbalstijusi-95-5>

158. TVNET.lv (2024) "Оранжевая угроза": как Путин посмотрел в украинское зеркало и испугался цветной революции в России URL: <https://rus.tvnet.lv/8142678/oranzhevaya-ugroza-kak-putin-posmotrel-v-ukrainskoe-zerkalo-i-ispugalsya-cvetnoy-revolyucii-v-rossii>
159. TVNET.lv (2020) Izveidots "Љubļinas trijstūris", kopā cīnīsies pret Krievijas agresiju un Covid-19 URL: <https://www.tvnet.lv/7027268/izveidots-lublinas-trijsturis-kopa-cinisies-pret-krievijas-agresiju-un-covid-19>
160. TSN.ua (2022) В Херсоне оккупанты требуют от директоров школ перевода обучения на российскую программу образования. URL: <https://tsn.ua/ru/ukrayina/v-hersone-okkupanty-trebuyut-ot-direktorov-shkol-perevoda-obucheniya-na-rossiyskuyu-programmu-obrazovaniya-2080768.html>
161. The negative consequences of proportional representation in Ukraine. URL: <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA339202310&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=10746846&p=AONE&sw=w&userGroupName=anon~7a887b5&aty=open-web-entry>
162. Umowa między rządem Rzeczypospolitej Polskiej a rządem Ukrainiejskiej Republiki Ludowej 21 kwietnia 1920. URL: https://pl.wikisource.org/wiki/Umowa_między_rządem_Rzeczypospolitej_Polskiej_a_rządem_Ukrainiejskiej_Republiki_Ludowej_21_kwietnia_1920
163. Ukraine Memorandum on Security Assurances. URL: https://en.wikisource.org/wiki/Ukraine_Memorandum_on_Security_Assurances
164. Ukraine's battlefield position is deteriorating fast. URL: <https://responsiblestatecraft.org/ukraine-battlefield/>
165. Ukraine, Human Rights Assessment Mission: Report on the Human Rights and Minority Rights Situation, March-April 2014 URL: <https://www.osce.org/odihr/118476>
166. Ukrainian World Congress (n.d.). 20 years since Russian-Ukrainian Tuzla Island conflict. URL: <https://www.ukrainianworldcongress.org/20-years-since-russian-ukrainian-tuzla-island-conflict/>
167. UN General Assembly Rejects Crimea Annexation. URL: <https://www.voanews.com/a/un-general-assembly-declares-crimean-vote-to-join-russia-invalid/1880715.html>

168. Verkhovna Rada (March 2006) | Election results | Ukraine. URL:
https://data.ipu.org/election-summary/HTML/2331_06.htm
169. VOA (2021). Putin Signs Law that Paves the Way to His Ruling Until 2036. URL:
https://www.voanews.com/a/europe_putin-signs-law-paves-way-his-ruling-until-2036/6204174.html
170. Vedomosti (2022) Что члены Совета безопасности говорили о признании ДНР и ЛНР URL:
<https://www.vedomosti.ru/politics/articles/2022/02/21/910332-priznani-dnr-lnr?>
171. Vedomosti (2025) Захарова обвинила Запад в обострении ситуации на Украине URL:
<https://www.vedomosti.ru/politics/news/2025/05/16/1110723-zaharova-obvinila-zapad>
172. Vedomosti (2023) Президент России поручил следить за планами Польши в отношении Украины. URL:
<https://www.vedomosti.ru/politics/news/2023/07/21/986377-prezident-poruchil-sledit-z-a-planami-polshi>
173. Wilson Center (2015) Ukraine's Decommunization Laws: Legislating the Past? URL:
<https://www.wilsoncenter.org/event/ukraines-decommunization-laws-legislating-the-past>
174. Wybory do Parlamentu Europejskiego 9 czerwca 2024. URL:
<https://pe2024.pkw.gov.pl/pe2024/pl/komitet/41138>
175. Wilson, A. (2014). Ukraine Crisis: What It Means for the West. New Haven, CT: Yale University Press
176. YouTube / ARD (2008) Путин: "Крым - это Украина"
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=d2W2UZuv8vg>
177. Zapalowski, A. (2019) Ukraina jako strefa buforowa Rosji, Przegląd Geopolityczny, s. 9–28.
178. Zięba, R. (2019) Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich URL:
https://www.researchgate.net/publication/333654545_Glowne_problemy_w_stosunkach_polsko-rosyjskich_Main_Problems_in_Polish-Russian_Relations
179. Zięba, R. (2019) Główne problemy w stosunkach polsko-rosyjskich. URL:
https://www.researchgate.net/publication/333654545_Glowne_problemy_w_stosunkach_polsko-rosyjskich_Main_Problems_in_Polish-Russian_Relations

180. Zamoyski, A. (2020). Warszawa 1920. Nieudany podbój Europy. Kłeska Lenina. Kraków: Znak
181. Zaxid.net (2022) Як російська армія знищує українські міста. Фото до та після. URL:
https://zaxid.net/yak_rosiyska_armiya_znishhuye_ukrayinski_mista_foto_do_ta_pislya_n1537467
182. ZPE. Poland, Europe, World after World War I (revision) URL:
<https://zpe.gov.pl/a/poland-europe-world-after-world-war-i-revision/>
183. Абліцов В. (2014) Донбас: європейська Україна чи азійське дикопілля? URL:
http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?C21COM=2&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&Image_file_name=book/0009719.pdf&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=0
184. Артёмов, І. (2021) *Актуальні проблеми зовнішньої політики України*
185. Армія Inform (2023) *Хронологія російсько-української війни: «гібридна» фаза (лютий 2014 — лютий 2022)*. URL:
<https://armyinform.com.ua/2023/02/22/hronologiya-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-gibrydna-faza/>
186. Армія Inform (2023) Спільна декларація Президентів Люблінського трикутника за результатами другого саміту URL:
<https://armyinform.com.ua/2023/01/11/spilna-deklaracziya-prezydentiv-lyublinskogo-triukutnyka-za-rezultatamy-drugogo-samitu>
187. Армія Inform (2023) Антигетьманське повстання 1918 року проклало шлях до з'єдинення України Актом Злуки URL:
<https://armyinform.com.ua/2023/11/14/antygetmanske-povstannya-1918-roku-proklalo-shlyah-do-zyedynennya-ukrayiny-aktom-zluky/>
188. Аргумент (2014) Александр Дугин и Российская Евразия: во что втягивают Украину. URL:
<https://argumentua.com/stati/aleksandr-dugin-i-rossiiskaya-evraziya-vo-chno-vtyagivayut-ukrainu>
189. Білий Д. Д. Кубанське козацьке військо (ККВ) // Енциклопедія історії України: Т. 5: Кон – Кю / Ред. В. А. Смолій та ін. НАН України, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2008. 568 с.
190. Брест-Литовський мирний договір — визнання радянською Росією незалежності України URL:

- <https://armyinform.com.ua/2021/03/03/brest-lytovskyj-myrnyj-dogovir-vyznannya-rady-anskoju-rosiyeyu-nezalezhnosti-ukrayiny/>
- 191.Боечко В., Ганжа О., Захарчук Б. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан, 1994
- 192.Віче (2015) Ялтинська конференція держав Великої трійки і вихід України на міжнародну арену URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4623/>
- 193.Встановлення кордонів УРСР у 1945–1954 роках URL: https://mtt.in.ua/ist-ukr_1945-1953_vstanovlennya-kordoniv-ursr/
- 194.Владение языками населением Российской Федерации URL: https://rosstat.gov.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/documents/vol4/pub-04-05.pdf
- 195.Волинь і Холмщина 1938–1947 рр. Польсько-українське протистояння та його відлуння (2003) URL: <http://history.org.ua/LiberUA/966-02-2291-2/966-02-2291-2.pdf>
- 196.Вторжение в Польшу, осень 1939 года URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/ru/article/invasion-of-poland-fall-1939>
- 197.Гетьман України Павло Скоропадський. 29 квітня 1918 року - 14 грудня 1918 року / Леонід Осауленко, Володимир Засєкін. - Луцьк : Волин. обл. друк., 2003.
- 198.Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни
URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/Ukr-pit_98.pdf
- 199.Греков Б. Д. Киевская Русь, 1953. 347 с.
- 200.Грушевський, М. (1898–1933) Історія України-Руси / М. С. Грушевський. — Львів : Наукове товариство ім. Шевченка.
- 201.Гусейнов, Р. (2019) Влияние монголо-татарского ига на развитие российского государства и права // Вопросы российской юстиции. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-mongolo-tatarskogo-iga-na-razvitie-rossiyskogo-gosudarstva-i-prava>
- 202.ГЛАВКОМ (2023) Ембарго на українське зерно: уряд запропонував компроміс Польщі, Угорщині та Словаччині URL: <https://glavcom.ua/economics/business/embarho-na-ukrajinske-zerno-urjad-zapropouav-kompromis-polshchi-uhorshchini-ta-slovachchini-957387.html>
- 203.ГОРДОН (2024) До нового геноциду українців Росія готувалася задовго до повномасштабного вторгнення – Буданов URL:

- <https://gordonua.com/ukr/news/military-actions/do-novo-ho-henotsidu-ukrajintsiv-rosija-hotuvalasja-zadovho-do-povnomasshtabnoho-vtorhnennja-budanov-1725252.html>
204. Дацюк, С. (2014) Война России против Украины: три составляющие URL: https://ji-magazine.lviv.ua/anons2014/Datsyuk_Vojna_Rosii_protiv_Ukrainy_tri_sostavl_yayuschiye.htm
205. Дрозд Р. (2013). Історія українців у Польщі в 1921–1989 роках / Р. Дрозд, Б. Гальчак, І. Мусієнко ; пер. з пол. І. Мусієнко. – 3-тє вид. випр., допов. – Харків : Золоті сторінки.
206. Драус, Я. (2009) Процесс становлення та розвиток польсько-українських відносин у 1991–2009 роках: політичний дискурс.
207. Договір між Україною і Республікою Польща про правовий режим українсько-польського державного кордону, співробітництво та взаємну допомогу з прикордонних питань URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_208#Text
208. Дві третини боєздатних підводних човнів Чорноморського флоту Росії перебувають у морі (+фото). URL: <https://ua.krymr.com/a/news-krym-sevastopol-dvi-tretyny-pidvodnykh-chovniv-chornomorskoho-flotu-rosii/31862043.html>
209. Дорошко, М. С. (2013). Відносини директорії УНР з урядом радянської Росії в кінці 1918 – 1919 рр.: незасвоєні уроки історії. Актуальні проблеми міжнародних відносин, (117(2)), 3–7.
210. Договір між Україною і Республікою Польщею про добросусідство, дружні відносини і співробітництво URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_172#Text
211. Державний комітет статистики України. URL: <https://2001.ukrcensus.gov.ua/results/>
212. Договір між СРСР і Польською Республікою про радянсько-польський державний кордон 1945 URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Україна_в_міжнародних_відносинах/2/Договір_між_СРСР_і_Польською_Республікою_про_радянсько-польський_державний_кордон_1945
213. Єфіменко, Г. В обмін на Крим Україна віддала Росії власні території? URL: https://likbez.org.ua/ua/crimea_was_not_exchanged.html
214. Єфіменко, Г. (2023) Українізація була для більшовиків засобом радянізації суспільства URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2023/08/11/163004/>

215. Європейська правда (2024) 55% поляків – за швидке завершення війни, навіть ціною втрати Україною територій URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/12/17/7200879/>
216. Золотарьова, Я. (2021) Історія виборів: третього Президента в 2004 році Україна обирала у «три тури». URL: <https://www.opora.ua.org/vybory/istoriia-viboriv-tretogo-prezydenta-v-2004-rotsi-ukrayi-na-obirala-u-tri-turi-23049>
217. Закон України — Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_006#Text
218. Закон України — Протокол про встановлення дипломатичних відносин між Україною і Російською Федерацією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_015#Text
219. Закон України — Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_076#Text
220. Закаєв, FREEДОМ (2023) Росіяни — генетичні раби, відповідальність за війну проти України лягає на все населення РФ. URL: <https://uatv.ua/uk/rosiyany-genetychni-raby-vidpovidalnist-za-vijnu-proty-ukrayiny-lyagaye-na-vse-naselennya-rf-zakayev/>
221. З перших уст (2021) Русифікація Криму: як це відбувалося URL: <https://zpu.kr.ua/suspilstvo/22357-rusyfikatsiia-krymu>
222. Західна Україна увійшла до складу УРСР URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/1101M/>
223. Згортання українізації на Кубані URL: <https://holodomormuseum.org.ua/news-museji/zhortannia-ukrainizatsii-na-kubani/>
224. Зубаиров М. (2020) Выборные органы власти и управления Новгородской и Псковской феодальных республик // Правовое государство: теория и практика. №1 (59). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vybornyie-organy-vlasti-i-upravleniya-novgorodskoy-i-pskovskoy-feodalnyh-respublik>
225. В. Огнев'юк, В. Андреев, В. Брехуненко, М. Відейко, Б. Гуменюк, І. Гирич, Л. Масенко, Ю. Митрофаненко, В. Огризко, О. Палій, В. Піскун, П. Полянський, В.

- Сергійчук, П. Чернега ; за заг. ред. В. Піскуна. (2023) Заборонити рашизм. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2023. 252 с.
226. ЗМІ (2024) Рупор російської пропаганди в Польщі став голосом протесту фермерів. URL: <https://texty.org.ua/articles/111765/rupor-rosijskoyi-propahandy-u-polshi-stav-holosom-protestu-fermeriv/>
227. Законодавство України (2017) Спільна декларація Президента України і Президента Республіки Польща. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_088#Text
228. Іванис, В. (1968) Боротьба Кубані за незалежність URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/19/file.pdf>
229. Інтерфакс-Україна (2023) Польща не має наміру знімати ембарго на постачання сільгосппродукції з України URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/923811.html>
230. Інтерв'ю Міністра іностраних дел Росии С.В.Лаврова інформаційному агентству ТАСС, Санкт-Петербург, 16 июня 2022 года URL: https://london.mid.ru/ru/press-centre/intervyu_ministra_inostrannykh_del_rossii_s_v_lavrova_informatsionnomu_agentstvu_tass_sankt_peterbur/
231. Коротун, С. (2017) Украинизация Воронежского края в 1923–1932 годах // Вестн. Перм. ун-та. Сер. История. 2017. №4 (39) URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ukrainizatsiya-voronezhskogo-kрая-v-1923-1932-goda>
232. Кочегаров, К. (2022) Россия и политическое наследие Золотой Орды: научные оценки и парадигмы общественного сознания // НП/НР. 2022. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rossiya-i-politicheskoe-nasledie-zolotoy-ordy-nauchnye-otsenki-i-paradigmy-obschestvennogo-soznaniya>
233. Костомаров, Н. (1873—1888) Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей URL: https://imwerden.de/pdf/kostomarov_russkaya_istoriya_v_zhizneopisaniyakh_kn3_199_2_text.pdf
234. Ковальчук, М. На чолі січових стрільців: військово-політична діяльність Євгена Коновальця в 1917—1921 рр. Київ, 2010. С. 157

235. Ковач, Л. (2019) Національне питання у міжвоєнній Польщі: аналіз основних концепцій URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/kovach_natsionalne.pdf
236. Карпов, В. (1998) До проблеми історіографії становлення легальних українських політичних партій Західної України в 20–30-ті роки ХХ ст. Науковий вісник Чернівецького університету.
237. Косик, В. (1992) Україна і Німеччина у другій світовій війні
238. Конституція України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
239. Карельскому и вепскому языкам отказали в государственности URL: <https://mariuver.com/2013/01/30/karel-veps-otkz/>
240. Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Комплекс_заходів_щодо_виконання_Мінських_угод
241. Костырев, А. (2008) Украина: буфер или междивилизационный форум? // Современная Европа. №4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ukraina-bufer-ili-mezhtsivilizatsionnyy-forum>
242. Кочетков, А. (2015) Некоторые особенности развития гражданского общества в России // Власть. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-osobennosti-razvitiya-grazhdanskogo-obschestva-v-rossii>
243. Крым.Реалии (2024) Десять лет аннексии Крыма: милитаризация. URL: <https://ru.krymr.com/a/krym-militarizatsiya-deti-voyennyue-bazy-armiya-rossii/32834376.html>
244. Медведєв, Д. (2022) Telegram канал. URL: https://t.me/medvedev_telegram/150 Маркусь, В. В. (1992). Приєднання Закарпатської України до Радянської України, 1944–1945. Інтел.
245. Мовний законопроект ухвалений із порушенням процедури — стенограма. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2012/07/5/6968170/>
246. Мельник, І. Народні Збори Західної України URL: <https://zbruc.eu/node/28427>
247. Марков, А. (2024) Миф о «генетическом рабстве». Почему нельзя объяснять культурные особенности россиян генетикой. URL: <https://theins.ru/opinions/alexander-markov/271606>

248. Медуза (2014) *Публичное признание президента в отправке российских войск в Крым* URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3w4LnR3bcQQ>
249. Мойсієнко, В. Кого називали людьми руськими у Великому князівстві Литовському? (До історії вживання етно- та лінгвономена "руський" в україністиці, білорусистиці та русистиці)
250. Національна культура та мова в Україні: зміни в громадській думці після року війни. URL: https://dif.org.ua/article/natsionalna-kultura-ta-mova-v-ukraini-zmini-v-gromadskiy-dumtsi-pislya-roku-viyni#_Тoc129302260
251. Народний Музей (2022) 90-ті роковини Голодомору 1932–1933 років URL: <https://muzey-dokm.pp.ua/26-lystopada-2022-roku-90-ti-rokovyny-golodomoru-1932-1933-rokiv.html>
252. На Черноморском флоте развернули сверхмощный комплекс РЭБ "Мурманск-БН". URL: <https://sevastopol.su/news/na-chernomorskom-flote-razvernuli-sverhmoshchnyy-kompleks-reb-murmansk-bn>
253. Нелегітимний референдум у Криму: анексію підтримали 95,5%. URL: <https://www.tvnet.lv/5223265/nelikumigais-referendums-krima-aneksiju-atbalstijusi-95-5>
254. Парфьонов, Л. Польский поход Красной армии URL: <https://babook.org/posts/1211>
255. Пивоваров, С., Спірін Є. Радянська українізація 1920–1930 років – як це було URL: <https://babel.ua/texts/58047-sto-rokiv-tomu-bilshoviki-z-moskvi-zapustili-politiku-ukrajinizaciji-shchob-zmicniti-svoyu-vladu-v-ukrajini-a-koli-vona-pochala-zagrozhuvati-rezhimu-jiji-prihlikiv-zaslali-v-tabori-i-rozstrilyali>
256. Польовий Р. Кубанська Україна (2002) URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Poliovyi_Renat/Kubanska_Ukraina/
257. Проскурина, Н. (2014) Русско-украинский симбиоз на территории Воронежской области URL: <http://www.vestnik.vsu.ru/pdf/geograph/2017/04/2017-04-11.pdf>
258. Политконсерватизм.ру О «рабском менталитете» и идее справедливости русского народа. URL: <https://politconservatism.ru/arhiv-publications/o-rabskom-mentalitete-i-idee-spravedlivosti-russkogo-naroda>

259. Проголошення Західно-української народної республіки (ЗУНР). URL:
<https://lib.if.ua/exhib/1540824102.html>
260. Протокол № 41 засідання Президії Верховної Ради РРФСР від 5 лютого 1954 року. URL:
https://uk.wikisource.org/wiki/Протокол_№_41_засідання_Президії_Верховної_Ради_РРФСР_від_5_лютого_1954_року
261. Реєнт О. П., Симоненко Р. Г. Українсько-російські переговори в Москві (січень—лютий 1919 р.): Збірник документів. К., 1996.
262. Принц із Бухова, Д. Начало и возвышение Московии, 1877.
263. Правда.ua (2008) *Путин - Бушу: "Украина - это не государство"* URL:
<https://www.pravda.com.ua/rus/news/2008/04/7/4437118/>
264. Путин, В. (2021) Об историческом единстве русских и украинцев. URL:
[https://ru.wikisource.org/wiki/Об_историческом_единстве_русских_и_украинцев_\(Путин\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Об_историческом_единстве_русских_и_украинцев_(Путин))
265. Рубльов, О. (2024) Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914 – 1939). – Київ: Ін-т історії України НАН України. С. 235
266. Радио Азаттык (2010) Виктор Янукович отказался от идеи предоставить русскому языку статус государственного. URL:
https://rus.azattyq.org/a/ukraine_russian_language_status/1980266.html
267. Розгін Євромайдану 30 листопада 2013. URL:
<https://digitalmaidan.org/history/history-maidan/rozgin-euromaidanu-30-lystopada-2013>
268. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю 27 березня 2014 року 68/262. Територіальна цілісність України. URL: <https://docs.un.org/fr/A/RES/68/262>
269. Радіо Свобода (2004) На виборах президента України у США переміг Віктор Ющенко. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/922234.htm>
270. Радіо Свобода (2023) Проект "Анти-Украина" URL:
<https://www.svoboda.org/a/proekt-anti-ukraina-/32686158.html>
271. Речь Путина в Мюнхене (2007) URL:
[https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_\(2007\)](https://ru.wikisource.org/wiki/Речь_Путина_в_Мюнхене_(2007))

272. Радіо свобода (2021) Кулеба вважає «Люблінський трикутник» без Білорусі «трохи неповним» URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-lublinskyi-trykutnyk-bilorus/31076313.html>
273. Радіо Свобода (2022) Берегові ракетні комплекси «Бал» та «Бастіон» біля Феодосії на супутникових знімках. URL:
<https://www.radiosvoboda.org/a/news-feodosiya-krym-ppo/32170804.html>
274. РБК-Україна (2023) У Росії заявили про припинення дії "зернової угоди" URL:
<https://www.rbc.ua/rus/news/rosiyi-zayavili-pro-pripinennya-diyi-zernovoyi-1689584457.html>
275. РБК-Україна (2023) Україна запросила Білорусь на засідання "Люблінського трикутника" —
<https://www.rbc.ua/ukr/news/ukraina-priglasila-belarus-zasedanie-lyublinskogo-1596221246.html>
276. Субтельний, О. (1991) *Україна: Історія*. – Київ: Либідь.
277. Сергійчук, В. (1999). *Українська соборність: Відродження українства в 1917—1920 роках*.
278. Скакун, Р. (2012) *«Пацифікація»: польські репресії 1930 року в Галичині*. Іпр. 43
279. Соловьев, С. М. *История России с древнейших времен, 1895—1896*.
URL: https://archive.org/details/solovev_kn._1/mode/2up?view=theater
280. Солдатенко, В. Ф. (2007). *Винниченко і Петлюра: Політичні портрети революційної доби*. Київ.
281. Статутъ великого князства литовского URL:
http://litopys.org.ua/statut2/st1566_01.htm
282. Скібіцька, І. Голод 1932–1933 років на Кубані за архівними документами та матеріалами періодичної преси URL:
<https://holodomormuseum.org.ua/wp-content/uploads/2020/08/54.pdf>
283. Суспільне (2023) П'ять держав ЄС хочуть продовжити заборону на імпорт українського зерна URL:
<https://suspilne.media/559029-pat-derzav-es-hocut-prodovziti-zaboronu-na-import-ukraïnskogo-zerna>
284. Современное обозрение (2018) Существуют ли украинцы? URL:
<https://topwar.ru/147398-suschestvujut-li-ukraincy.html>

285. Світ засуджує незаконні та нелегітимні фіктивні референдуми Росії щодо суверенної території України. URL: <https://www.ifesukraine.org/diyalnist/demokratychni-vybory/svit-zasudzhuye-nezakonn-i-ta-nelegitymni-fiktyvni-referendумы-rosiyi-shhodo-suverennoyi-terytoriyi-ukrayiny/>
286. ТСН (2022) Експеримент оборони Польщі розказав, як Путін пропонував полякам поділити Україну і забрати Львів. URL: <https://tsn.ua/politika/eksministr-oboroni-polschi-rozkazav-yak-putin-proponuvav-polya-kam-podiliti-ukrayinu-i-zabrati-lviv-1985395.html>
287. ТАСС (2025) Медведев: Украина не соответствует признакам суверенного государства URL: <https://tass.ru/politika/23996597>
288. ТСН (2023) Польща тимчасово заборонила імпорту українських продуктів: що увійшло до переліку URL: <https://tsn.ua/groshi/polscha-timchasovo-zaboronila-import-ukrayinskih-produktiv-scho-uviyshlo-do-pereliku-2308804.html> URL: <https://tass.ru/politika/23996597>
289. Ультиматум СРСР о передаче Буковины и Северной Бессарабии URL: <http://muzejew-news.org.ua/?p=1568&lang=ru>
290. Українські землі в складі Румунії URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/history/34945/>
291. Українська правда (2004) Верховна Рада не визнала результати виборів. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2004/11/27/3004743/mode_amp/
292. Українська правда (2006) "Коаліціада" завершена. Що далі? URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2006/06/26/3122276/>
293. Українська правда (2018) Сенат Польщі ухвалив скандальний закон, де згадано "українських націоналістів". URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/02/1/7170210/>
294. Українська правда (2025) Number of Poles against military aid for Ukraine has increased – survey URL: <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/02/4/7496684/>
295. УНІАН (2023) Зеленський у Польщі: У майбутньому між нашими народами не буде жодних кордонів. URL: <https://www.unian.ua/world/zelenskiy-u-polshchu-u-maybutnomu-mizh-nashimi-naroda-mi-ne-bude-zhodnih-kordoniv-12206508.html>
296. Циркуляр министра внутренних дел П. А. Валуева Киевскому, Московскому и Петербургскому цензурным комитетам от 18 июля 1863 г. URL: https://ru.wikisource.org/wiki/Валуевский_циркуляр

- 297.Шурхало, Д. (2021) Кримська автономія: як її створювали в 1921-му і відтворювали в 1991-му. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/krymska-avtonomiya-yak-yiyi-stvoryuvaly-v-1921-i-vi-dtvoryuvaly-v-1991/31549706.html>
- 298.Швец, Ю. (2010) Монголо-татарское нашествие XIII в. и его влияние на Русь // Известия АлтГУ. №4-3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mongolo-tatarskoe-nashestvie-xiii-v-i-ego-vliyanie-na-r-us>
- 299.Эмский указ. Выводы Особого Совещания для пресечения украинофильской пропаганды после исправления в соответствии с замечаниями, сделанными Александром II 18 мая в г. Эмсе URL: https://ru.wikisource.org/wiki/Эмский_указ
- 300.1kr.ua (2014) Никаких российских армейских подразделений или военных инструкторов на юго-востоке Украины не было и нет, - Путин URL: <https://1kr.ua/news-14507.html>
- 301.5.ua (2024) Кубань: як землі, заселені українцями, опинилися у складі РФ URL: <https://www.5.ua/kultura/kuban-iak-zemli-zaseleni-ukraintsiamy-opynylys-u-skladi-rf-mashyna-chasu-321170.html>
- 302.1951: за лаштунками територіального обміну URL: <https://localhistory.org.ua/texts/statti/1951-za-lashtunkami-teritorialnogo-obminu/>
- 303.1989 – відкрився Установчий з'їзд «Народного руху України за перебудову» URL: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/8/1989-vidkryvsya-ustanovchyy-zyizd-narodnogo-ruhu-ukrayiny-za-perebudovu>

PIELIKUMI

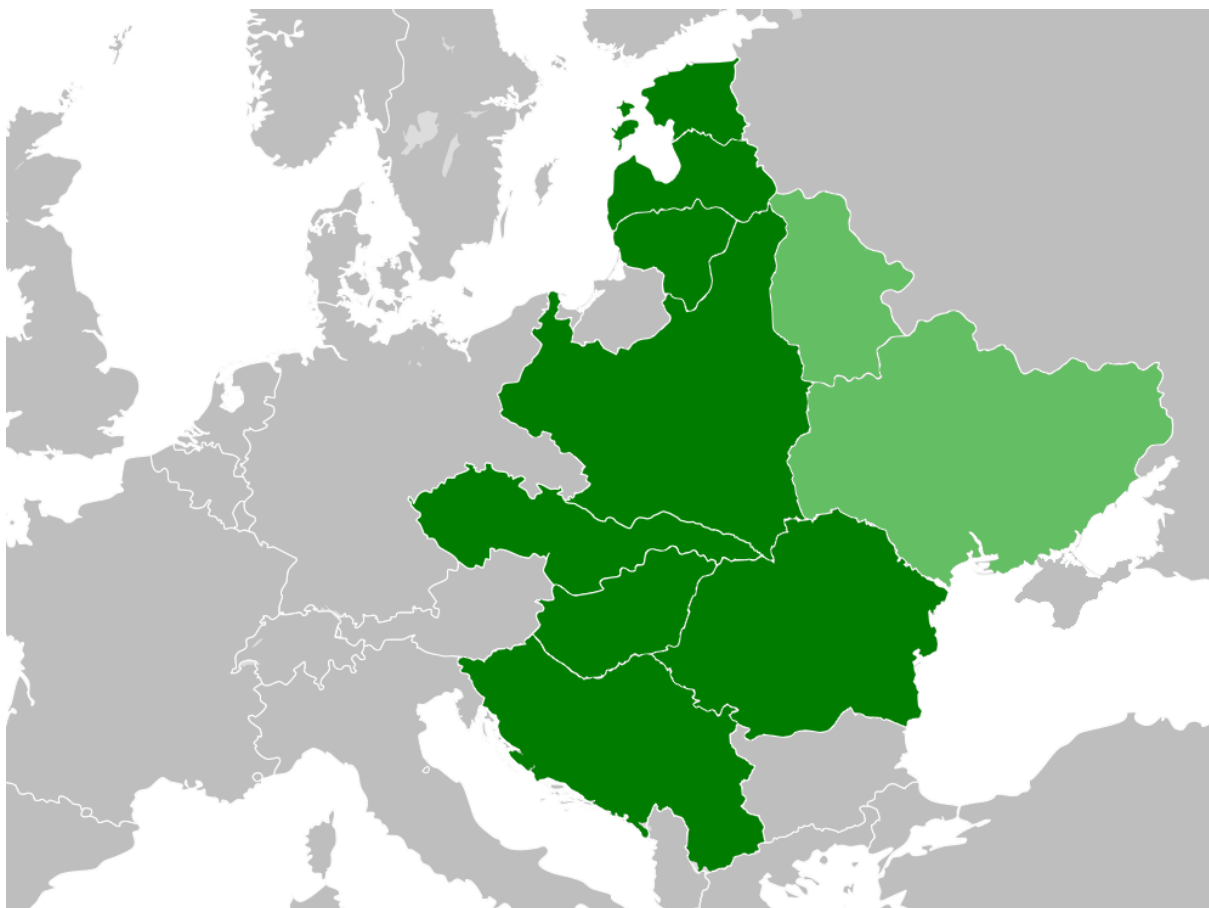
Polijas Otrās republikas administratīvais iedalījums 1930. gadā (ietverot etniskās ukraiņu zemes)

Izgūts no:
<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f6/PolishRepublicAdminMap1930.png>

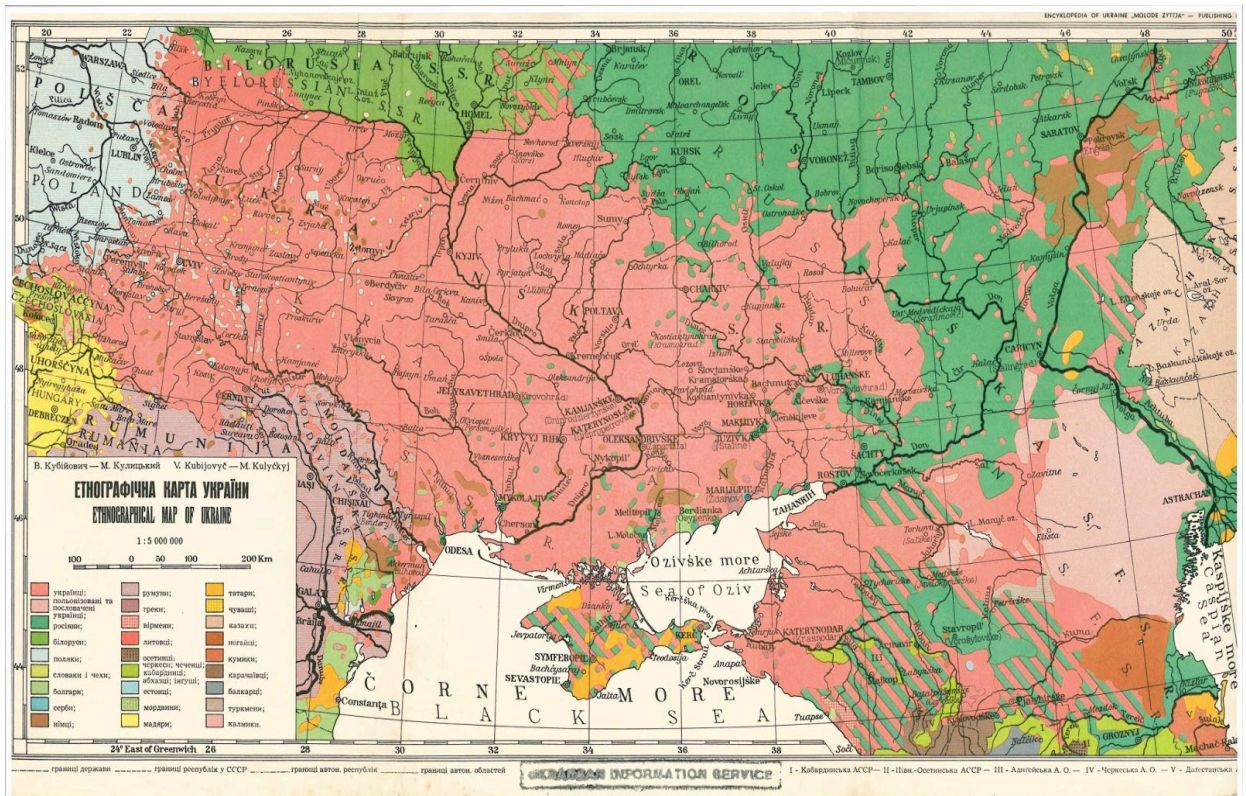
Intermarium — J. Pilsudska ierosinātā federācija Centrāleiropā. Gaiši zaļā krāsā attēlotās zemes, kas 1922. gadā tika iekļautas Padomju Savienības sastāvā.

Izgūts no: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Intermarium.png>

Українас етнографіска карта (1949). Autori: V. Kubijovyčs (В. Кубійович) un М. Kulickis (М. Кулицький).

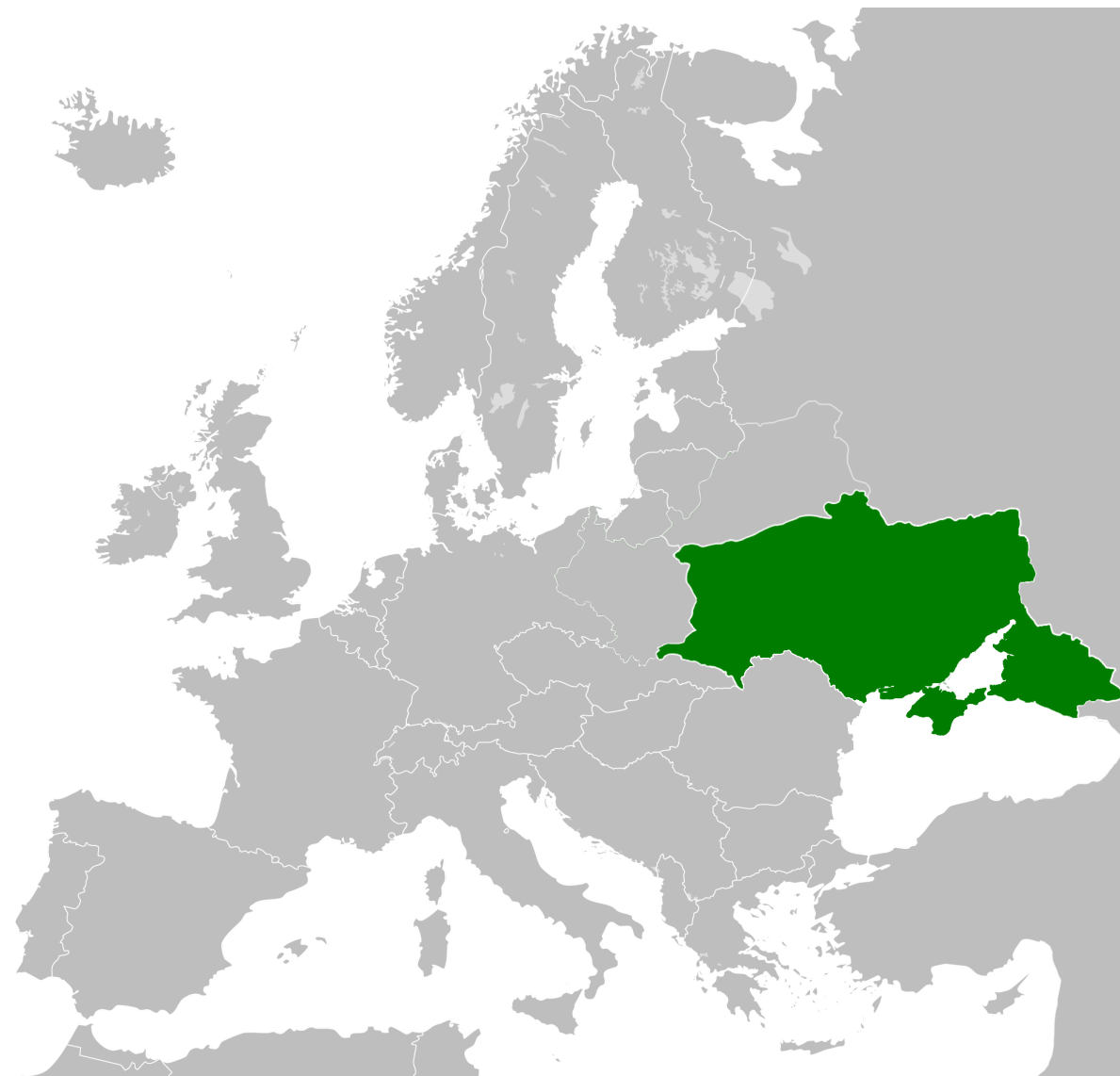
Izgūts no: <https://baitsar.blogspot.com/2018/11/c-1922-1945.html>

Eiropas karte ar Ukrainas Tautas Republikas robežām (ar Kubāņu), ko UTR delegācija pasludināja Parīzes miera konferencē 1919.–1920. gadā.

Izgūts no:

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Location_of_the_UPR.png

Ukrainas–Krievijas padomju administratīvās robežas veidošanās 1918.–1928. gados.

Izgūts no:

<https://www.historians.in.ua/index.php/en/doslidzhennya/1342-hennadii-yefim-enko-formuvannia-kordonu-mizh-usrr-ta-rsfr-v-1917-1928-rr>

Maģistra darbs „Ukrainas robežu jautājums attiecībās ar kaimiņvalstīm (Polijas un Krievijas piemēri)” izstrādāts LU Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Darba apjoms (no ievada līdz secinājumiem ieskaitot) ir 164404 rakstzīmes (ieskaitot intervālus, bet neieskaitot zemspvītras atsauces).

Autors: _____ Ļevs Sudarenko

(paraksts)

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītājs: vadošais pētnieks Dr.phil. Juris Rozenvalds _____

(paraksts)

29.05.2025.

Recenzents: asociētais profesors Dr.sc.pol. Ivars Ijabs _____

(paraksts)

Darbs iesniegts Sociālo zinātņu nodaļā 29.05.2025.

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inga Poļaka _____

(paraksts)

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

12.06.2025. prot. Nr. _____

Komisijas sekretāre: pasn. Aleksandra Kjakste _____

(paraksts)